

Anul XX

audit

FINANCIAR

Nr. 3 (167)/2022

- Implicații ale rotației auditorilor asupra raportării în auditul financiar
- Implications of Auditors' Rotation in Financial Audit Reporting

- Influența reglementărilor contabile și de audit asupra strategiilor de creștere externă
 - Evoluția onorariilor de audit – perspectivă asupra riscurilor auditorilor
- Impactul raportului extins de audit asupra părților interesate
 - Studiu bibliometric privind negocierile auditor-client
 - Influența unor caracteristici ale companiilor cotate asupra presiunii fiscale

- The Influence of Accounting and Auditing Regulations on External Growth Strategies
 - Evolution of Audit Fees – Perspective on Auditors' Risks
- The Impact of an Expanded Auditor's Report on the Stakeholders
 - A Bibliometric Study upon Auditor-Client Negotiation Aspects
 - Influence of Some Characteristics of Listed Companies on Fiscal Pressure

Sumar / Content

audit
FINANCIAR

Nr. 3(167)/2022

**Mariana BULUCEA, Ovidiu Constantin BUNGET,
Alin-Constantin DUMITRESCU, Valentin BURCĂ, Oana BOGDAN**

- Implicații ale rotației auditorilor asupra raportării în auditul financiar 361

George-Marian AEVOAE

- Analiza influenței reglementărilor contabile și de audit asupra deciziilor privind strategiile de creștere externă din industria din România 377

Andreea Claudia CRUCEAN, Camelia-Daniela HAȚEGAN

- Evoluția onorariilor de audit – perspectivă asupra riscurilor auditorilor 391

**Sagar ADHAU, Arumugam SEETHARAMAN,
Koilakuntla MADDULETY, Priti BAKHSHI**

- Impactul raportului extins de audit asupra părților interesate 405

Ovidiu Constantin BUNGET, Anca Diana SUMĂNARU

- Studiu bibliometric privind negocierile auditor-client 417

Carmen VÂLCU

- Influența unor caracteristici ale companiilor cotate asupra presiunii fiscale 430

Denisa ABRUDAN, Mihaela Gabriela HRISCU

- Navigând prin lumea digitală – Impactul asupra noii lumi a muncii, o perspectivă multigen 445

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**

Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5,
București, OP 5, CP 83

Director științific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:
dr. **Corneliu CĂRLAN**

Redactor șef:
Cristiana RUS

Secretar de redacție:
Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

*Colegiul editorial științific și colectivul
redacțional nu își asumă
responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.*

Indexare în B.D.I.:

Cabell's;

Deutsche Zentralbibliothek für
Wirtschaftswissenschaften;

DOAJ;

Ebsco;

ERIH PLUS;

Global Impact Factor;

Google Scholar;

Index Copernicus;

ProQuest;

Research Papers in Economics

(RePEc);

Ulrich's

Marcă înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: +4031.433.59.22;

Fax: +4031.433.59.40;

E-mail: auditfinanciar@cafr.ro;
revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>;
facebook.com/revistaauditfinanciar

ISSN: 1583-5812,

ISSN on-line: 1844-8801

Tipar: SC Print Group Serv SRL
Str. Baicului nr. 82, sector 2, București
e-mail: office@printgroup.ro

Colegiul Editorial Științific

Dinu Airinei – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Veronel Avram – Universitatea din Craiova
Yuriy Bilan – Universitatea Szczecin, Polonia
Daniel Botez – Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Ovidiu Bunget – Universitatea de Vest din Timișoara
Alain Burlaud – Conservatorul Național de Arte și Meserii, Paris
Tatiana Dănescu – Universitatea de medicină, farmacie, științe și tehnologie din Târgu Mureș
Nicoleta Farcane – Universitatea de Vest din Timișoara
Liliana Ionescu-Feleagă – Academia de Studii Economice, București
Lilia Grigori – Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău
Allan Hodgson – University of Queensland, Australia
Bogdan Ștefan Ionescu – Academia de Studii Economice, București
Costel Istrate – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Maria Manolescu – Academia de Studii Economice, București
Ion Mihăilescu – Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești
Vasile Răileanu – Academia de Studii Economice, București
Ioan Bogdan Robu – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Donna Street – Universitatea Dayton, SUA
Aurelia Ștefănescu – Academia de Studii Economice, București
Adriana Tiron Tudor – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Camerei Auditorilor Financieri din România (CAFR). Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport și vânzarea sunt interzise fără acordul prealabil al CAFR, fiind supuse prevederilor legii drepturilor de autor.

Important pentru autori!

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: audit.financiar@cafr.ro sau revista@cafr.ro, în format electronic, scrise în program MS Office Word, în alb-negru.

Autorii sunt rugați să respecte următoarele cerințe:

- limba de redactare a articolului: română și engleză pentru autorii români și engleză pentru autorii străini;
- textul în limba română se redactează cu caractere diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române;
- dimensiunea optimă a articolului: 7-10 pagini / 2000 caractere grafice cu spații pe pagină;
- în articol se precizează titlul, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor, impactul asupra profesiei contabile, referințele bibliografice;
- rezumatul se redactează la persoana a III-a și prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor;
- 4-5 cuvinte-cheie;
- clasificări JEL.

Tabelele și graficele se elaborează în alb-negru cu maximum șase nuanțe de gri și se trimit și separat, în cazul în care au fost elaborate în programul MS Office Excel.

Evaluarea articolelor se realizează de către membri din Consiliul Științific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific de Evaluare.

Detalii, pe site-ul auditfinanciar.cafr.ro, la secțiunea „Pentru autori”.

Implicații ale rotației auditorilor asupra raportării în auditul financiar

Drd. Mariana BULUCEA,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: mariana.bulucea93@e-uvt.ro

Prof. univ. dr. Ovidiu Constantin BUNGET,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: ovidiu.bunget@e-uvt.ro

Conf. univ. dr. Alin-Constantin DUMITRESCU,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: alin.dumitrescu@e-uvt.ro

Asist. cerc. dr. Valentin BURCĂ,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: valentin.burca@e-uvt.ro

Asist. cerc. dr. Oana BOGDAN,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: oana.bogdan@e-uvt.ro

Rezumat

Scopul acestei lucrări este de a studia implicațiile rotației auditorilor asupra raportării în auditul financiar în cazul companiilor listate la Bursa de Valori București, în perioada 2011-2021. În acest sens, s-a urmărit analiza legăturii dintre rotația firmelor de audit și opinia de audit, impactul asupra costului de audit, precum și efectele asupra raportării aspectelor cheie de audit. Cadrul de reglementare a fost modificat, în același timp, pentru raportarea aspectelor cheie și pentru rotația auditorilor și, prin urmare, este interesant de examinat modul în care acestea se asociază între ele. Cu ajutorul metodei de analiză statistică descriptivă orientată cu precădere spre analiza grafică, se ilustrează faptul că rotația firmelor de audit duce la îmbunătățirea raportării în audit prin reducerea numărului de opinii modificate, respectiv creșterea numărului de aspecte cheie comunicate în raportul de audit. Nu în ultimul rând, schimbarea auditorului nu conduce la modificări substanțiale la nivelul onorariilor de audit, motiv pentru care o asemenea decizie nu este determinată de considerente de reducere a costurilor de audit, ci mai curând din alte motive.

Cuvinte cheie: rotația auditorilor; opinia de audit; onorarii de audit; aspecte cheie de audit; raportarea în audit;

Clasificare JEL: M42, M48

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Bulucea, M., Bunget, O. C., Dumitrescu, A.-C., Burcă, V., Bogdan, O. (2022), Implications of Auditors' Rotation in Financial Audit Reporting, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 457-470, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/014

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/014>
Data primirii articolului: 25.05.2022
Data revizuirii: 6.06.2022
Data acceptării: 27.06.2022

Introducere

Nevoia de audit a fost explicată prin diverse teorii și ipoteze, iar majoritatea dintre acestea au fost asociate, la un anumit nivel, de riscul de informare eronată și de informare asimetrică cu care se confruntă investitorii din cauza diferitelor aspecte urmărite de conducerea entităților auditate. Studiile au concluzionat că nevoia de auditori derivă din necesitatea de a reduce riscul de informare eronată a părților interesate de informațiile prezentate în setul de situații financiare (Smieliauskas et al. 2020; Salehi, 2011)

Întrucât raportul de audit este rezultatul procesului de audit financiar și, prin urmare, reprezintă canalul de comunicare între auditori și utilizatorii situațiilor financiare ale companiei (Ji, 2019), profesia de audit a trecut prin modificări în scopul reducerii asimetriei informaționale. Aceste reforme au inclus printre altele, introducerea ISA 701 și rotația obligatorie a auditorilor.

Scopul principal al acestui articol este de a explora implicațiile rotației auditorilor asupra raportului de audit financiar. În acest sens, am urmărit analiza legăturii dintre rotația firmelor de audit și opinia de audit, impactul asupra costului de audit, precum și efectele asupra raportării aspectelor cheie de audit. Cadrul de reglementare a fost modificat, în același timp, pentru raportarea aspectelor cheie și pentru rotația auditorilor și, prin urmare, este interesant de examinat modul în care acestea se asociază între ele. Rotația auditorilor și raportarea aspectelor cheie de audit au făcut obiectul unor cercetări prealabile, dar există încă multe care nu au fost acoperite.

1. Literatura de specialitate

Reforma europeană în domeniul auditului a urmărit redarea încrederii investitorilor în situațiile financiare ale companiilor europene, și în special ale entităților de interes public, prin consolidarea guvernantei, competenței auditorului și calității auditului, precum și prin creșterea independenței principalelor părți interesate implicate în procesul de audit. Rotația (obligatorie) a firmelor de audit a fost, și încă este, intens dezbătută, însă nu există un consens clar în rândul mediului academic dacă schimbarea auditorilor duce la îmbunătățirea calității misiunilor de audit, respectiv a raportării în audit.

Cele mai multe studii s-au concentrat pe corelația dintre aspectele cheie de audit și onorariile percepute de auditori, impactul pe care comunicarea acestora îl are

asupra percepției investitorilor, precum și pe factorii care influențează raportarea aspectelor cheie de audit, respectiv numărul aspectelor cheie comunicate (Calixto de Sousa, 2018; Köhler et al., 2020; Lennox et al., 2021; Christensen, Glover, & Wolfe, 2014; Pinto & Morais, 2019; Pinto et al., 2020; Sierra-García et al., 2019; Velte & Issa, 2019; Chersan, 2018; Porumbăcean et al., 2021; Bunget et al. 2021; Grosu et al. 2020; Porumbăcean et al., 2022).

În ceea ce privește efectele rotației auditorilor asupra opiniei de audit, există câteva studii care au raportat rezultate mixte. Firth et al. (2012a) au constatat că entitățile economice în cazul cărora s-a manifestat rotația auditorilor prezintă adesea o incidență mai mare a opiniilor de audit modificate comparativ cu entitățile în cazul cărora a rămas același auditor financiar. Există și studii care au documentat o asociere pozitivă între rotația auditorilor și calitatea auditului (Kim et al., 2015), însă fără a se putea stabili o legătură între rotația firmelor de audit și opinia de audit (Bulucea, 2020).

O altă parte a literaturii a analizat legătura dintre rotația auditorilor și onorariile de audit. De exemplu, Gutierrez et al. (2018), Liao et al. (2019), Reid et al. (2019) și Burke et al. (2021) constată că noile cerințe de comunicare a aspectelor cheie de audit nu au afectat onorariile de audit. Cu toate acestea, Li et al. (2019) constată o creștere semnificativă a onorariilor de audit după ce noua cerință de raportare a aspectelor cheie de audit a fost pusă în aplicare în Noua Zeelandă. Pinto și Morais (2019) documentează o asociere pozitivă între onorariile de audit și numărul de KAM.

Aspectele cheie de audit reprezintă un subiect de cercetare relativ nou în domeniul contabilității și auditului și, pe cale de consecință, studiile privind corelația dintre KAM și rotația firmelor de audit s-au dovedit a fi foarte limitate. Se constată că numărul de KAM comunicate este asociat cu complexitatea firmei, tipul industriei, profitabilitatea, riscul de litigii ale auditorilor, calitatea guvernantei corporative, precum și rotația auditorilor (Pinto & Morais, 2019; Wuttichindanon & Issarawornrawanich, 2020; Verho, 2021; Porumbăcean & Tiron, 2021). Există autori care spun că este mai probabil ca diferite aspecte cheie de audit să fie comunicate atunci când auditorii se rotesc (Hsiao-Lun Lin & Ai-RuYen, 2022). Cu toate acestea, auditorii pot continua să raporteze aceleași aspecte cheie atunci când stabilesc că nu există nicio modificare în domeniul care necesită o atenție semnificativă. Rousseau și Zehms (2020) ilustrează efectul stilului auditorului și al firmei de audit în

raportarea KAM. Ei constată că partenerii fac judecăți unice de raportare a aspectelor cheie de audit, ceea ce contrazice îngrijorarea că standardizarea la nivelul firmei de audit duce la crearea șabloanelor de raportare a aspectelor cheie de audit. Cu toate acestea, constatările lui Rousseau și Zehms (2020) sugerează, de asemenea, că raportarea KAM ar putea să nu aibă comparabilitate între parteneri atât la nivelul aceleiași firme de audit, cât și la nivelul firmelor de audit diferite. Astfel că rotația auditorilor poate afecta atât numărul de aspecte cheie comunicate, cât și categoria lor. Verho (2021) a studiat efectele rotației firmelor de audit asupra numărului de aspecte cheie de audit la nivelul UE și a constatat că numărul acestora crește atunci când firma de audit se rotește.

De asemenea, studiul realizat de Sierra-García et al. (2019) arată că rotația auditorului este una dintre variabile independente ale comunicării aspectelor cheie de audit. Cu toate acestea, studiul a constatat că nu există nicio asociere semnificativă între rotația auditorului și numărul de KAM.

2. Metodologia cercetării

Obiectivul studiului este reprezentat de analiza implicațiilor rotației auditorului la nivelul raportării de audit atât din perspectiva modificărilor survenite la nivelul opiniei auditorului la nivelul costurilor de audit și, respectiv, la nivelul aspectelor cheie de audit prezentate în raportul de audit. Așadar, prin acest studiu urmărim analiza legăturii dintre:

- rotația auditorului și opinia auditorului;

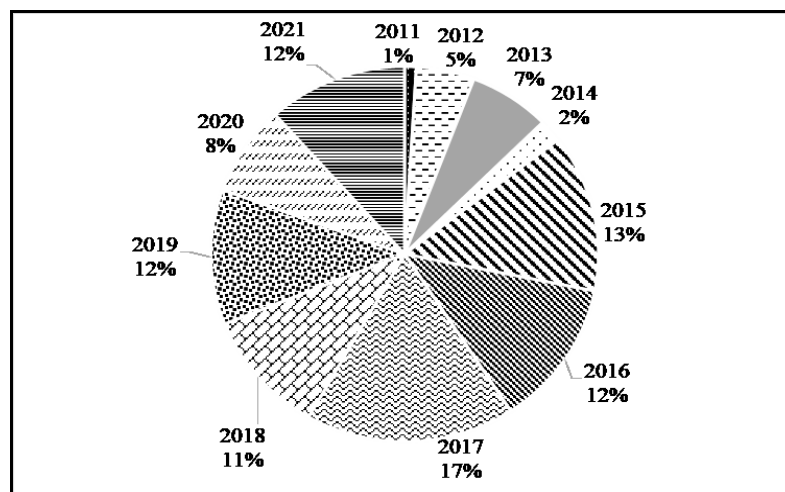
- rotația auditorului și costul de audit;
- rotația auditorului și aspectele cheie de audit consemnate prin raportul de audit.

Fiecare din aceste relații de legătură sunt analizate prin metode de analiză descriptivă grafică, la care se adaugă și o serie de teste F, prin care se evaluează măsura în care factorul de rotație al auditorului generează diferențe semnificative la nivelul opiniei auditorului și la nivelul costului de audit.

Colectarea datelor și analiza eșantionului

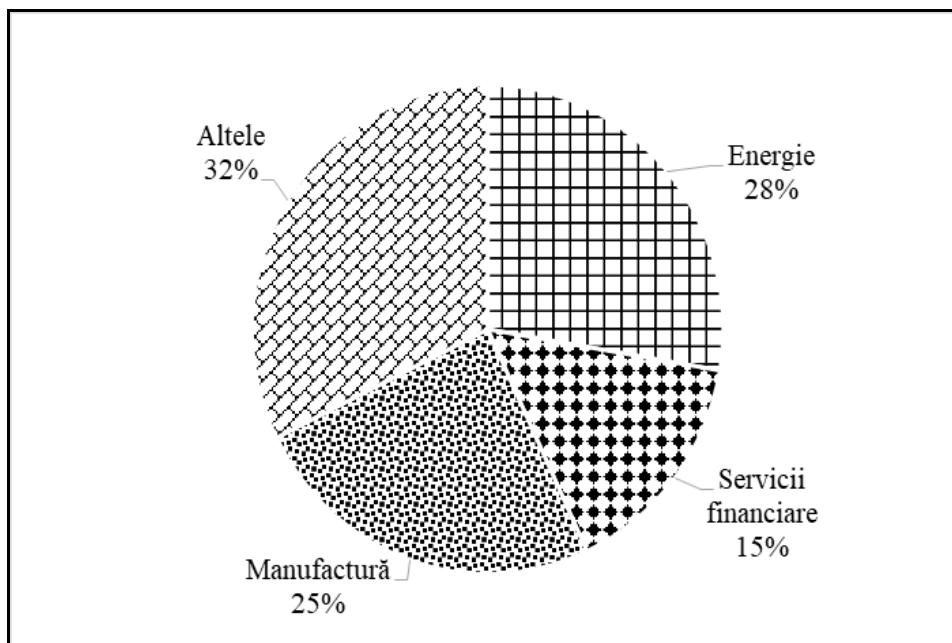
Analiza realizată are la bază un set de date extrase din baza de date Audit Analytics, pe perioada 2011-2021. Eșantionul extras are în vedere limitarea analizei la un set de entități economice românești listate pe piața reglementată a Bursei de Valori București. Entitățile selectate sunt cele despre care există date disponibile în Audit Analytics care relevă decizia de schimbare a auditorului financiar, însumând un total de 103 observații. Aceste observații anuale fac referire la schimbarea auditorului financiar, decise de 66 entități economice românești listate pe bursă. Informațiile sunt divulgate fie în cadrul raportului anual pus la dispoziție de fiecare entitate economică, fie prin intermediul raportului de audit emis și pus la dispoziție de auditor. În cazul acestui eșantion, nicio schimbare a auditorului nu a rezultat din motive legate de reclamații la adresa independenței vechiului auditor ori din alte motive direct imputabile entității auditate.

Figura nr. 1. Repartizarea rotației auditorilor

Sursa: Proiecție autori

Figura nr. 2. Repartizarea eșantionului pe sectoare de activitate

Sursa: Proiecție autori

Dintr-un total de 66 de cazuri de schimbare a auditorului, doar 7 dintre acestea au raportat probleme în ce privește continuitatea activității, ceea ce denotă faptul că inclusiv în condiții vitrege, precum pandemia COVID 19, nu s-au determinat efecte negative sistemice la nivelul entităților economice listate la Bursa de Valori București.

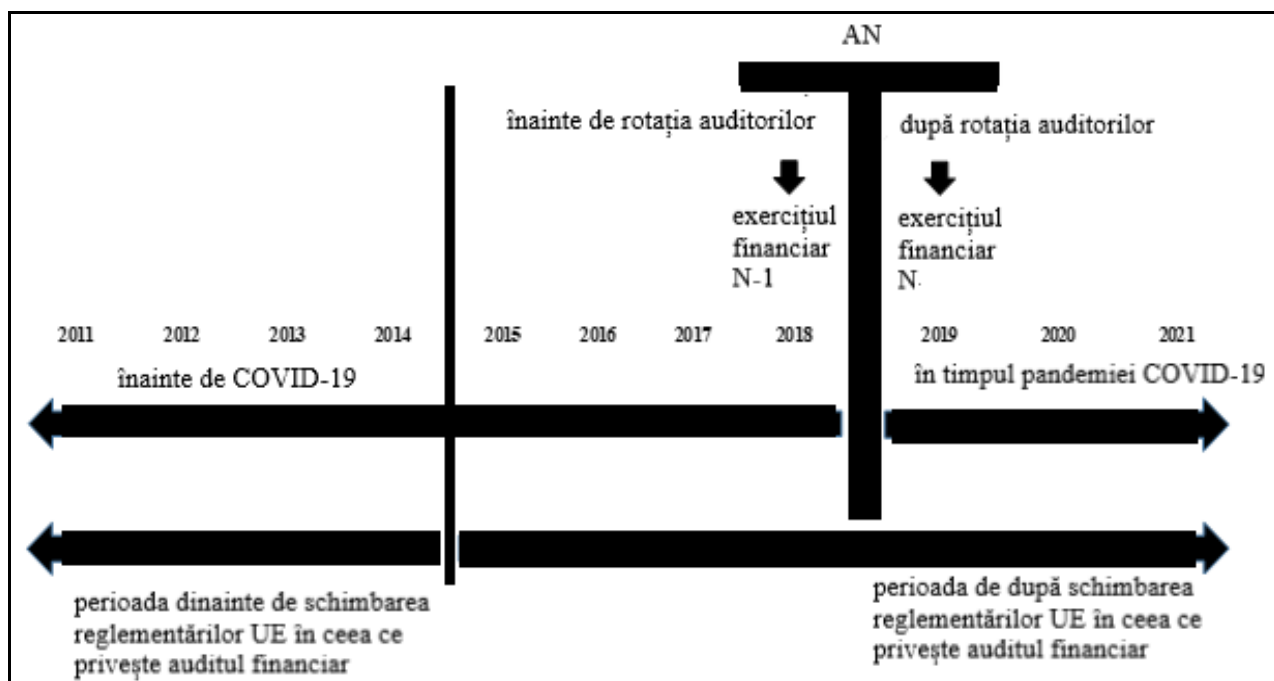
Conform **Figurii nr. 1**, majoritatea schimbărilor auditorilor au avut loc în exercițiile financiare aferente perioadei 2015-2018, perioada anterioară pandemiei COVID 19. După cum se observă în **Figura nr. 2** cele mai multe entități din eșantionul analizat fac parte din sectorul energetic (28%), urmate de industria producătoare (25%), respectiv servicii financiare (15%).

Pornind de la perioada 2011-2021 considerată în selecția datelor din baza de date Audit Analytics, au fost reținute pentru analiză doar datele privitoare la exercițiile financiare ale căror situații financiare au fost auditate de un auditor nou. Pentru a asigura o analiză comparativă, menită să ofere indici privind implicațiile rotației auditorului asupra raportării de

audit, s-au reținut, de asemenea, datele referitoare la exercițiul financiar precedent al fiecărui an financiar ale cărui situații financiare au fost auditate de un nou auditor. Procedura este descrisă în **Figura nr. 3**.

Pentru a înțelege mai bine efectul suprapus al pandemiei COVID 19 asupra raportării în auditul financiar în contextul schimbării auditorului, procedăm la clasificarea anilor selectați în clustere de perioade, conform **Figurii nr. 3**. Totodată, dorim să analizăm dacă există o practică voluntară privind rotația auditorilor, separând perioada analizată în funcție de data adoptării directivei europene care a adus modificări la cadrul legislativ european privind auditul statutar.

Analiza datelor constă în metode de analiză statistică descriptivă, orientate cu precădere spre analiza grafică a rezultatelor obținute prin clusterizarea datelor conform cadrului de analiză descris în **Figura nr. 3**.

Figura nr. 3. Selecția anului pentru structura eșantionului

Sursa: Proiecție autori

3. Rezultate și discuții

În cadrul acestui studiu analizăm implicațiile rotației auditorilor financiari asupra opiniei de audit privind calitatea situațiilor financiare publicate, respectiv impactul asupra costurilor de audit, precum și asupra aspectelor cheie de audit semnalate de auditor în cadrul raportului de audit sau a declarației auditorului privind opinia de audit. În consecință, eșantionul de firme și exercițiile financiare analizate se limitează la anii în care s-a decis schimbarea auditorului financiar, respectiv, la anii precedenți acestora.

Având în vedere adoptarea directivei europene de revizuire a cadrului legal privind auditul statutar, dorim să analizăm măsura în care rotația auditorului reprezintă o practică deja implementată la nivelul firmelor listate pe Bursa de Valori București. Ținând cont de faptul că data limită de implementare a prevederilor acestei directive privind rotația este variabilă, fiind condiționată atât de durata mandatelor înainte de intrarea în vigoare a Directivei 56/2014, respectiv de modalitatea în care fiecare jurisdicție națională a transpus durata minimă a unui mandat în cazul auditului statutar al entităților de

interes public, dorim în acest fel să evaluăm măsura în care firmele analizate optează pentru o adoptare voluntară a mecanismului de rotație a auditorului. Totodată, urmărim prin această analiză să identificăm măsura în care schimbarea auditorului reprezintă o practică ce are la bază regularitate în timp și cadru formal, prin formularea la nivelul firmelor a unor politici de guvernare corporativă care adresează direct sau indirect cerințe în această direcție.

Analiza de ansamblu a eșantionului

În **Tabelul nr. 1** prezentăm calculele privind statisticile descriptive elementare la nivelul eșantionului analizat. Având în vedere disponibilitatea limitată a datelor utilizate în studiu, analiza este realizată pe două nivele de discuție. În prima fază analizăm implicațiile rotației auditorului asupra opiniei de audit și asupra costurilor de audit, caz în care considerăm un eșantion constând în 63 de firme. Al doilea nivel de analiză se limitează la eșantionul inițial, din care se exclud firmele pentru care nu dispunem de informații privind aspectele cheie de audit.

Tabelul nr. 1. Statistici descriptive

	Sample size	Min.	Max.	Mean	Std. Dev.
Opinia de audit	65	0	1	0,31	0,465
Continuitatea activității	65	0	1	0,11	0,312
Nr. aspectelor cheie per raport	24	1	4	1,92	0,974
Mari firme de audit	65	0	1	0,51	0,504
Onorarii de audit	63	7,54	13,87	10,12	1,659

Sursa: Calcule și proiecție autori

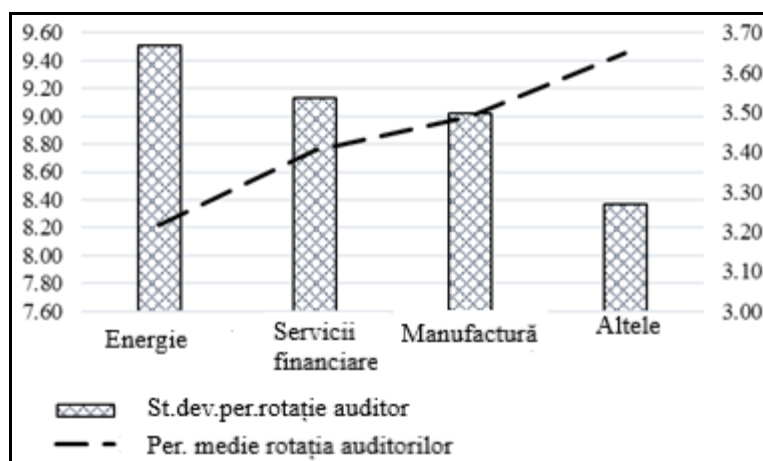
Observăm că eșantionul analizat constă în rapoarte de audit care prezintă o opinie de audit modificată, respectiv o opinie de audit nemodificată. Media de 0,31 relevă faptul că majoritatea opiniilor de audit sunt nemodificate, ceea ce denotă o calitate ridicată a situațiilor financiare publicate. Pe de altă parte, media de 0,11 a variabilei „continuitatea activității” relevă faptul că doar o mică parte a rapoartelor de audit analizate au semnalat un risc semnificativ privind premisa continuității activității firmelor auditate. Prin urmare, calitatea situațiilor financiare nu ridică o îngrijorare privind riscul de insolvență, mai ales în contextul efectelor pandemiei COVID. Însă, calitatea situațiilor financiare ridică un semn de întrebare cu privire la relevanța politicilor contabile și respectiv capacitatea managementului, pe de o parte, și a organismelor de reglementare și a celor profesionale, de a ajusta în timp util cadrul de raportare financiară și, mai cu seamă, de a furniza suport firmelor, prin ghiduri practice, recomandări sau clarificări privind aspectele controversate semnalate din sfera mediului privat.

De remarcat că media de 0,51 relevă faptul că există un echilibru relativ la nivelul eșantionului analizat, din perspectiva structurii pieței de audit financiar în România (firmele autohtone de audit, respectiv firmele internaționale de audit).

Analiza rotației auditorilor

În **Figura nr. 4** reprezentăm media perioadei de rotație a auditorilor în cazul eșantionului de firme analizate. Acest grafic indică medii relativ similare la nivelul diferitor arii de activitate, variind între 8,4 și 9,6 ani. Totuși, trebuie să remarcăm faptul că perioada de rotație a auditorilor pare a fi mai mare în cazul firmelor care operează în sectorul energetic, urmată de perioada de rotație a auditorilor în cazul firmelor care operează în sectorul financiar și perioada de rotație a auditorilor care activează în aria de manufactură. Totodată, observăm un nivel mai ridicat de omogenitate privind perioada de rotație a auditorilor în cazul firmelor care operează în sectorul energetic.

Figura nr. 4. Diferențe sectoriale privind perioada de rotație a auditorilor

Sursa: Calcule și proiecție autori

Toate aceste informații denotă faptul că, în cazul sectoarelor de activitate caracterizate de modele de afaceri mai complexe, există o tendință de a amâna schimbarea auditorilor. După cum remarcă Kend & Nguyen (2020) sau Rahman & Chand (2021), o astfel de situație poate fi atribuită nivelului sporit de specializare al auditorilor necesar în cazul unui asemenea sector de activitate, motiv pentru care inclusiv numărul de auditori care dețin această specializare este mai restrâns.

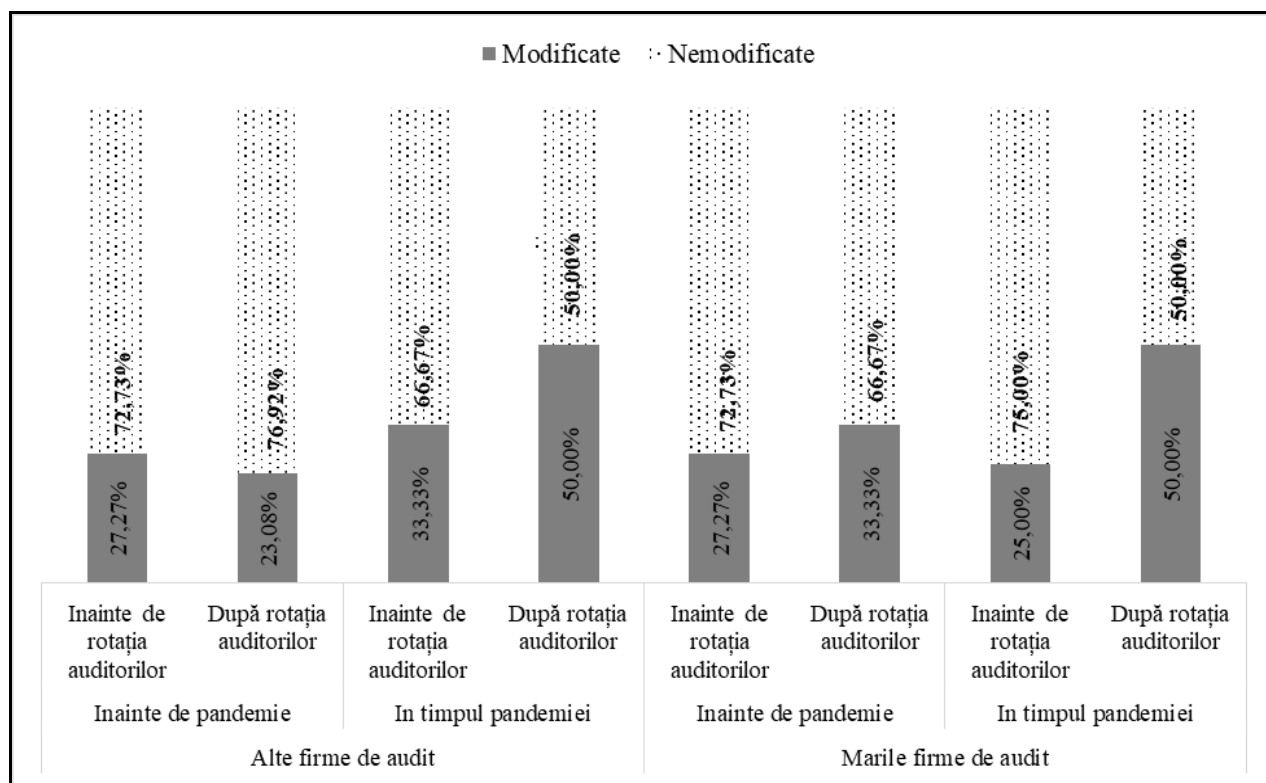
Acest lucru este susținut și de Pinto & Morais (2019), care au argumentat faptul că unele industrii ar putea fi mai dificil de auditat decât altele, menționând că, din cauza complexității segmentului de activitate și a industriei în care activează clientul, auditorii ar putea emite mai multe aspecte cheie de audit decât pentru alte tipuri de companii, idee subliniată și de Kend & Nguyen (2020) sau Porumbăcean & Tiron (2021).

De asemenea, complexitatea operațiunilor economice presupune resurse semnificative în planificarea și efectuarea activităților de audit, inclusiv competențe avansate de digitalizare a proceselor de audit (Bunget et al., 2021).

Implicații ale rotației auditorilor asupra opiniei de audit

În **Figura nr. 5** reprezentăm implicațiile schimbării auditorilor luând în considerare și efectul suprapus al recente pandemii COVID 19 asupra opiniei de audit. Observăm că diferențe generate de rotația auditorului asupra opiniei de audit sunt mai vizibile în cadrul perioadei de criză pandemică. Astfel, schimbarea auditorului în pandemie a condus la o scădere a numărului de opinii de audit modificate cu 25% în cazul marilor firme de audit, respectiv cu 16,6% în cazul celorlalte.

Figura nr. 5. Impactul rotației auditorilor asupra opiniei de audit

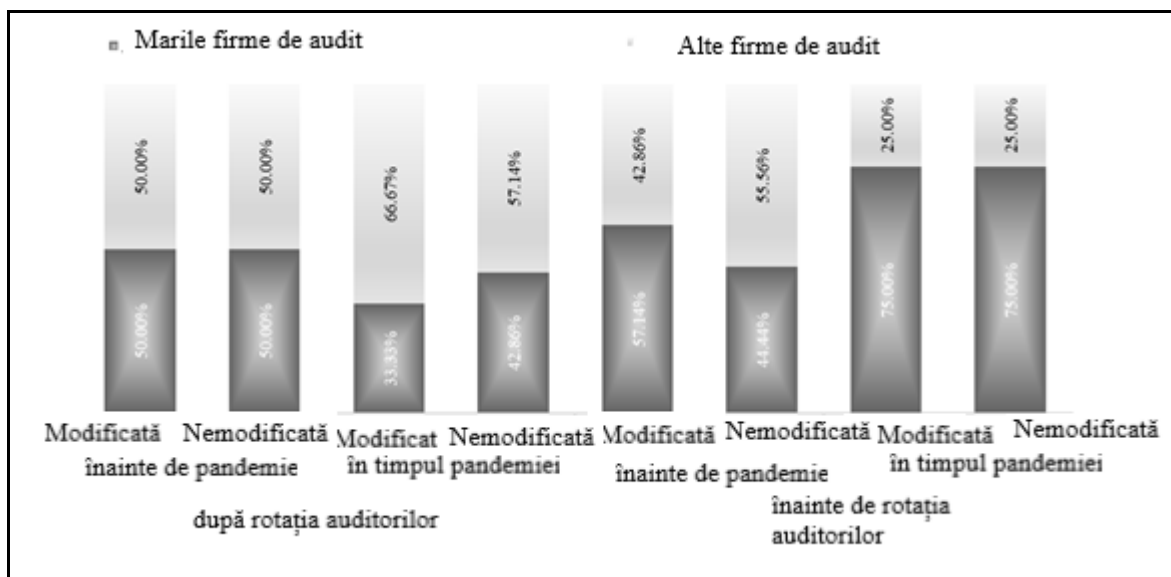
Sursa: Calcule și proiecție autori

Aceste diferențe pot fi justificate pe fondul unei comunicări mai bune dintre auditor și client (Bunget et al., 2019).

Așa cum subliniau Rousseau și Zehms (2020), fiecare auditor are un stil personal în modul de lucru, astfel că atât analiza riscurilor, cât și planificarea misiunilor de audit diferă de la un auditor la altul. Pe de altă parte, datele analizate evidențiază faptul că numărul opiniilor modificate a crescut odată cu venirea crizei de COVID 19. Acest lucru poate fi justificat pe fondul unui grad de incertitudine economică mai ridicat în perioada pandemică, aspect

demonstrat și de Crucean & Hațegan (2021), care au studiat efectele pandemiei de COVID 19 asupra firmelor listate la BVB în exercițiul financiar 2019. Gradul mai ridicat de incertitudine determină un nivel mai scăzut de acuratețe a estimărilor contabile, care sporește riscul de audit (Bunget et al., 2021). Întrucât sporirea incertitudinii economice generate de restricțiile impuse pe parcursul pandemiei COVID 19 determină efecte sistemice, este de așteptat ca suplimentarea testelor și a procedurilor de audit să identifice informații contabile mai puțin fiabile.

Figura nr. 6. Impactul rotației auditorilor asupra opiniei de audit, în funcție de firma de audit

Sursa: Calcule și proiecție autori

În **Figura nr. 6** reprezentăm frecvența tipurilor de opinie (modificată, respectiv nemodificată) exprimate în raportul de audit în cazul firmelor selectate. În acest grafic, observăm diferențe notabile între opinia de audit exprimată de firmele de audit în cazul exercițiilor financiare afectate de pandemia COVID 19, în contextul modificării auditorului. Observăm în acest sens că marile firme de audit¹ emit opinii de audit modificate în proporție semnificativ mai mică (33,33%), comparativ cu celelalte firme de audit (66,67%). Experiența și

expertiza marilor firme de audit ar putea fi o cauză a acestei situații, având în vedere că în perioada de pandemie acestea au dispus de resurse semnificativ mai mari decât celelalte firme de audit în implementarea digitalizării proceselor de audit, ceea ce a afectat într-o oarecare măsură inclusiv capacitatea auditorilor de a planifica misiunile și de cuantificare a riscului de audit, cu implicații asupra opiniei de audit. Așa cum se menționează în alte articole „marii jucători pe piața de audit financiar investesc continuu în digitalizare și tehnologii emergente, precum Blockchain, Big Data, Data Analytics, Cloud Accounting sau RPA, care preiau sarcinile redundante din cadrul activității de audit și contribuie la creșterea randamentului, a productivității muncii și a calității serviciilor oferite” (Farcane & Deliu, 2020; Tiron-Tudor et al., 2021).

¹ Prin utilizarea sintagmei „marile firme de audit” facem referire la firmele internaționale de audit KPMG, PWC, E&Y, Mazars și BDO. Remarcăm faptul că eșantionul de date analizat nu implică firma internațională de audit Deloitte întrucât în perioada analizată nu au fost rotații care să implice această firmă de audit.

Totodată, specializarea firmelor mari de audit, în contextul pandemiei COVID 19, a oferit un avantaj semnificativ în înțelegerea operațiunilor economice și evaluarea calității situațiilor financiare auditate, chiar și prin desfășurarea misiunilor de audit de la distanță. Aceste constatări sunt susținute și de Porumbăcean & Tiron (2022), care afirmă faptul că procedurile de audit realizate de marile companii de audit sunt de o calitate superioară datorită investiției lor în resurse financiare și umane, accesului la tehnologie de ultimă oră, care oferă auditorilor posibilitatea de a investi în procedurile de audit efectuate.

Totuși, trebuie să menționăm faptul că rezultatele sugerează o preferință a entităților economice de a schimba auditorii, trecând de la servicii de audit furnizate de marile firme de audit la servicii de audit furnizate de celelalte firme de audit.

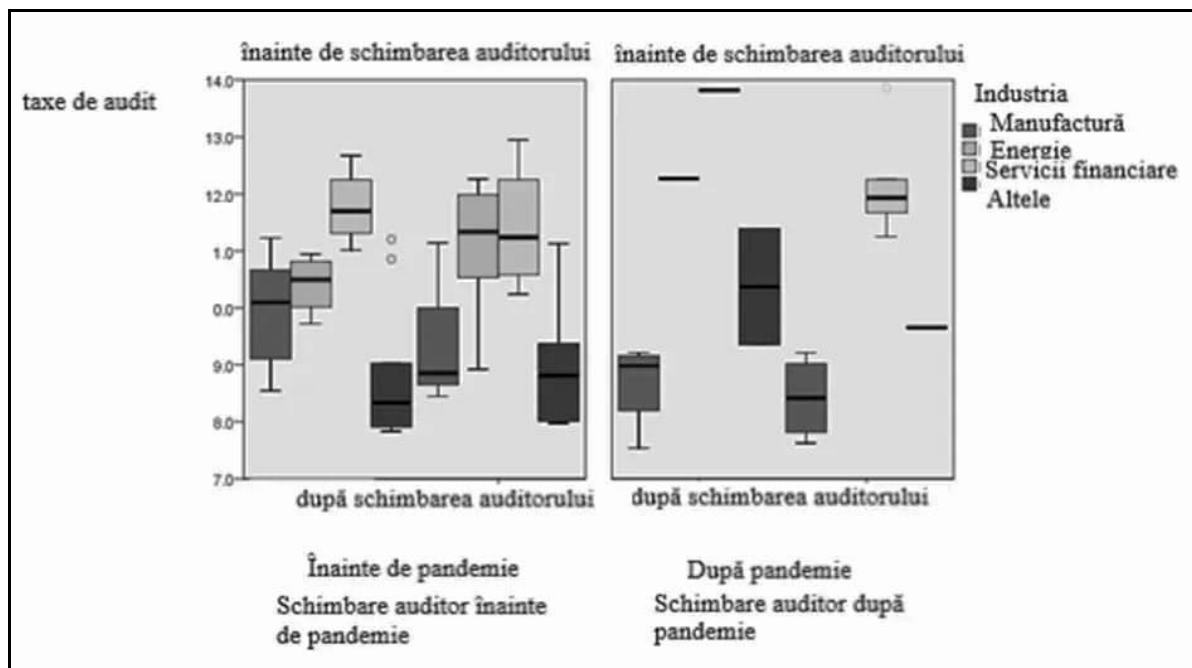
Implicațiile rotației auditorilor asupra tarifului de audit

Prin **Figura nr. 7** dorim să trasăm diferențele apărute la nivelul costurilor de audit din perspectiva implicațiilor generate atât de schimbarea auditorului, cât și de efectul suprapus al actualei pandemii COVID 19. Din grafic

remarcăm faptul că doar în cazul firmelor analizate care operează în sectorul de manufacturare se înregistrează în medie o scădere relativă a costului de audit în perioada pandemiei de COVID 19, comparativ cu perioada precedentă. Se observă, astfel, impactul pandemiei asupra pieței de audit, printr-o scădere a onorariilor de audit, „cel mai probabil pe fondul intensificării activităților de valorificare a avantajului competitiv” (Bunget et al., 2021).

Totodată, observăm că diferențe notabile generate de schimbarea auditorului se regăsesc doar în cazul entităților care operează în sectorul energetic, având în vedere că nivelul ridicat de complexitate al modelului de afaceri presupune o bună cunoaștere a operațiunilor și proceselor entității auditate, iar firma de audit are nevoie de un nivel ridicat de expertiză în ceea ce privește configurația sectorială, cadrul legal și implicațiile asupra raportării financiare. Acest lucru este susținut și de Bunget et al. (2021), care subliniază faptul că onorariile practicate în această industrie trebuie să justifice efortul depus de către auditor pentru asigurarea calității informațiilor prezentate în cadrul situațiilor financiare, fiind corelate cu riscul de audit asociat entității auditate (Robu, 2014).

Figura nr. 7. Impactul rotației auditorilor asupra tarifului de audit

Sursa: Calcule și proiecție autori

Implicațiile rotației auditorilor privind raportarea de audit

În această secțiune am analizat și prezentat în **Figura nr. 8** numărul mediu de aspecte cheie de audit prezentate în raportul de audit. Graficul prezintă diferențe nesemnificative generate de contextul actual al pandemiei COVID 19. Cu toate acestea, remarcăm faptul că, în perioada neafectată de restricțiile de pandemie COVID 19, numărul de aspecte cheie de audit este sensibil influențat de schimbarea auditorului. Astfel, odată cu schimbarea auditorului, un număr mediu de 2,22 de aspecte cheie de audit crește față media de 1,86 aspecte de audit semnalate în raportul de audit aferent exercițiului auditat de vechea firmă de audit. Acest rezultat poate indica, de exemplu, că rotația firmei de audit duce la creșterea riscului de audit pe care auditorul îl asociază cu entitatea auditată. De asemenea, creșterea numărului de aspecte cheie de audit sugerează faptul că noul auditor exercită mai mult scepticism profesional, ceea ce poate conduce la o raportare mai analitică.

Conform analizei structurate a literaturii de specialitate realizată de către Porumbăcean & Tiron (2021), numărul aspectelor cheie de audit este influențat de o serie de factori măsurabili (genul auditorului/partenerului de audit, factori culturali, estimările contabile și nivelul acestora de incertitudine, existența unui comitet de audit în cadrul companiei, structura pieței de audit, onorariul de audit, nivelul de reglementare și supraveghere a entității, riscul companiei, industria clientului, precizia unui standard de contabilitate bazat mai mult pe reguli, tipul companiei de audit, opinia de audit, nivelul de risc al clientului) și nemăsurabili (incertitudinea și nivelul de înțelegere a standardului ISA 701,

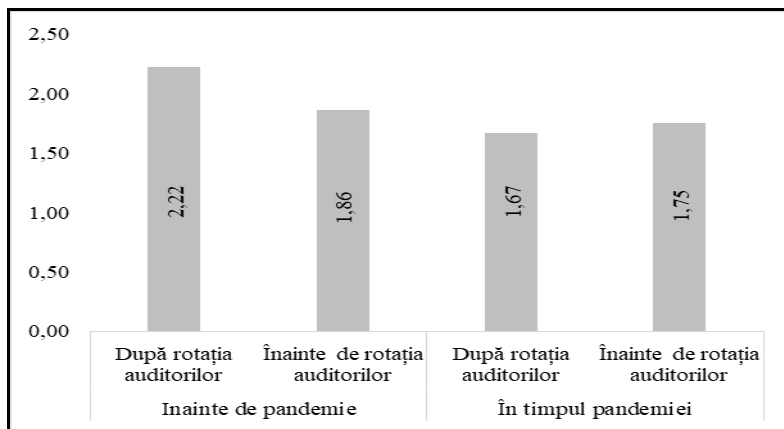
complexitatea și subiectivitatea implicate în tratamentul contabil, riscul de litigiu al auditorului).

Așa cum reiese și din **Figura nr. 1**, cele mai multe schimbări ale auditorului s-au realizat pentru exercițiile financiare 2015 - 2018. Acest lucru trebuie analizat în contextul adoptării noului standard privind recunoașterea veniturilor, IFRS 15, care începând cu 1 ianuarie 2018 a devenit obligatoriu pentru toate companiile care întocmesc situații financiare pe baza standardelor internaționale de raportare financiară. Astfel, în primii ani de aplicare a standardului, este de așteptat un anumit risc de incertitudine în ceea ce privește nivelul de înțelegere al acestuia în rândul practicienilor în contabilitate și audit, aspect susținut și de Lau (2020), care admite faptul că „incertitudinea de măsurare este determinantul major al auditorilor care raportează aspecte cheie în audit referitoare la estimările contabile și deprecierea activelor”.

Mențiunile de mai sus sunt direct corelate cu complexitatea companiei auditate, astfel că „standarde contabile mai precise conduc la comunicarea unui număr mai mare de KAM-uri” (Pinto și Morais, 2019).

Pe de altă parte, datele analizate arată faptul că numărul aspectelor cheie comunicate în raportul de audit a scăzut în pandemie comparativ cu perioada anterioară pandemiei. De asemenea, se poate observa că, odată cu schimbarea auditorului acestea au continuat să scadă și pe parcursul crizei generată de COVID 19. Această scădere poate fi explicată pe fondul reticenței auditorilor în pandemie, respectiv o transparență mai redusă ca urmare a apariției unui risc suplimentar în ceea ce privește principiul continuității activității.

Figura nr. 8. Impactul rotației auditorilor asupra aspectelor cheie de audit

Sursa: Calcule și proiecție autori

La nivelul eșantionului analizat trebuie să remarcăm faptul că raportul de audit cuprinde un număr relativ scăzut de aspecte cheie de audit, având în vedere că în doar 8 rapoarte de audit sunt consemnate 3 sau 4 aspecte cheie de audit, din totalul de 23 astfel de rapoarte incluse în analiza aspectelor cheie de audit.

În **Tabelul nr. 2** prezentăm lista aspectelor cheie de audit comunicate în rapoartele de audit pentru care dispunem de informații privind opinia auditorului, costul de audit și aspectele cheie de audit. Per total, datele relevă o modificare substanțială la nivelul frecvenței aspectelor cheie de audit în cadrul rapoartelor de audit, odată cu schimbarea auditorului.

Tabelul nr. 2. TOP 10 aspecte cheie de audit la nivel de eșantion					
Panel A- înainte de rotația auditorului			Panel B- după rotația auditorului		
Categoria aspectelor cheie de audit	Apariție	%	Categoria aspectelor cheie de audit	Apariție	%
Venituri	4	36,4	Ajustări pentru deprecierea creanțelor	3	27,3
Imobilizări corporale	3	27,3	Evaluarea valorilor mobiliare și a instrumentelor financiare	3	27,3
Schimbarea politicilor contabile	2	18,2	Venituri	3	27,3
Ajustări pentru deprecierea creanțelor	1	9,1	Combinări de întreprinderi	2	18,2
Combinări de întreprinderi	1	9,1	Datorii contingente	2	18,2
Respectarea cadrului de reglementare	1	9,1	Amortizarea imobilizărilor corporale și necorporale	2	18,2
Consolidări	1	9,1	Imobilizări corporale	2	18,2
Angajamente privind rata de îndatorare	1	9,1	Estimarea cheltuielilor privind dezafectarea și restaurarea mediului înconjurător	1	9,1
Impozit pe venit amânat	1	9,1	Consolidări	1	9,1
Fond comercial și active necorporale	1	9,1	Garanții și titluri de capital	1	9,1
Aspecte cheie de audit comunicate	11		Aspecte cheie de audit comunicate	12	

Sursa: Calcule și proiecție autori

Pe de o parte, în rapoartele de audit corespunzătoare exercițiilor financiare anterioare schimbării auditorului, dintre cele mai frecvente aspecte cheie de audit fac parte recunoașterea veniturilor (36,4%), recunoașterea și clasificarea activelor imobilizate (27,3%) sau modificările la nivelul politicilor contabile (18,2%). Acest rezultat este susținut și de către De Vasconcellos et al. (2019), care consideră că „principalele aspecte cheie prezentate fac referire la evaluarea valorii de recuperare a activelor imobilizate, veniturilor, provizioanelor și datoriilor contingente, investițiile directe sau indirecte în părți afiliate și realizarea impozitelor amânate, respectiv recuperarea impozitelor”. Adicional, „aspectele cheie în audit prezentate sunt legate de deprecierea fondului comercial și a activelor necorporale, precum și evaluarea activelor” (Kend și Nguyen, 2020). Opinia exprimată de cei doi autori se corelează direct cu activitatea companiei și cu riscul de denaturare semnificativă, în funcție de cele mai

vulnerabile și incerte arii auditate, astfel că „s-a presupus că riscurile legate de recunoașterea veniturilor vor fi în general considerate semnificative și, prin urmare, vor fi identificate și comunicate de către auditori ca fiind KAM” (Warzocha, 2018).

Pe de altă parte, rapoartele de audit corespunzătoare exercițiilor financiare ulterioare modificării auditorului consemnează modificări substanțiale în ceea ce privește aspectele cheie de audit semnalate de către auditori. Astfel, aspectele cheie de audit adresează mai curând problematica estimărilor contabile (27,3%), cum este cazul evaluării ajustărilor privind creanțele (27,3%), evaluării instrumentelor financiare (27,3%), recunoașterii veniturilor (27,3%) sau prezentării datoriilor contingente (18,2%). Această schimbare a ierarhizării aspectelor cheie de audit trebuie analizată, de asemenea, în contextul adoptării noului standard de raportare financiară privind

prezentarea veniturilor, IFRS 15. Ținând cont că cele mai multe aspecte comunicate după schimbarea auditorului se regăsesc la nivelul a două instituții de credit (Banca Transilvania SA și Patria Bank SA), respectiv la nivelul principalelor companii care activează în domeniul extracției de petrol & gaz și al energiei electrice, top-ul celor mai întâlnite aspecte cheie nu este deloc surprinzător.

De remarcat că prezentarea aspectelor considerate relevante de către auditor privind top 3 aspecte cheie în cazul celor două paneluri de analiză nu este influențată semnificativ de restricțiile introduse pe fondul actualei pandemii COVID 19.

Tabelul nr. 3. Aspecte cheie de audit prezentate în raportul de audit corespunzător exercițiului financiar evaluat de noul auditor

Categoria aspectelor cheie de audit	înainte de rotația auditorului	după rotația auditorului
Ajustări pentru deprecierea creanțelor	1	2
Estimarea cheltuielilor privind dezafectarea și restaurarea mediului înconjurător	1	-
Combinări de întreprinderi	2	-
Consolidări	1	-
Datorii contingente (inclusiv litigii & restructurări)	2	-
Garanții și titluri de capital	1	-
Impozit pe venit amânat	-	1
Amortizarea imobilizărilor corporale și necorporale	2	-
Corectarea erorilor	1	-
Continuitatea activității	-	1
Evaluarea investițiilor - Valori mobiliare și instrumente financiare	2	1
Active imobilizate	1	-
Imobilizări corporale	2	-
Venituri	3	-
Creanțe incerte	1	-

Sursa: Proiecție autori

Cu toate acestea, remarcăm din informațiile prezentate în **Tabelul nr. 3** faptul că schimbarea auditorilor în perioada pandemiei a conturat o limitare a numărului de aspecte cheie care se referă cu precădere la elemente de estimări contabile utilizate în situațiile financiare.

Testarea statistică a diferențelor

Pasul final al analizei constă în testarea statistică a diferențelor semnificative determinate de rotația auditorilor la nivelul opiniei auditorului și la nivelul costurilor de audit. În **Tabelul nr. 4** prezentăm

rezultatele testului MANOVA¹ realizat pentru acest scop.

¹ Analiza multivariată a varianței (MANOVA) este o extensie a analizei univariate a varianței (ANOVA) care examinează diferențele statistice pe o variabilă dependentă continuă de către o variabilă independentă de grupare.

Tabel nr. 4. Testare MANOVA privind implicații ale rotației auditorilor

Factor	Variabila dependentă	Df	F	Sig.	Eta parțial la pătrat	Parametru Noncent.	Puterea observată
Schimbarea auditorului	Opinia de audit	1	0,609	0,440	0,016	0,609	0,119
	Onerarii de audit	1	0,227	0,637	0,006	0,227	0,075
Schimbarea auditorului x COVID pandemie	Opinia de audit	1	0,000	1,000	0,000	0,000	0,050
	Onerarii de audit	1	0,011	0,917	0,000	0,011	0,051
Schimbarea auditorului x Industrie	Opinia de audit	3	1,580	0,210	0,111	4,741	0,382
	Onerarii de audit	3	0,601	0,618	0,045	1,804	0,163
Schimbarea auditorului x Marile firme de audit	Opinia de audit	1	0,865	0,358	0,022	0,865	0,148
	Onerarii de audit	1	0,010	0,922	0,000	0,010	0,051

Sursa: Calcule și proiecție autori

Rezultatele analizei MANOVA relevă faptul că schimbarea auditorului nu influențează semnificativ aceste elemente care caracterizează direct (opinia auditorului) sau indirect (costul de audit) calitatea situațiilor financiare, având în vedere că pragul de semnificație de 5% este depășit în cazul probabilității aferente fiecărui test F statistic calculat.

Aceste rezultate relevă faptul că adoptarea voluntară a rotației auditorului nu este omogenă, entitățile economice abordând acest mecanism fără a se contura un tipar de comportament de decizie în această direcție. Rămâne de văzut modalitatea în care acest mecanism de guvernanță corporativă va fi înțeles de entitățile economice odată cu introducerea obligativității, impusă prin prevederile noii directive europene, care aduce modificări la cadrul legislativ privind limitarea mandatului auditorilor statuari în cadrul entităților de interes public.

Totodată, trebuie să remarcăm faptul că schimbarea auditorilor la nivelul entităților românești listate la bursa de Valori București nu este prevăzută prin politici interne, motiv pentru care nu există definită o regularitate a aplicării acestui mecanism.

Nu în ultimul rând, subliniem faptul că în baza eșantionului analizat, observăm că schimbarea auditorului nu conduce la modificări substanțiale la nivelul costului de audit, motiv pentru care o asemenea decizie nu este determinată de considerente de reducere a costurilor de audit, ci mai curând de alte motive.

Concluzii

Studiul întreprins vizează o abordare de factură mai recentă a literaturii de specialitate în ceea ce privește implicațiile rotației auditorului la nivelul raportării de audit atât din perspectiva modificărilor survenite la nivelul opiniei auditorului, la nivelul costurilor de audit și, respectiv, la nivelul aspectelor cheie de audit prezentate în raportul de audit. Astfel, au fost reținute datele firmelor listate la Bursa de Valori București din perioada 2011-2021 privitoare la exercițiile financiare ale căror situații financiare au fost auditate de un auditor nou. Pentru a asigura o analiză comparativă, menită să ofere indici privind implicațiile rotației auditorului asupra raportării de audit, s-au reținut, de asemenea, datele referitoare la exercițiul financiar precedent al fiecărui an financiar ale cărui situații financiare au fost auditate de un nou auditor.

Rezultatele obținute relevă faptul că rotația auditorului generează o serie de efecte asupra raportării în audit. În primul rând se observă o reducere a numărului de opinii modificate, efect generat de o mai bună comunicare între client și noul auditor. În al doilea rând, datele arată că, într-un context economic normal, numărul aspectelor cheie de audit tinde să crească odată cu schimbarea auditorului, în timp ce apariția unor evenimente precum criza pandemică duce la scăderea numărului de aspecte cheie pe fondul creșterii nesiguranței și a incertitudinii. Nu în ultimul rând, subliniem faptul că, în baza eșantionului analizat, observăm că schimbarea auditorului nu conduce la modificări substanțiale la nivelul costului de audit, motiv

pentru care o asemenea decizie nu este determinată de considerente de reducere a costurilor de audit, ci mai curând de alte motive.

Ca direcții viitoare de cercetare, vom avea în vedere efectul limitării mandatelor auditorilor financiari în fiecare țară a Uniunii Europene, precum și evoluția pieței de audit ca urmare a măsurilor care au avut în vedere diminuarea concentrării la nivelul marilor firme de audit. De

asemenea, vom avea în vedere evoluția aspectelor privind rotația într-un mediu lipsit de restricțiile pandemiei.

Schimbarea legislației de dată recentă prevăzută de Ordinul Președintelui ASPAAS nr. 123 din 28 aprilie 2022, prin care în componența Comitetelor de Audit ale entităților de interes public să fie inclus un auditor financiar, este de așteptat să aibă efect asupra rotației auditorilor, dar și asupra calității procesului de audit în ansamblu.

BIBLIOGRAFIE

1. Bulucea, M.C. (2020). Audit firm rotation and audit quality: case of the listed Romanian firms. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 22(2): 158-168.
2. Bunget, O.-C., Dumitrescu, A.-C., Blidișel, R.G., Bogdan, O. A., Burcă, V. (2021), Aspects Regarding the Structure of the Financial Audit Market in the European Union from Fees Perspective, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 4(164)/2021: 724-742, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/164/024.
3. Bunget, O.C., Tiron Tudor, A., Sumănar, A.D. (2019), Aspects Regarding the Auditor-Auditee Relationship in the Context of Negotiation, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 2(154)/2019, pp. 247-260, DOI: 10.20869/AUDITF/2019/154/008.
4. Burke, J., R. Hoitash, R., Hoitash, U., Xiao, X. (2021). The determinants, textual properties, and consequences of U.S. critical audit matter disclosures. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3635477>.
5. Calixto de Sousa, M. (2018), Culture's Impact on the Disclosure of Key Audit Matters. [Master's Dissertation, University of Lisbon]. <https://www.repository.utl.pt/bitstream/10400.5/19782/1/DM-MCS-2018.pdf>
6. Christensen, B.E., Glover, S.M., Wolfe, C.J. (2014). Do critical audit matter paragraphs in the audit report change nonprofessional investors' decision to invest? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (4):71-93.
7. Chersan, I.-C. (2019), Audit Quality and Several of Its Determinants, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 1(153)/2019, pp. 93-105, DOI: 10.20869/AUDITF/2019/153/002.
8. Cortes de Vasconcellos, F., Nilson Coelho, G. & Atherton, L. (2019), First year of the new auditor's report: Analysis of the key audit matters of the Ibovespa listed companies. *Contabilidad y Negocios*, 14(27):57-72.
9. Crucean, A.C., Hațegan, C. D. (2021), Effects of the Covid-19 Pandemic Estimated in the Financial Statements and the Auditor's Report, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 1(161)/2021: 105-118, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/161/001.
10. Farcane, N., Deliu, D. (2020), Stakes and Challenges Regarding the Financial Auditor's Activity in the Blockchain Era, *Audit Financiar*, vol. XVIII, no. 1(157)/2020: 154-181, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/157/004.
11. Grosu, M., Robu, I.-B., Istrate, C. (2020), The Quality of Financial Audit Missions by Reporting the Key Audit Matters, *Audit Financiar*, vol. XVIII, no. 1(157):182-195, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/157/005.
12. Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K. & Vulcheva, M. (2018). Consequences of adopting an expanded auditor's report in the United Kingdom. *Review of Accounting Studies*, 23(4): 1543-1587. <https://doi.org/10.1007/s11142-018-9464-0>.
13. Hsiao-Lun Lin & Ai-RuYen. (2022), Auditor rotation, key audit matter disclosures, and financial reporting quality. *Advances in accounting*, doi.org/10.1016/j.adiac.2022.100594.
14. Ji, A. E. (2019). Auditor Reporting and Corporate Debt Structure. *Journal of Accounting & Finance* (2158-3625), 19(7), 58–70. <https://doiorg.proxy.shh.fi/10.33423/jaf.v19i7.2562>.
15. Kend, M. & Nguyen, L. A., (2020). Investigating recent audit reform in the Australian context: An

- analysis of the KAM disclosures in audit reports 2017-2018. *International Journal of Auditing*, 24(3), pp. 412-430.
16. Kim, H., Lee, H., Lee, J.E. (2015). Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality. *The Journal of Applied Business Research*, 31(3).
17. Köhler, A., Ratzinger-Sakel, N. & Theis, J. (2020). The Effects of Key Audit Matters on the Auditor's Report's Communicative Value: Experimental Evidence from Investment Professionals and Non-professional Investors. *Accounting in Europe*, 17(2), 105-128.
<https://doi.org/10.1080/17449480.2020.1726420>.
18. Lennox, C. S., Schmidt, J. J., & Thompson, A. M. (2021). Why are expanded audit reports not informative to investors? Evidence from the UK. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2619785>.
19. Liao, L., Minutti-Meza, M., Zhang, Y., Zou., Y. (2019), Consequences of the adoption of the expanded auditor's report: Evidence from Hong Kong. *University of Miami Business School*, Research Paper No. 3392449. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3392449> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3392449>.
20. Reid, L.C., Carcello, J.V., Li, C., Neal, T.L., Francis, J.R. (2019), Impact of auditor report changes on financial reporting quality and audit costs: Evidence from the United Kingdom. *Contemporary Accounting Research*, 36 (3):1501-1539.
21. Rousseau, L., Zehms., K.M. (2020). It's a matter of style: The role of audit firms and audit Partners in key audit matter reporting, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3625651>.
22. Pinto, I., Morais, A.I. (2019), What matters in disclosures of key audit matters: Evidence from Europe. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 30 (2) (2019):145-162.
23. Pinto, I., Morais, A. I. and Quick, R. (2020). The impact of the precision of accounting standards on the expanded auditor's report in the European Union. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 40, September
24. Porumbăcean, T., Tiron-Tudor, A. (2021), Factors Influencing KAM Reporting: A Structured Literature Review, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 4(164)/2021, pp.743-758, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/164/025.
25. Porumbăcean, T., Tiron-Tudor, A. (2022), An Inquiry of Empirical Quantitative Studies about what Influences the Key Audit Matters' Number, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 2(166)/2022, pp. 333-347, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/166/012.
26. Rahaman, M. M. & Chand, P., (2021), Implications of recent reforms to auditor reporting requirements in Australia. *Meditari Accountancy Research*, pp. ahead-of-print., 8 Jun.
27. Robu, I.B. (2014). Onorariile de audit, între reducerea riscului de audit și coruperea auditorului financiar. *EconomiaOnline.ro*, disponibil la: Onorariile de audit, între reducerea riscului de audit și coruperea auditorului financiar – *EconomiaOnline.ro* (accesat: 9 mai 2022).
28. Salehi, M. (2011). Audit expectation gap: Concept, nature and trace. *African Journal of Business Management*, 5(21), pp. 8376-8392. doi:10.5897/AJBM11.963.
29. Sierra-Garcia, L., Gambetta, N., Garcia-Benau, M. A. & Orta-Perez, M. (2019), Understanding the determinants of the magnitude of entity-level risk and account-level risk key audit matters: The case of the United Kingdom. *British Accounting Review*, 51(3), pp. 227-240.
30. Smieliauskas, W., Ye, M. & Zhang, P. (2020), Auditing and Society: Research on Audit Practice and Regulations. Ed. Routledge, Londra.
31. Velte, P. & Issa, J. (2019). The impact of key audit matter (KAM) disclosure in audit reports on stakeholders' reactions: A literature review. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3): 323-341. doi:10.21511/ppm.17(3).2019.26.
32. Verho, E. (2021), The effect of audit firm rotation on key audit matters: Evidence from European Union. Master's thesis. *Hanken School of Economics*, Helsinki, Finland.
33. Warzocha, G. (2018). Significant Risks and Key Audit Matters in The Independent Auditors' Reports. s.l., INT BUSINESS INFORMATION MANAGEMENT ASSOC-IBIMA.
34. Wuttichindanon, S., Issarawornrawanich, P. (2020) Determining factors of key audit matter disclosure in Thailand. *Pacific Accounting Review*, 32 (4): 563-584.
35. Comisia Europeană. (2014a). Directiva 56/2014/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16

- aprilie 2014 de modificare a Directivei 2006/43/CE privind auditul legal al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare consolidate, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN>, (accesat: 14 iunie 2021).
36. Comisia Europeană. (2014b). Regulamentul (UE) nr. 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public și de abrogare a Deciziei 2005/909/CE a Comisiei, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0537&from=NL>, (accesat: 14 iunie 2021).
37. IAASB, 2015a. International Standard on Auditing (ISA) 701 Communicating Key Audit Matters in the Independent Auditor's Report. [Interactiv] Available at: <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-701-newcommunicating-key-audit-matters-independentauditors-4>.

Analiza influenței reglementărilor contabile și de audit asupra deciziilor privind strategiile de creștere externă din industria din România

Dr. George-Marian AEVOAE,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași,
e-mail: aevoae@gmail.com

Rezumat

Scop – Scopul acestei lucrări îl reprezintă identificarea șanselor ca un anumit tip de investitor să investească într-o companie țintă din domeniul industriei, ținând cont de practicile contabile practicate și/sau opinia de audit, la care se adaugă anumite informații financiare ce țin de mărime și rentabilitate. De asemenea, este analizată influența acestor factori asupra deciziei de achiziție, reflectată în valoarea tranzacției.

Metodologie – Pentru testarea și validarea ipotezelor de lucru sunt utilizate regresia multinomială logistică, modelele liniare generalizate și analiza factorială a corespondențelor multiple, folosind un eșantion de 631 achiziții de la Bursa de Valori București.

Rezultate – Investitorii neidentificați (în speță, persoanele fizice) sunt interesați de mărimea companiei, în timp ce investitorii persoane juridice au în vedere calitatea informațiilor transmise de compania țintă, care aplică IFRS și are situațiile financiare anuale asupra cărora auditorii își exprimă o opinie. Rentabilitatea este un factor de influență pentru investitorii nelistați. Prețul pe care acești investitori decid să îl plătească în tranzacție este influențat pozitiv de toți factorii anterior menționați.

Originalitate – Studiul oferă o perspectivă asupra tipurilor de investitori care activează la BVB și asupra factorilor care influențează șansele ca ei să plătească un anumit preț pentru cota de capital.

Cuvinte cheie: achiziții; taxonomia lui Pavitt; Bursa de Valori București; investitori; opinie fără rezerve;

Clasificare JEL: E22, G32, M42, M48, O16

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Aevoae, G.-M. (2022), The Influence of Accounting and Auditing Regulations on Decisions Regarding External Growth Strategies in Romanian Industry, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 471-483, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/015

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/015>

Data primirii articolului: 1.06.2022

Data revizuirii: 8.06.2022

Data acceptării: 23.06.2022

Introducere

Globalizarea comerțului a creat un imens potențial de piață pentru achiziții de afaceri, astfel încât firmele să își consolideze poziția competitivă, să sporească creșterea afacerilor și averea acționarilor. În acest fel este justificată utilizarea lor de către entitățile economice, având un potențial masiv de stabilizare/creștere a activității. În literatura și practica economică, aceasta poartă denumirea de sinergie, în ciuda numărului ridicat de eșecuri din domeniu (Junni *et al.*, 2015; Thanos și Papadiakis, 2012).

Motivațiile care stau la baza fuziunilor și achizițiilor (F&A), ca strategii de creștere externă, sunt multiple și au la bază factori interni ai companiilor implicate, dar și factori care țin de economiile în care acestea activează. Dintre cele mai evidente amintim: supraviețuirea – strategie ce se pretează pentru companiile cu capitalizare slabă, aflate într-o poziție defensivă sau care înregistrează o cotă de piață în scădere (Capron, 2016), economiile de scop sau diversificarea – aplicabilă mai ales în cazul operațiunilor de tip conglomerat sau al fuziunilor și achizițiilor verticale, care au drept scop extinderea în amonte sau aval sau chiar într-un domeniu complet diferit (Chen, 2020), protecția – căutarea unui partener pentru a contracara situații negative, cum ar fi concurenți noi pe piață, pierderea unor patente (Dell'Acqua *et al.*, 2018), creșterea – în care se implică companii aflate într-o poziție ofensivă, care au ca intenție creșterea cotei de piață sau a profitabilității (Dong și Doukas, 2021) sau inovarea – accesarea unui know-how care ar fi mult mai dificil să fie creat decât achiziționat (Kanungo, 2021; Zhang și Yang, 2021). De asemenea, achizitorii pot cumpăra titluri în companii țintă care nu le permit controlul acestora, ci au la bază motivații mai simple, cum ar fi accesul la resurse, la progres tehnologic (scop comun cu achizițiile unei cote de control) sau obținerea de dividende (Osiichuk și Wnuczak, 2021; Aevoae *et al.*, 2021).

România este o piață atipică din punct de vedere al operațiunilor de creștere externă, caracterizată de fuziuni între societăți mici, de tip SRL, de multe ori aparținând membrilor aceleiași familii. Achizițiile, pe de altă parte, au loc majoritar cu implicarea societăților cotate la Bursa de Valori București, fie în postura de achizitor, fie în cea de companie achiziționată.

Redeschisă la 21 aprilie 1995, Bursa de Valori București a înregistrat prima ședință de tranzacționare la 20 noiembrie a aceluiași an și s-a dezvoltat în continuu de atunci, în

ciuda faptului că, de-a lungul anilor, creșterea nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor analiștilor și investitorilor. Motivele sunt multiple, de la instabilitatea macroeconomică la lipsa de transparență a pieței privind câștigurile de capital și, nu în ultimul rând, la tratamentul investitorilor minoritari (Botika, 2012). Cu toate acestea, România este în prezent o economie emergentă, după cum atestă institutele și organizațiile internaționale (FTSE Russell, 2020; FMI, 2021). Din perspectiva sistemului privat de afaceri, persoanele juridice sunt sufocate de impozitare excesivă și de un aparat de stat supradimensionat. De asemenea, oferta bancară este limitată, companiile din România fiind determinate să apeleze la strategii de tipul fuziunilor și achizițiilor pentru a-și acoperi necesarul de finanțare sau pentru a-și duce la îndeplinire obiectivele de creștere externă. Cât privește operațiunile de achiziții din România, acestea sunt în mare parte minoritare (Dicu *et al.*, 2020; Botika, 2012). În acest context, ideea prezentului studiu se bazează, pe de o parte, pe tipurile de achizitori care participă la achiziții, considerând, ca factori de influență, caracteristicile financiare ale companiei țintă (Campagnolo și Vincenti, 2022; Rozen-Bakher, 2018), faptul că este companie auditată sau nu (ceea ce oferă un plus de încredere investitorilor) (Jiang *et al.*, 2019; Sterin, 2020), precum și reglementările contabile aplicate (reglementările naționale sau Standardele Internaționale de Raportare Financiară) (Akgün, 2021; Mironiuc *et al.*, 2015), informații disponibile pentru anul anterior operațiunii. Avem în vedere faptul că atât pe piața financiară, cât și în cazul operațiunilor de fuziuni și achiziții calitatea informațiilor financiare raportate de companii este determinată de un ansamblu de factori, meniți să contribuie la asigurarea unei utilități sporite a acestora pentru investitori (Carp *et al.*, 2022; Carp și Toma, 2018). A doua parte a studiului este dedicată identificării factorilor ce afectează decizia de achiziție, caracterizată prin valoarea tranzacției (Luo, 2005; Alahakoon, 2021).

Având în vedere literatura recentă în domeniul fuziunilor și achizițiilor, considerăm următoarele întrebări de cercetare:

RQ1: *Existența unui raport de audit poate determina anticiparea unui anumit tip de investitor (companie listată, companie nelistată, investitor neidentificat – persoană fizică)?*

RQ2: *Aplicarea reglementărilor contabile naționale / a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară reprezintă un factor de influență în stabilirea tipului de investitor pentru o anumită companie țintă?*

RQ3: *Performanța companiei cotate permite anticiparea unui anumit tip de investitor?*

RQ4: *Reglementările contabile și de audit, dar și performanța companiilor țintă din domeniul industriei, cotate la Bursa de Valori București, sunt factori care pot influența în mod semnificativ prețul plătit într-o achiziție?*

Astfel, obiectivele lucrării sunt orientate în două direcții. Pe de o parte, se au în vedere șansele ca un anumit tip de investitor să participe la achiziții totale sau parțiale ale companiilor țintă din domeniul industriei, pornind de la caracteristicile companiilor țintă, financiare (rentabilitatea și mărimea), dar și care țin de aspecte legate de audit și reglementările contabile aplicabile. În domeniul industriei, sunt avute în vedere categoriile taxonomiei lui Pavitt, dat fiind faptul că inovarea este una din cele mai importante motivații pentru care au loc fuziunile și achizițiile (Kanungo, 2021; Zhang și Yang, 2021; Ma și Liu, 2017).

Pentru a face această împărțire, am avut în vedere faptul că secțiunile A-G din CAEN Rev. 2 sunt asociate industriei, în timp ce secțiunile H-U compun serviciile, conform datelor oferite de Uniunea Europeană. Ulterior, aceleași caracteristici ale companiilor țintă sunt considerate ca factori de influență pentru decizia de achiziție, mai precis pentru valoarea tranzacției, respectiv prețul plătit de compania achizitoare (investitorii anterior menționați).

În cadrul studiului, utilizăm o bază de date compusă din 631 de achiziții ale companiilor din industrie, cotate la Bursa de Valori București, pe piața reglementată sau pe piața AeRO, care ulterior sunt sortate pe patru categorii, considerând taxonomia lui Pavitt. Prima parte a studiului este dedicată descrierii literaturii de specialitate și dezvoltării ipotezelor de lucru. A doua parte include prezentarea metodologiei cercetării, care include populația studiată și eșantionul propus spre analiză, precum și modelele pentru analiza datelor. Partea a treia include rezultatele și discuțiile studiului, acesta fiind finalizat cu un set de concluzii și limite observate.

1. Analiza literaturii de specialitate și dezvoltarea ipotezelor de lucru

Fuziunile și achizițiile au la bază multiple cauze, dar și obiective ale companiilor implicate. Între acestea, se remarcă îmbunătățirea averii/capitalului aferent fiecărui investitor (Beitel și Schiereck, 2001; Onalapo și Ajala, 2012; Jallow et al., 2017). Acest deziderat poate fi atins,

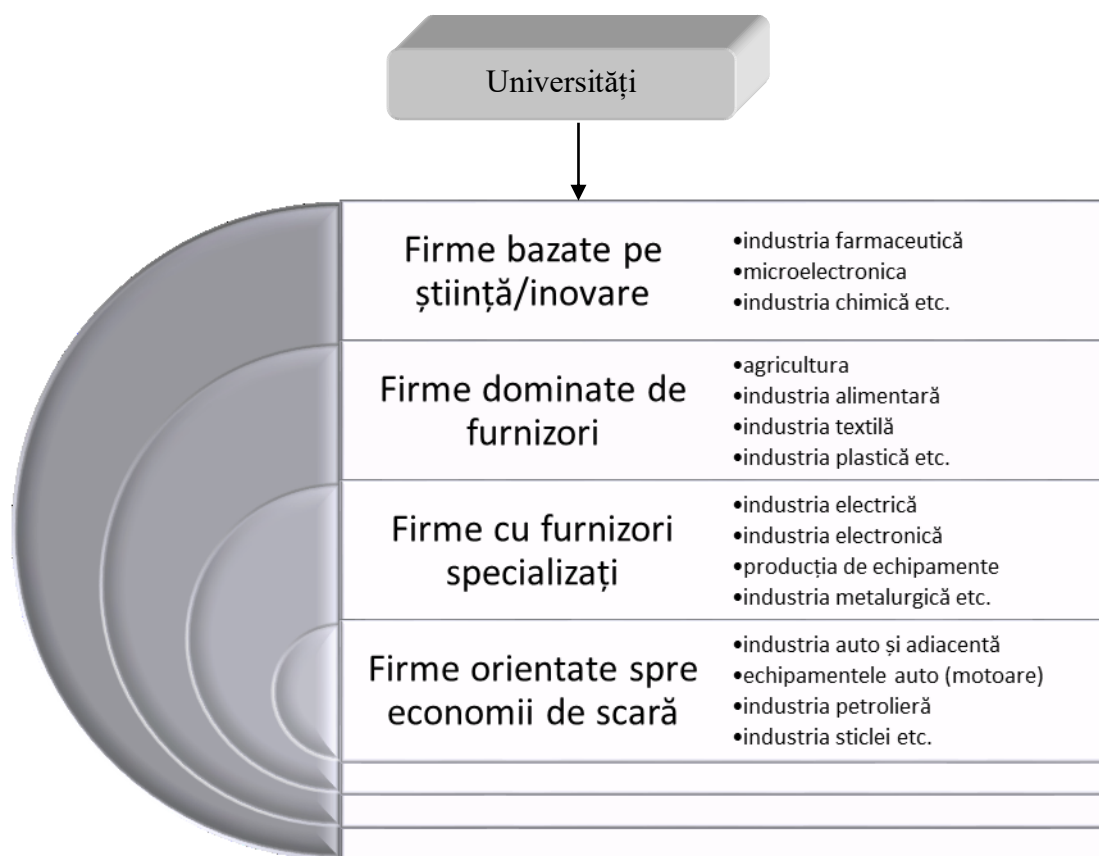
pe de o parte, prin achiziția unei cote de capital care să permită controlul companiei țintă, iar creșterea averii are loc, în acest caz, prin obținerea unui efect sinergic și, nu în ultimul rând, a sinergie. Aceasta din urmă, în opinia autorilor Seth et al. (2002), reprezintă unul din cele trei motive fundamentale ale F&A, alături de îmbunătățirea sistemului de management și stima de sine (engl. the hubris hypothesis). Pe de altă parte, achizitorii pot cumpăra cote minoritare, de la care așteaptă obținerea de dividende, progres tehnologic și accesul la anumite resurse ale companiei țintă (Balitzki și Pugh, 2016; Botika, 2012).

Datele din contabilitate sunt, în numeroase cazuri, sursa de informații pentru confirmarea sinergie și a potențialului de creare de valoare. Pe de altă parte, piețele financiare pot transmite aceleași informații, prin intermediul abaterilor de rentabilitate. Există o literatură extinsă care discută rentabilitatea înregistrată fie de către achizitori, fie de către companiile țintă ca urmare a implicării în tranzacții de fuziuni și achiziții, inclusiv factorii determinanți ai acesteia (Eckbo, 2009; Kinatader et al., 2017; Fich et al., 2018). Randamentele apar ca o consecință a ipotezei piețelor eficiente, conform căreia reacția prețului acțiunilor la evenimentul legat de o achiziție ar trebui să reflecte valoarea actuală a acesteia, deoarece investitorii sunt raționali și cunosc aceleași informații, în același timp (Danbolt et al., 2015).

Prin urmare, există o abordare pe bază de piață a achizițiilor și una pe bază de performanță, ce rezultă din analiza informațiilor financiar-contabile (Dargenidou et al., 2016). Pornind de la rata ridicată de eșec a fuziunilor și achizițiilor, Rozen-Bakher (2017) analizează legătura între tipul de F&A (orizontale, verticale și conglomerate) și rata de succes a acestora, pentru sectorul industrial și cel al serviciilor. Aceeași clasificare a achizițiilor a fost discutată de autorii Aevoae et al. (2019), care, într-un studiu cu privire la achizițiile din România, analizează factorii determinanți ai cotei de capital achiziționate, luând în considerare informații financiare din perioada pre-concentrare atât pentru societățile achizitoare, cât și pentru cele țintă.

Pavitt (1984) a anticipat cu 18 ani în urmă potențialul inovativ al industriei, prin descrierea asemănărilor și deosebirilor dintre sectoare, în termeni de surse, natură și impactul inovării. Ulterior, taxonomia a fost revizuită (Archibugi, 2001; Bogliacino și Pianta, 2016), dar, fundamental, cele patru componente sunt valabile și astăzi. Acestea sunt prezentate grafic în **Figura nr. 1**.

Figura nr. 1. Taxonomia lui Pavitt (1984)

Sursa: Adaptarea autorului după Pavitt (1984).

Din perspectiva lui Pavitt (1984), firmele și, implicit, industriile variază de la inovative la non-inovative, deși sunt autori care ulterior au discutat diferența dintre firme și industrii și au concluzionat că taxonomia se referă preponderent la companiile din domeniu, fiind fundamentată pe numărul de patente și cheltuielile de cercetare-dezvoltare (Castellacci, 2008; Archibugi, 2001). În plus, faptul că o companie este inovatoare nu se extinde obligatoriu la toată industria respectivă, opinie luată în considerare și în cazul prezentului studiu.

În firmele bazate pe știință/innovare, acumularea tehnologică provine în principal din laboratoarele corporative de cercetare și dezvoltare și este dependentă de cunoștințele și abilitățile tehnice care provin din cercetarea academică (Miozzo *et al.*, 2016; Meoli *et al.*, 2013). Sectoarele de bază tipice sunt chimia și electronica, care deschid noi piețe majore de produse pentru o gamă largă de aplicații potențiale. În consecință,

principalele sarcini ale strategiei de inovare sunt să monitorizeze și să exploateze progresele rezultate din cercetarea de bază pentru a dezvolta produse tehnologice și a dobândi active complementare pentru a le exploata și pentru a reconfigura diviziile operaționale și unitățile de afaceri în lumina pieței tehnologice în schimbare. În opinia lui Chondrakis (2016), achizițiile sunt instrumente cu impact asupra inovării, văzută ca tehnologie in-house sau funcție externalizată. Autorul analizează modul în care entitățile achiziitoare din domeniul tehnologiei beneficiază de creștere de valoare prin generarea unor sinergii unice, particulare domeniului, mai ales în situația în care cele două companii dețin sisteme similare, specifice domeniului. Inovațiile tehnologice generează sinergii care variază ca viteză de apariție și magnitudine a impactului, fiind considerate, după caz, sinergii aditive (dacă se construiesc pe tehnologiile existente) sau sinergii multiplicative (rezultate din combinarea resurselor

existente, astfel încât să se înregistreze branduri și patente noi) (Harrigan *et al.*, 2016; Aevoae *et al.*, 2019).

Companiile dominate de furnizori sunt în esență tradiționale, fiind bazate integral pe inovare externă. De exemplu, din perspectiva fuziunilor și achizițiilor, imitarea în agricultură poate fi ușoară deoarece, în general, accesul la materialul genetic asigură necesarul pentru reproducerea produselor. Simplificând, odată ce un producător accesează o sămânță, este foarte probabil ca acesta să o poată reproduce fără a avea nevoie de un efort tehnologic (Campi *et al.*, 2019).

Firmele bazate pe furnizori specializați lucrează în simbioză cu aceștia, iar în lumea fuziunilor și achizițiilor avem de-a face în acest caz cu operațiunile de creștere externă verticale (în amonte sau în aval). Fuziunile/achizițiile verticale implică combinarea a două societăți cu procese succesive în ciclul de exploatare, aparținând aceleiași ramuri de activitate. În esență, este vorba de achiziționarea/fuziunea cu un furnizor (în amonte) pentru a simplifica procesul de furnizare sau cu un client din aval pentru a oferi baza pentru o comunicare mai ușoară și o distribuție mai bună (Lasserre, 2012).

Economiile de scară sunt importante în industrie, având la bază un fapt simplu: o anumită cantitate de resurse poate conduce la obținerea unei cantități superioare de produs finit sau la un cost unitar redus. Inovarea vine din departamentul intern de cercetare-dezvoltare și de la ingineri, dar poate proveni în același timp de la furnizori specializați. În cazul fuziunilor și achizițiilor, aceste economii sunt specifice și asociate majoritar tranzacțiilor orizontale (Ma *et al.*, 2010; Georgescu *et al.*, 2020).

Odată aleasă compania care va face obiectul achiziției, dar și cota parte ce urmează a fi achiziționată, în funcție de intențiile achizitorului, prețul tranzacției este de un real interes. Unii autori fac referire la acest preț cu titlul de decizia de achiziție (engl. *business acquisition decision*) (Luo, 2005; Alahakoon, 2021). Decizia care reprezintă valoarea tranzacției este influențată de caracteristicile companiei țintă (rentabilitatea și mărimea companiei, pe de o parte, dar și reglementările contabile și de audit, toate pentru anul anterior achiziției).

Pornind de la considerentele anterior menționate, propunem următoarele ipoteze de lucru:

H₁ Șansele ca un anumit tip de investitor să participe la o achiziție a unei cote de capital în companiile cotate la Bursa de Valori București din domeniul industriei sunt semnificativ influențate de statutul de companie auditată a celei din urmă, dar și de datele sale financiare.

H₂ Șansele ca un anumit tip de investitor să participe la o achiziție a unei cote de capital în companiile cotate la Bursa de Valori București din domeniul industriei sunt semnificativ influențate de reglementările contabile pe care le aplică.

H₃ Decizia de achiziție a unei companii din domeniul industriei, cotate la BVB, sau a unei cote de capital în aceasta, este semnificativ influențată de statutul de companie auditată, dar și de datele sale financiare.

H₄ Decizia de achiziție a unei companii din domeniul industriei cotate la BVB este semnificativ influențată de reglementările contabile aplicate, dar și de datele sale financiare.

Ipotezele vor fi testate și validate utilizând SPSS 26.0.

2. Metodologia cercetării

Populația studiată și eșantionul analizat. Populația țintă analizată în acest articol este reprezentată de achizițiile care au loc la Bursa de Valori București și care implică un achizitor (listat, nelistat sau neidentificat) și o companie țintă din domeniul industriei. Pentru a testa și a valida ipotezele de cercetare propuse, studiul analizează datele empirice referitoare la 631 de achiziții, pentru perioada 2010-2019, în care au fost implicate companii listate din domeniul industriei, rezidente în România, aflate în postura de companii-țintă.

Modele propuse spre analiză. Metodele folosite sunt analiza factorială a corespondențelor multiple, regresia multinomială logistică și modelele liniare generalizate (Jaba, 2002; Robu și Robu, 2016; Grosu *et al.*, 2022).

Astfel, folosim regresia logistică multinomială (MLR) pentru a testa șansele conform cărora predictorii ce caracterizează compania-țintă determină alegerea unui anumit tip de investitor (ipotezele H₁ și H₂). Pentru H₃ și H₄ folosim modelul liniar generalizat (GLM) cu scopul de a estima influența predictorilor asupra valorii tranzacției.

Variabilele propuse pentru studiu sunt prezentate în Tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1. Variabilele propuse pentru studiu		
Simbol	Denumire	Reprezentare
AQ	Investitor (<i>eng. Acquirer</i>)	Variabilă categorială: 1. Listat (AQ_L) 2. Nelistat (AQ_NL) 3. Neidentificat (AQ_NI)
AS	Statusul privind auditul (<i>eng. Audit status</i>)	Variabilă categorială: 1. Fără rezerve (AS_FR) 2. Neauditată (AS_NA)
AP	Tipul de reglementări contabile (<i>eng. Accounting practices</i>)	Variabilă categorială: 0. Reglementări locale (AP_N) 1. IFRS (AP_IFRS)
ROE	Rentabilitatea financiară (<i>eng. Return On Equity</i>)	Variabilă numerică: $\frac{\text{Profit net}}{\text{Capitaluri proprii}}$
SIZE	Mărimea companiei (<i>eng. Size of the company</i>)	Variabilă numerică: $\ln(\text{Total Active})$
DV	Valoarea tranzacției (<i>eng. Deal Value</i>)	Variabilă numerică: $\frac{\text{Valoarea tranzacției}}{\text{Capitalurile proprii ale companiei țintă}}$
PT	Taxonomia lui Pavitt (<i>eng. Pavitt's Taxonomy</i>)	Variabilă categorială: 1. Fundamentare pe știință (<i>engl. Science based</i>) (20, 21, 26, 35 – grupele CAEN) (SB) 2. Furnizori specializați (<i>engl. Specialized suppliers</i>) (27, 28, 30, 33 – grupele CAEN) (SS) 3. Economie de scară (<i>engl. Scale intensive</i>) (06, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 29 – grupele CAEN) (SI) 4. Dominația furnizorilor (<i>engl. Suppliers dominated</i>) (01, 09, 10-16, 25, 31, 32, 41, 42, 43, 45, 46, 47 – grupele CAEN) (SD)

Sursa: Proiecția proprie a autorului

Distribuția celor 631 achiziții este prezentată în Tabelul nr. 2,

considerând tipul de industrie și caracteristicile nominale.

Tabelul nr. 2. Analiza descriptivă a eșantionului de 631 achiziții			
Categorii de companii țintă	Statutul privind auditarea	Număr	%
Firme bazate pe știință	Auditate – opinie fără rezerve	132	20,92%
	Neauditare	16	2,54%
Firme dominate de furnizori	Auditate – opinie fără rezerve	23	3,65%
	Neauditare	8	1,26%
Firme cu furnizori specializați	Auditate – opinie fără rezerve	356	56,42%
	Neauditare	18	2,85%
Firme orientate spre economii de scară	Auditate – opinie fără rezerve	48	7,61%
	Neauditare	30	4,75%
Total		631	100%

Sursa: Proiecția proprie a autorului

Conform datelor din **Tabelul nr. 2**, majoritatea companiilor țintă aparțin grupului firmelor cu furnizori specializați, pentru care tehnologia este importantă și poate fi vândută sau cumpărată de la alte firme, potrivit opiniei lui Pavitt (1984) - 56,42%. A doua categorie majoritară este cea a companiilor bazate pe știință/innovare, ceea ce corespunde realității, dat fiind faptul că piața reglementată cuprinde un număr ridicat de companii din domeniul farmaceutic, chimic și alte subdomenii ale industriei pentru care inovația este esențială (20,92%). Cel mai mic procent este regăsit în cazul firmelor dominate de furnizori, neauditate, în speță tradiționale, care sunt cotate pe piața AeRO și se află în căutare de finanțare (1,26%).

Pentru a identifica șansele ca o anumită categorie de investitor (companie listată, companie nelistată, investitor neidentificat) să participe la o achiziție integrală sau parțială a unei companii din domeniul industriei, studiul utilizează regresia multinomială logistică, descrisă de Kleinbaum și Klein (2010: 18).

Considerând

$$\frac{P(X)}{1 - P(X)} \quad (1)$$

– șansele pentru un individ X,

atunci:

$$\ln \left[\frac{P(X_j)}{1 - P(X_j)} \right] = \alpha + \sum_{i=1}^n \beta_i X_i \quad (2)$$

În studiul de față avem în vedere influența caracteristicilor companiei țintă asupra participării la operațiunea de achiziție a unui anumit tip de investitor:

$$\ln \left[\frac{P(AQ_j)}{1 - P(AQ_j)} \right] = f(AS, AP, ROE, PT) \quad (3)$$

Modelul 1 propus se regăsește în ec. (4) și are în vedere identificarea influenței statusului privind auditul din anul anterior achiziției și a informațiilor financiar-contabile asupra probabilității de a investi a unui anumit tip de achizitor (listat, nelistat, neidentificat):

$$\ln \left[\frac{P(AQ_j)}{1 - P(AQ_j)} \right] = \alpha + \beta_1 \cdot AS + \beta_2 \cdot ROE + \beta_3 \cdot Size \quad (4)$$

Modelul 2 propus se regăsește în ec. (5) și are în vedere identificarea influenței reglementărilor contabile aplicate de compania țintă (IFRS sau reglementările contabile

locale – OMFP nr. 1802/2014 în prezent) și a informațiilor financiar-contabile asupra probabilității de a investi a unui anumit tip de achizitor (listat, nelistat, neidentificat):

$$\ln \left[\frac{P(AQ_j)}{1 - P(AQ_j)} \right] = \alpha + \beta_1 \cdot AP + \beta_2 \cdot ROE + \beta_3 \cdot Size \quad (5)$$

Modelul 3 pornește de la modelul 1, la care se adaugă tipologia industriei din care face parte compania țintă, considerând taxonomia lui Pavitt. În acest mod, intenționăm să identificăm o asociere a tipului de investitor

cu o anumită categorie de firme, dar și influența inovării sau lipsei acesteia asupra șanselor ca un anumit tip de investitor să participe la achiziții la BVB:

$$\ln \left[\frac{P(AQ_j)}{1 - P(AQ_j)} \right] = \alpha + \beta_1 \cdot AS + \beta_2 \cdot ROE + \beta_3 \cdot Size + \beta_4 \cdot PT \quad (6)$$

Achizițiile de afaceri au devenit o decizie importantă de investiții, ca parte a strategiei de creștere a companiilor. Considerând valoarea tranzacției drept variabila ce caracterizează decizia de achiziție, studiul investighează

factorii care influențează această decizie a achizitorilor de a cumpăra parțial sau integral companiile țintă listate la Bursa de Valori București, considerând caracteristicile celei din urmă.

$$DV = \alpha + \beta_1 \cdot ROE + \beta_2 \cdot Size + \beta_3 \cdot AS_FR + \beta_4 \cdot AS_NA + \varepsilon \quad (7)$$

$$DV = \alpha + \beta_1 \cdot ROE + \beta_2 \cdot Size + \beta_3 \cdot AP_IFRS + \beta_3 \cdot AP_N + \varepsilon \quad (8)$$

$$DV = \alpha + \beta_1 \cdot ROE + \beta_2 \cdot Size + \beta_3 \cdot AS_FR + \beta_3 \cdot AS_NA + \beta_3 \cdot ROE \cdot AS_FR + \beta_3 \cdot ROE \cdot AS_NA + \varepsilon \quad (9)$$

$$DV = \alpha + \beta_1 \cdot ROE + \beta_2 \cdot Size + \beta_3 \cdot AP_IFRS + \beta_3 \cdot AP_N + \beta_3 \cdot ROE \cdot AP_IFRS + \beta_3 \cdot ROE \cdot AP_N + \varepsilon \quad (10)$$

3. Rezultate și discuții

Tabelul nr. 3 surprinde rezultatele referitoare la influența determinantilor asupra tipului de

investitor care achiziționează o cotă de capital în companiile țintă din domeniul industriei, cotate la Bursa de Valori București.

Tabelul nr. 3. Raport de verosimilitate (Raportul șanselor)

Efect	-2 Log Likelihood of Reduced Model	Chi-Square	Sig.	-2 Log Likelihood of Reduced Model	Chi-Square	Sig.	-2 Log Likelihood of Reduced Model	Chi-Square	Sig.
Intercept	367,839a	,000		366,407a	,000		351,704a	,000	
ROE	381,400	13,561	,001	379,093	12,686	,002	365,345	13,641	,001
SIZE	489,724	121,885	,000	451,666	85,259	,000	440,419	88,715	,000
AS	372,902	5,063	,080				357,563	5,859	,053
AP				372,902	6,495	,039			
PT							367,839	16,135	,013
Puterea explicativă	$\chi^2 = 158,140$ sig. = ,000			$\chi^2 = 159,572$ sig. = ,000			$\chi^2 = 172,984$ sig. = ,000		

Sursa: Prelucrare proprie utilizând SPSS 26.0

Eficacitatea generală a modelelor a fost evaluată utilizând Chi-pătrat (χ^2). Conform informațiilor prezentate în Tabelul nr. 3, cele trei modele de regresie propuse a fi testate și validate sunt semnificative (pentru modelele 1, 2

și 3, $p < 0,01$), iar valoarea Chi-pătrat (χ^2) crește de la un model la următorul, ambele indicând o relație semnificativă între tipul de investitor și variabilele independente selectate.

Tabelul nr. 4. Estimarea parametrilor pentru modelul de regresiei multinomială ierarhică

Tip de investitor		B			Eroarea Std,			Exp(B)		
		M1	M2	M3	M1	M2	M3	M1	M2	M3
AQ_L	Intercept	3,751***	4,364***	4,362***	,755	1,318	,887			
	ROE	,001	,001	,001	,004	,004	,004	1,001	1,001	1,001
	SIZE	-,598***	-,586***	-,689***	,081	,105	,110	,550	,557	,502
	AS_FR	,761		,882*	,465		,478	2,139		2,416
	AP_N		-,396			,560			,673	
	SB			1,134*			,610			3,107
	SS			-,367			,655			,693
	SI			,095			,581			1,099

Tip de investitor		B			Eroarea Std,			Exp(B)		
		M1	M2	M3	M1	M2	M3	M1	M2	M3
AQ_NL	Intercept	3,164***	5,409***	3,416***	,681	1,129	,757			
	ROE	-,008***	-,008***	-,009***	,003	,003	,003	,992	,992	,992
	SIZE	-,525***	-,626***	-,627***	,070	,092	,088	,591	,534	,534
	AS_FR	,848*		,892*	,449		,463	2,335		2,439
	AP_N		-1,253**			,494			,286	
	SB			,493			,715			1,636
	SS			,788			,574			2,198
	SI			1,428***			,509			4,172
Pseudo R pătrat (Cox and Sneel & Nagelkerke)					Model 1: 22,3 – 35,9% Model 2: 22,5 – 36,2% Model 3: 24,3 – 39,0%					
a. Categoria de referință este: investitor neidentificat,										

Sursa: Prelucrare proprie utilizând SPSS 26.0

Având în vedere faptul că analiza este construită în jurul companiei țintă, testăm influența asupra tipului de investitor a variabilelor legate de audit, reglementările contabile aplicate, la care adăugăm informații financiare legate de rentabilitate și mărimea companiei. Considerăm că alegerea noastră pentru variabile este adecvată și semnificativă, având în vedere faptul că în **Tabelul nr. 4** observăm o creștere a pseudo-R², ceea ce face ca al treilea model să explice cel mai bine varianța variabilei dependente, prin variabilele independente selectate (pseudo-R² = 24,3% - 39,0%). În conformitate cu datele din **Tabelul nr. 4**, putem trage concluzii cu privire la modul în care schimbările în valorile predictorului sunt asociate cu modificările valorii răspunsului, în cazul nostru tipul de investitor (companie listată, companie nelistată, investitor neidentificat).

Indiferent de pseudo R², coeficienții semnificativi reprezintă variația medie a variabilei dependente (tipul de investitor) la o unitate dintr-o variabilă independentă specifică, în timp ce ceilalți predictor ai modelului sunt considerați constanți. Pe baza analizei informațiilor din **Tabelul nr. 4**, vom lua în considerare alegerea pentru achizitorul companie listată, respectiv investitorul companie nelistată, cu referire la categoria 3 (investitorul neidentificat).

Pentru toate cele trei modele considerate, coeficienții aferenți mărimii companiei sunt negativi și cu influență semnificativă la 1%, ceea ce înseamnă că, în cazul în care mărimea crește cu o unitate, sunt reduse cu 45% și 44,7% șansele ca investitorul să fie o companie listată

sau, respectiv, nelistată. Prin urmare, investitorii neidentificați sunt cei care investesc în companiile mari, ceea ce corespunde realității, dat fiind faptul că, în marea lor majoritate, aceștia sunt persoane fizice, care fac achiziții de titluri de la companii mari în scopul obținerii de dividende sau în scop speculativ. Rentabilitatea financiară are aceeași influență negativă, însă ea scade șansele de a participa la achiziții o companie nelistată, comparativ cu un investitor neidentificat, nefiind semnificativă în cazul achizitorilor companii listate. Luând în calcul variabilele categoriale, acestea au influențe similare. În cazul companiilor listate, nu sunt semnificative în identificarea șanselor pentru acest tip de investitor. În schimb, în cazul șanselor ca un investitor companie nelistată să participe la achiziții, acestea sunt de 2,335 ori mai mari în cazul în care compania achiziționată este auditată, comparativ cu investitorii neidentificați, în speță persoanele fizice (semnificativ la 10%) și de 3,502 ori mai mari, în cazul în care compania țintă aplică IFRS-urile (semnificativ la 5%). Dacă adăugăm în modelul 3 categoriile de industrie, considerând taxonomia lui Pavitt, în speță capacitatea inovativă a companiei țintă, observăm că, pentru companiile țintă din categoria *science based* (bazate pe inovare), cresc de 3,107 ori șansele pentru un investitor companie listată, comparativ cu investitorii neidentificați. În cazul investitorilor companii nelistate, cresc șansele pentru această categorie de investitori de 4,172 ori în cazul companiilor țintă din categoria Economii de scară (engl. *scale intensive*).

Astfel, mărimea companiei țintă este un factor cu influență semnificativă în cazul investitorilor persoane fizice, în timp

ce în cazul persoanelor juridice (companii listate și nelistate), existența unui raport de audit cu opinie fără rezerve (în eșantionul analizat nu sunt companii cu raport de audit care să conțină o opinie cu rezerve, contrară sau imposibilitatea emiterii unei opinii), dar și aplicarea IFRS-urilor sunt factori care sporesc șansele pentru astfel de investitori. În plus, șansele ca în achiziție să fie implicată o companie listată sunt sporite de o companie țintă din domenii intensive din punct de vedere tehnologic, în timp ce șansele ca investitorul să fie o companie nelistată sunt

potențate de existența unei companii țintă din domeniul industriei prelucrătoare, caracterizată de economii de scară, care să conducă la reduceri de costuri și creșteri ale productivității.

Pentru a continua studiul cauzalității dintre variabilele propuse pentru analiză, **Tabelul nr. 5** prezintă estimările parametrilor pentru cele patru modele de regresie ierarhică, considerând decizia de achiziție, reflectată în valoarea tranzacției, drept variabilă dependentă.

Tabelul nr. 5. Estimarea parametrilor modelelor de regresie

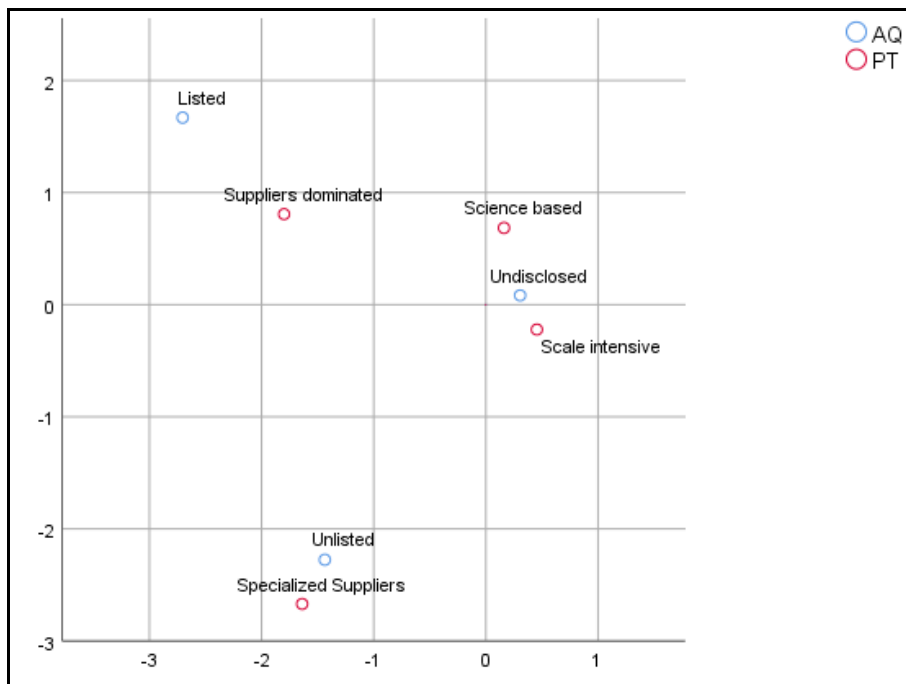
Parametri	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	B	t	B	t	B	t	B	t
Intercept	1,676	7,627***	3,473	10,868***	1,661	7,614***	3,519	11,086***
ROE	,000236	,328	,000485	,400	,026	3,178***	,024	3,280***
SIZE	,342	18,040***	,284	12,887***	,342	18,160***	,281	12,830***
AS_FR	,900	5,417***			,918	5,562***		
AP_N			-1,140	-7,335***			-1,167	-7,557***
ROE*AS_FR					-,026	-3,161***		
ROE*AP_N							-,024	-3,257***
Observații	631 achiziții							
R-square	,507		,525		,515		,533	
F-value	214,890		230,685		165,977		178,316	
p-value	,000		,000		,000		,000	

Sursa: Prelucrare proprie utilizând SPSS 26.0

Cele patru modele de regresie, în care am folosit aceiași predictor ca în cazul regresiei multinomiale logistice, sunt semnificative ($p < 0,05$, sig. = 0,000). Din rezultate observăm că mărimea companiei este un factor de influență semnificativ și pozitiv pentru decizia de achiziție, pentru toate modelele. De asemenea, un factor pozitiv și semnificativ este existența unui raport de audit, fapt care ne permitem să afirmăm că opinia auditorului referitoare la informațiile prezentate în situațiile financiare anuale conduce la o valoare mai mare a tranzacției pentru compania țintă din domeniul industriei. Acest fapt se

datorează încrederii pe care o oferă opinia auditorului asupra informațiilor prezentate public de companiile cotate la Bursa de Valori București, fie pe piața reglementată, fie pe piața AeRO. De asemenea, aceeași influență pozitivă și semnificativă o are aplicarea reglementărilor contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS). Cu alte cuvinte, companiile cotate pe piața reglementată, care aplică IFRS în întocmirea situațiilor financiare anuale, permit o valoare mai ridicată a tranzacției, comparativ cu cele care aplică reglementările contabile naționale, în prezent OMFP nr. 1802/2014.

Figura nr. 2. Corespondența dintre tipul de industrie și tipul de investitor

Sursa: Prelucrare proprie utilizând SPSS 26.0

Analizând informațiile din **Figura nr. 2**, observăm asocieri interesante între tipul de investitor și tipul de industrie în care activează compania țintă, considerând taxonomia lui Pavitt. Achizitorii reprezentând companii listate sunt interesați de achiziții ale companiilor țintă din categoria celor dominate de furnizori. Investitorii companii nelistate achiziționează cote de capital în companii țintă cu furnizori specializați, în timp ce investitorii neidentificați achiziționează cote de capital în companii inovative (engl. *science based*) și în cele care sunt interesate de economiile de scară.

Concluzii

Piața de capital din România, încă de la redeschiderea sa în 1995, a reprezentat un motor de dezvoltare a economiei, deși unele voci consideră că nu s-a ridicat la înălțimea așteptărilor. Dominată în prezent de companiile blue-chip care compun indicele BET, ea cuprinde un număr de 83 de companii cotate pe piața reglementată și 281 pe piața AeRO, la care se adaugă 15 societăți internaționale. Analizând achizițiile companiilor cotate,

este evident faptul că în mare parte acestea se referă la cote minoritare, de multe ori achiziționate de investitori neidentificați (în marea lor majoritate, persoane fizice). Considerând achizițiile unor cote de capital în companii cotate din domeniul industriei, mărimea acestora este un factor semnificativ care sporește șansele ca investitorii persoane fizice să participe la astfel de tranzacții, în detrimentul companiilor listate sau nelistate. De asemenea, rentabilitatea financiară este un factor în identificarea unui potențial investitor, excepție făcând companiile listate care nu sunt neapărat interesate de acest aspect financiar. Statutul de companie auditată care aplică IFRS sporesc șansele ca investitorul care participă la achiziții să fie o companie, fie listată sau nelistată, în detrimentul persoanelor fizice. Analizând mai departe spectrul companiilor țintă din domeniul industriei prin prisma taxonomiei lui Pavitt, observăm o înclinare a companiilor listate spre inovare, iar a celor nelistate spre obținerea unor economii de scară.

Cât privește determinanții deciziei de afaceri reflectată în prețul tranzacției, observăm o influență pozitivă și semnificativă a rentabilității și mărimii companiei țintă, dar

și a calității raportărilor financiare ale acestora reflectate în opinia de audit fără rezerve și în aplicarea reglementărilor contabile conforme cu IFRS.

În concluzie, investitorii persoane juridice sunt orientați spre inovarea pe care o găsesc în companii listate și ale căror raportări financiare sunt însoțite de un raport ce include opinia unui auditor, pe de o parte, iar, pe de altă parte, în extinderea activității pe care o permite accesul la economii de scară. Investitorii persoane fizice sunt interesați de achiziționarea de cote minoritare de capital, motivația acestora fiind orientată fie spre acces la resurse materiale, fie financiare. Conștientizarea factorilor care influențează decizia de achiziție a investitorilor,

considerând companiile țintă care sunt listate la Bursa de Valori București va fi utilă pentru factorii de decizie pentru a dezvolta o piață de capital mai competitivă.

Limitele studiului sunt legate de imposibilitatea identificării tipului de auditor (Big Four sau companie locală) care să permită o analiză aprofundată a impactului pe care opinia de audit o are asupra deciziilor de investiții și a tipului de investitor care activează la BVB. Viitoarele direcții de cercetare vizează extinderea analizei pe direcția calității informațiilor publicate de companiile țintă și a modului în care aceasta influențează decizia de achiziție, dar și o comparație cu sectorul serviciilor, în cazul companiilor țintă listate la BVB.

BIBLIOGRAFIE

1. Aevoae G.M., Dicu R.M., Mardiros D.N. (2019): The determinants of ownership in M&As: An analysis of the stake purchases in Romanian acquisitions, *Journal of Accounting and Management Information Systems (JAMIS)*, 18(3), pp. 357-378.
2. Aevoae, G.M. (2020): Dimensiuni economice și financiare ale fuziunilor și achizițiilor. Perspective naționale și internaționale, București: Editura Economică.
3. Aevoae, G. M., Robu, I. B., Dicu, R. M., & Herghilighiu, I. V. (2021): Fundamentarea deciziilor privind investițiile de portofoliu pe baza opiniei de audit în cazul firmelor cotate, *Audit Financiar*, Vol. 19, nr. 1(164), pp. 670-680.
4. Akgün, A. İ. (2021): Investigating the relationship between bank performance and accounting standards: evidence from M&As in European banking, *Journal of Capital Markets Studies*, 6(1), pp. 106-124.
5. Alahakoon, D. (2021). Factors Influencing the Business Acquisition Decision (the Deal Value) of Listed Companies in Australia, disponibil online la adresa https://vuir.vu.edu.au/42453/1/ALAHAKOON_Dona-thesis.pdf.
6. Archibugi, D. (2001): Pavitt's taxonomy sixteen years on: a review article. *Economics of Innovation and New Technology*, 10(5), pp. 415-425.
7. Balitzki, A., Pugh, R. (2016): Mind the Gap? An Analysis from a German Competition Law Perspective of the European Commission's Proposal to Review Non-Controlling Minority Shareholdings Under European Merger Control Law, *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 47(5), pp. 595-616.
8. Beitel, P., Schiereck, D. (2001). Value Creation at the ongoing Consolidation of the European banking market, *Institute of Mergers and Acquisitions*, pp. 01-47.
9. Bogliacino, F., & Pianta, M. (2016): The Pavitt Taxonomy, revisited: patterns of innovation in manufacturing and services, *Economia Politica*, 33(2), pp. 153-180.
10. Botika, M. (2012): The use of DuPont Analysis in Abnormal Returns Evaluation: Empirical Study of Romanian Market, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 62, pp. 1179-1183.
11. Campagnolo, D., Vincenti, G. (2022): Cross-border M&As: The impact of cultural friction and CEO change on the performance of acquired companies, *Journal of International Management*, 28(4), 100942.
12. Campi, M., Dueñas, M., Barigozzi, M., Fagiolo, G. (2019): Intellectual property rights, imitation, and development. The effect on cross-border mergers and acquisitions, *The Journal of International Trade & Economic Development*, 28(2), pp. 230-256.
13. Capron, L. (2016): Strategies for M&As: when is acquisition the right mode to grow?, *Accounting and Business Research*, 46(5), pp. 453-462.

14. Carp, M., Georgescu, I. E., Afrăsinei, M.-B. (2022): The Influence of Auditor Reputation and Degree of Ownership Concentration on the Quality of Financial Reporting, *Audit Financiar*, Vol. XX, nr. 1(165), pp. 104-116.
15. Carp, M., Toma, C. (2018): Timeliness of earnings reported by Romanian listed companies, *Accounting and Management Information Systems*, 17(1), pp. 46-68.
16. Castellacci, F. (2008): Technological paradigms, regimes and trajectories: Manufacturing and service industries in a new taxonomy of sectoral patterns of innovation, *Research policy*, 37(6-7), pp. 978-994.
17. Chen, Y. (2020): Integration decisions and technology innovation in Chinese technology-sourcing overseas M&As: an empirical analysis based on PLS path modelling, *Asian Journal of Technology Innovation*, 28(3), pp. 343-362.
18. Danbolt, J., Siganos, A., & Vagenas-Nanos, E. (2015): Investor sentiment and bidder announcement abnormal returns, *Journal of Corporate Finance*, 33, pp. 164-179.
19. Dargenidou, C., Gregory, A., & Hua, S. (2016): How far does financial reporting allow us to judge whether M&A activity is successful?, *Accounting and Business Research*, 46(5), pp. 467-499.
20. Dell'Acqua, A., Etro, L., Piva, M., Teti, E. (2018): Investor protection and value creation in cross-border M&As by emerging economies, *Journal of International Financial Management & Accounting*, 29(1), pp. 83-100.
21. Dicu, R. M., Robu, I. B., Aevoae, G. M., Mardiros, D. N. (2020): Rethinking the Role of M&As in Promoting Sustainable Development: Empirical Evidence Regarding the Relation Between the Audit Opinion and the Sustainable Performance of the Romanian Target Companies, *Sustainability*, 12(20), 8622.
22. Dong, F., Doukas, J. (2021): The effect of managers on M&As, *Journal of Corporate Finance*, 68, 101934.
23. Eckbo, B.E. (2009): Bidding strategies and takeover premiums: A review, *Journal of Corporate Finance*, 15(1), pp. 149-178.
24. Fich, E.M., Nguyen, T., Officer, M. (2018): Large wealth creation in mergers and acquisitions, *Financial Management*, 47(4), pp. 953-991.
25. FTSE Russell (2020): Reclassification of Romania to Secondary Emerging Market Status, available online at https://research.ftserussell.com/products/downloads/FTSE_FAQDocumentRomania.pdf, accessed on March 10, 2022.
26. Georgescu, I., Istrate, C., Huian, M.C., Afrăsinei, M.B. (2020): Reorganizarea societăților – abordări contabile și juridice, *Editura Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași*.
27. Grosu, M., Robu, I.-B., Istrate, C., Istrate, M. (2022): Influence of Gender Differences on the Quality of Financial Audit Engagements for Listed Companies, *Audit Financiar*, Vol. XX, nr. 2(166), pp. 304-319.
28. Jaba, E. (2002): Statistică, ediția a 3-a, *București: Editura Economică*.
29. Jallow, M.S., Masazing, M., Basit, A. (2017): The Effects of Mergers&Acquisitions on Financial Performance: Case Study of UK Companies, *International Journal of Accounting & Business Management*, 5(1), pp. 74-92.
30. Jiang, J., Wang, I. Y., Wang, K. P. (2019): Big N auditors and audit quality: New evidence from quasi-experiments, *The Accounting Review*, 94(1), pp. 205-227.
31. Junni, P., Sarala, R., Tarba, S., Weber, Y. (2015): The Role of Strategic Ability in Acquisitions, *British Journal of Management*, 26, pp. 596-616.
32. Kanungo, R.P. (2021): Payment choice of M&As: Financial crisis and social innovation, *Industrial Marketing Management*, 97, pp. 97-114.
33. Kinatader, H., Fabich, M., Wagner, N. (2017): Domestic mergers and acquisitions in BRICS countries: Acquirers and targets, *Emerging Markets Review*, 32, pp. 190-199.
34. Kleinbaum, D., and Klein, M. (2010): Logistic regression: A Self-Learning Text. Third Edition, *New York: Springer*.
35. Lasserre, P. (2012): Global Strategic Management, Third edition, *UK: Palgrave Macmillan*.
36. Luo, Y. (2005): Do insiders learn from outsiders? Evidence from mergers and acquisitions, *The Journal of Finance*, 60(4), pp. 1951-1982.
37. Ma, C., Liu, Z. (2017): Effects of M&As on innovation performance: empirical evidence from Chinese listed manufacturing enterprises, *Technology Analysis & Strategic Management*, 29(8), pp. 960-972.

38. Ma, J., Pagán, J., Chu, Y. (2010): Revenue enhancement and wealth effects of mergers and acquisitions in Asian emerging markets, *International Journal of Revenue Management*, 4(2), pp. 179-194.
39. Meoli, M., Paleari, S., Vismara, S. (2013): Completing the technology transfer process: M&As of science-based IPOs, *Small Business Economics*, 40(2), pp. 227-248.
40. Miozzo, M., DiVito, L., Desyllas, P. (2016): When do acquirers invest in the R&D assets of acquired science-based firms in cross-border acquisitions? The role of technology and capabilities similarity and complementarity, *Long Range Planning*, 49(2), pp. 221-240.
41. Mironiuc, M., Carp, M., Chersan, I. C. (2015): The relevance of financial reporting on the performance of quoted Romanian companies in the context of adopting the IFRS, *Procedia Economics and Finance*, 20, pp. 404-413.
42. Onaolapo, A.A.R., Ajala, O.A. (2012): Effects of Merger and Acquisition on the Performance of selected Commercial Banks in Nigeria, *International Journal of Business and Social Research*, 2(7), pp. 148-157.
43. Osiichuk, D., Wnuczak, P. (2021): The Impact of Minority Shareholder Protection and Atomization of Shareholder Base on the Nonoperating Activities of Firms, available at SSRN 3872957.
44. Pavitt, K. (1984): Sectoral patterns of technical change: towards a taxonomy and a theory, *Research policy*, 13(6): 343-373.
45. Robu, A. M., Robu, I.-B. (2016): The Value Relevance of Audit Report Under IFRS in the Case of Romanian Listed Companies, *Eurasian Studies in Business and Economics*, pp. 3-15.
46. Rozen-Bakher, Z. (2017): Comparison of merger and acquisition (M&A) success in horizontal, vertical and conglomerate M&As: industry sector vs. services sector, *The Service Industries Journal*, 38(7-8), pp. 492-548.
47. Rozen-Bakher, Z. (2018): Could the pre-M&A performances predict integration risk in cross-border M&As?. *International Journal of Organizational Analysis*, 26(4), pp.652-668.
48. Seth, A., Song, K., Pettit, R. (2002): Value Creation and Destruction in Cross-Border Acquisitions: An empirical analysis of foreign acquisitions of US firms, *Strategic Management Journal*, 23, pp. 921-940.
49. Thanos, I.C., Papadiakis, V.M. (2012): The use of accounting- based measures for measuring M&A performance: a review of five decades of research, *Advances in Mergers and Acquisitions*, 10, pp. 103-120.
50. Zhang, H., Yang, H. (2021): Cross-border M&As and technological innovation: the moderating roles of formal and informal institutional distance, *Journal of Knowledge Management*, 26(5), pp. 1280-1305.

Evoluția onorariilor de audit – perspectivă asupra riscurilor auditorilor

Drd. Andreea Claudia CRUCEAN,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: andreea.crucean94@e-uvt.ro

Prof. dr. habil. Camelia-Daniela HAȚEGAN,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: camelia.hategan@e-uvt.ro

Rezumat

Onorariile de audit sunt printre cele mai importante preocupări ale firmelor de audit, dar și ale autorităților de reglementare. Obiectivul lucrării este de a analiza evoluția onorariilor de audit încasate de către auditorii companiilor. Pe baza datelor incluse în baza de date Audit Analytics a fost selectat un eșantion de 1927 de companii distincte, pentru care s-a raportat un număr total de 24921 de observații, reprezentând onorarii de audit în perioada 2009-2020. Din cercetarea efectuată a rezultat că piața de audit a fost concentrată în jurul auditorilor de tip Big4, al căror număr a crescut direct proporțional cu numărul de rapoarte emise. Cele mai multe companii auditate au făcut parte din domeniul finanțelor, asigurări și imobiliare (28%), dar și din domeniul producției (32%), majoritatea având sediul declarat în Marea Britanie și Franța. Evoluția onorariilor de audit a fost fluctuantă în perioada analizată, dar tendința onorariului mediu a fost de scădere. Din totalul onorariilor, cele pentru efectuarea misiunii de audit au avut o pondere de 58,6%, și cele pentru servicii non audit de 40,4%. Evoluția onorariului mediu a fost invers proporțională cu valoarea veniturilor și activelor declarate și onorariile de audit încasate de către auditori. Prin urmare, nivelul onorariilor ar trebui corelat cu volumul de activitate al auditorilor, dar și cu complexitatea domeniului de activitate și performanța financiară a companiilor.

Cuvinte cheie: onorarii de audit; riscuri; active; venituri; calitate; transparență; Audit Analytics;

Clasificare JEL: M40, M41

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Crucean, A.-C., Hațegan, C.-D. (2022), Evolution of Audit Fees - Perspective on Auditors' Risks, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 484-498, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/016

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/016>
Data primirii articolului: 11.05.2022
Data revizuirii: 14.05.2022
Data acceptării: 29.06.2022

Introducere

Onorariile de audit sunt printre cele mai importante preocupări ale firmelor de audit, dar și ale autorităților de reglementare, deoarece onorariile de audit mai reduse pot avea ca rezultat un efort de audit redus, o calitate scăzută a auditului, dar și o raportare financiară scăzută.

Un indicator de măsurare a auditului, destul de controversat atât la nivel național, cât și internațional, este onorariul perceput de auditor pentru serviciile prestate. DeAngelo (1981) a specificat că efectele așteptate ale alocării activității de audit asupra calității auditului sunt ambigue. Pe o parte, o alocare echilibrată a muncii ar trebui să ducă la o mai mare independență a auditorilor, astfel ca fiecare dintre aceștia să dețină o pondere mai mică în onorariile de audit.

Trendul descrescător al onorariilor de audit percepute de către auditori (*Audit Analytics*, 2022) poate conduce și către o creștere a riscurilor audit, deoarece, nivelul onorariilor este de multe ori asociat cu credibilitatea și transparența procesului de audit, ceea ce poate avea ca efect o încredere mai redusă din partea utilizatorilor raportărilor financiare.

Obiectivul lucrării îl reprezintă analiza evoluției onorariilor de audit încasate de către auditorii companiilor, pe baza informațiilor existente în baza de date *Audit Analytics* în perioada 2009-2020. Eșantionul a cuprins un număr de 1927 de companii distincte, pentru care s-au raportat un număr total de 24921 de observații, reprezentând onorarii de audit. Analiza conține evoluția anuală a numărului de rapoarte emise de auditori, gruparea auditorilor după mărime, distribuția companiilor după domeniul de activitate și localizarea geografică. De asemenea evoluția onorariilor de audit va fi analizată pe cele două categorii, onorarii de audit și onorarii pentru non-audit. Pentru a corela mărimea onorariilor cu indicatorii financiari este prezentată evoluția veniturilor și a activelor companiilor.

Cercetarea oferă o analiză a datelor disponibile privind raportarea onorariilor de audit percepute de auditori pentru efectuarea misiunii de audit, dintr-o perspectivă orientată spre necesitatea declarării și evaluării riscurilor care decurg din aceste onorarii, și contribuie la dezvoltarea bibliografiei existente care tratează acest subiect.

Lucrarea este structurată astfel: o secțiune care prezintă o sinteză a literaturii relevante referitoare la importanța onorariilor de audit și influența lor asupra riscurilor de

audit și asupra calității auditului, urmată de a doua secțiune care descrie metodologia de cercetare. A treia secțiune prezintă rezultatele studiului, iar lucrarea este finalizată cu o parte rezervată concluziilor, limitelor studiului și direcțiilor viitoare de cercetare.

1. Literatura de specialitate

În literatura de specialitate întâlnim diferiți indicatori folosiți pentru măsurarea calității auditului, precum: onorariile de audit, durata mandatului auditorului sau mărimea auditorului.

Onorariile sunt importante în evaluarea calității auditului, în unele cazuri existența unor sume mai mari poate indica eforturi mai mari de îmbunătățire a calității sau o situație opusă, atunci când onorariile de audit ridicate indică o dependență față de anumiți clienți.

Evaluarea calității auditului este un proces dificil, deoarece nu există o măsurare directă a calității auditului. Astfel, utilizatorii auditului trebuie să utilizeze diverși indicatori, cum ar fi și onorariile de audit, pentru a evalua calitatea auditului și nivelul de încredere a rapoartelor financiare (Diem, 2016).

Teoria efortului de audit (*The theory of audit effort*) evidențiază că un nivel ridicat al onorariilor de audit este dat de efortul depus de auditor pentru a îmbunătăți calitatea serviciilor prestate (Xiao și colab., 2020). De asemenea, riscul de audit evaluat de către auditori poate conduce la o creștere a onorariilor de audit.

Crucean și Hațegan (2019) au efectuat un studiu calitativ referitor la factorii care influențează calitatea serviciilor de audit. Rezultatele studiului au arătat faptul că un audit de calitate este influențat de mai mulți factori, pornind de la pregătirea profesională a auditorului, de experiența și de abilitățile pe care acesta le deține, de alocarea sarcinilor în mod echitabil pentru întreaga echipă de audit, de timpul petrecut efectiv în cadrul angajamentului de audit (orele de audit), dar și de onorariile de audit percepute.

Eshleman și Guo (2013) au considerat că onorariile mari indică faptul că auditorul a depus eforturi mai mari, dar, totodată, îl putem considera un semnal asupra independenței. Autorii au studiat empiric cei doi indicatori, obținând o relație pozitivă între nivelul onorariilor și efortul depus de auditor pentru a oferi servicii de calitate.

Hackenbrack și colab. (2014) au sugerat că onorariile de audit negociate conțin informații semnificative pentru investitori și care, dacă sunt divulgate imediat după

semnarea scrisorii de angajament în anul următor, ar reduce asimetria informațională între manageri și investitori.

Cahyani și Zulvia (2019) au realizat o cercetare empirică pentru a analiza cât de mult influențează etica și onorariile de audit calitatea serviciilor de audit la un birou contabil public din orașul Padang (Indonezia). Rezultatele cercetării au relevat faptul că etica auditorilor și stabilirea onorariilor au o influență semnificativă asupra calității procesului de audit.

Garcia și colab. (2020) au analizat relația dintre responsabilitatea socială corporativă (RSC) și calitatea auditului, dar și a impactului asupra onorariilor de audit ale companiilor cotate în SUA din 2000 până în 2016. Rezultatele au relevat faptul că un scor mai mare al RSC este asociat cu onorarii de audit mai mari, iar firmele implicate în anumite inițiative de RSC plătesc onorarii de audit mai mari ca urmare a complexității crescute a auditului.

Miah și colab. (2020) au investigat asocierea dintre efortul aplicării IFRS datorită nivelurilor mai ridicate de ajustări materiale și onorariile de audit pe cazul companiilor din Australia. De asemenea, autorii au cercetat dacă aceste asocieri diferă între auditorii familiarizați cu domeniul de activitate al companiei și auditorii nefamiliarizați, pe baza diferențelor de solduri ale conturilor care sunt pregătite în conformitate cu IFRS, spre deosebire de standardele utilizate anterior de Consiliul pentru standarde de contabilitate australiene (AASB). Autorii consideră că ajustările semnificative necesită eforturi de audit mai ridicate. S-a constatat că onorariile de audit sunt mai mari atunci când standardele contabile sunt mai semnificative și mai complexe. În plus, rezultatele au arătat că asocierea pozitivă dintre efortul IFRS și onorariile de audit a fost mai pronunțată atunci când firmele erau auditate de auditori cu experiență, față de auditorii fără experiență în domeniul de activitate al companiei auditate.

Haak și colab. (2018) au specificat că o alocare mai echilibrată a activității de audit între membrii echipelor din firmele de audit reduc calitatea auditului și cresc onorariile de audit în comparație cu un nivel neechilibrat de alocare a muncii.

Barua și colab. (2019) au considerat că o scădere a onorariilor de audit în ultimul an al mandatului auditorului ar putea afecta calitatea auditului. În acest sens, autorii au efectuat un studiu de caz în care au urmărit dacă reducerea onorariilor de audit este asociată cu o calitate scăzută a auditului. Principala concluzie este că un

onorariu mai redus la începutul mandatului nu afectează calitatea auditului la fel de mult cum o face reducerea onorariilor în ultimul an de audit.

Griffin și Lont (2008) au analizat relația dintre onorariile de audit și demisiile auditorilor și au constatat că auditorii percep onorarii mai mari cel puțin cu un an înainte de schimbarea auditorului. În cazul demisiilor, onorariile mai ridicate sugerează niveluri mai ridicate de risc sau o răspundere mai mare a auditorului.

Geiger și Blay (2012) au examinat asocierea dintre onorariile pentru serviciile de audit și cele de non-audit, dar și decizia finală a auditorului cu privire la tipul de opinie pe care trebuie să o emită unui client aflat în dificultate financiară. Autorii au constatat o relație negativă între exprimarea incertitudinii privind continuitatea activității și onorariile primite de auditori. Totuși, autorii atrag atenția asupra faptului că nivelul onorariilor de audit ar putea afecta independența auditorului.

Krishnan și Zhang (2013) au examinat relația dintre reducerea onorariilor de audit și calitatea raportării financiare a băncilor. Rezultatele au relevat faptul că băncile auditate de auditorii Big4 au înregistrat venituri în creștere și o reducere a costurilor cu auditul, pe când băncile auditate de auditori non-Big4 beneficiază deja de o reducere pe peste 25% față de alte bănci auditate de către Big4.

Rusmin și colab. (2014) au investigat efectul calității auditului asupra creșterii veniturilor și surplusului de cash flow în cazul companiilor listate la bursele din Indonezia, Malaysia și Singapore, în perioada 2005-2010. Analizele statistice indică o relație negativă între calitatea auditului și creșterea sau gestionarea veniturilor, dar și asupra surplusului de cash flow.

Fan și colab. (2015) au studiat modul în care procesele legale împotriva auditorilor afectează onorariile de audit și strategiile de acceptare a clienților atât ale firmelor de audit responsabile pentru auditul eșuat, cât și ale altor firme de audit. Firmele de audit fără litigii își cresc onorariile de audit în urma depunerii unui proces referitor la eșecul de audit. Firmele de audit implicate în litigii sunt mai puțin susceptibile de a avea noi angajamente după începerea litigiului.

Bronson, Ghosh și Hogan (2017) au investigat dacă onorariile de audit mai ridicate cerute în SUA sunt relevante pentru efortul de audit depus de către auditor. Concluzia autorilor a fost că firmele străine plătesc onorarii mai mari decât firmele interne din SUA, iar efortul de audit este direct proporțional cu onorariile percepute.

Hay (2017) a cercetat calitativ articolele științifice publicate în perioada 2006-2016 referitoare la onorarii, nivelele acestora și dependența auditorilor de aceste onorarii, dar și la onorariile percepute pentru servicii non audit. Onorariile de audit pentru misiunile noi sunt mai mici și serviciile non-audit afectează independența auditorului, în timp ce serviciile non-audit furnizate de un auditor sunt asociate cu o pierdere a independenței și o calitate mai scăzută a auditului.

Otete (2018) a studiat piața de audit de pe bursele din Tanzania, Kenya și Uganda, folosind ca date principale onorariile de audit din perioada 2013-2017. Rezultatele au evidențiat faptul că firmele Big4 au avut o influență pozitivă asupra onorariilor de audit, iar onorariile de audit au crescut cu o rată anuală de 8%, în timp ce companiile non-Big4 rămân marginalizate și forțate să reducă onorariile pentru a păstra câțiva clienți.

Chen și Hasan (2018) au examinat modul în care auditorii privesc cultura corporativă a clienților lor și impactul acestora asupra onorariilor de audit. Firmele cu o cultură corporativă ridicată plătesc onorarii de audit mai mici. Aceste firme pun accentul pe comunicare și produc informații de înaltă calitate, care scad riscul auditorilor.

Krishnan și colab. (2019) au cercetat relația dintre reducerea onorariilor de audit și calitatea auditului. Se identifică o legătură pozitivă între calitatea auditului și dependența majoră a clienților. Ganesan și colab. (2019) au examinat influența onorariilor de audit, dar și a celor non-audit asupra calității auditului în cazul companiilor cotate la bursa din Malaysia. Onorariile non-audit și cele de audit au influență asupra calității auditului.

Qawqzeh și colab. (2021) au investigat efectul onorariilor de audit ca indicator de calitate al auditului și a raportării financiare, pe un eșantion de 180 de firme listate la Bursa de valori din Iordania, din 2009 până în 2017. Consiliul de administrație, dimensiunea, independența consiliului și remunerațiile administratorilor au un efect pozitiv și semnificativ asupra taxelor de audit ca indicator al calității auditului.

2. Metodologia de cercetare

Cercetarea efectuată este una calitativă, respectiv o sinteză și o analiză descriptivă a datelor declarate de către companiile cuprinse în eșantion. Datele au fost culese din baza de date *Audit Analytics* la data de 4 aprilie 2022, criteriul de selecție fiind căutarea după categoria din baza de date „Onorarii de audit”. Au fost selectate toate tipurile de auditori din toate țările, pentru perioada 2009-

2020. A rezultat un număr de 1927 companii distincte, pentru care s-a raportat un număr total de 24921 observații, reprezentând onorarii de audit.

Baza de date *Audit Analytics* oferă informații detaliate despre piața europeană de audit, conține companii publice listate la Bursele europene (SEE, Marea Britanie și Elveția) și include informații despre auditori, mandatul, onorariile de audit și KAM-urile dezvăluite de auditori în rapoartele lor.

Datele obținute au fost grupate pe cinci categorii distincte. Prima categorie este distribuția numărului rapoartelor pe perioada de analiză, a doua categorie sintetizează datele referitoare la domeniile de activitate ale companiilor auditate, urmată de a treia categorie, care cuprinde date referitoare la distribuția geografică a companiilor și a auditorilor. Ultimele două categorii grupează datele valorice referitoare la evoluția onorariilor de audit și a informațiilor financiare ale companiilor auditate.

3. Rezultate și discuții

3.1. Distribuția rapoartelor auditorilor pe perioada analizată

Pentru a reprezenta cât mai fidel datele existente în baza de date *Audit Analytics*, au fost alese raportările aferente fiecărui an pentru perioada 2009-2020. Rezultatele sunt detaliate în **Tabelul nr. 1**.

Tabelul nr. 1. Distribuția anuală a rapoartelor auditorilor

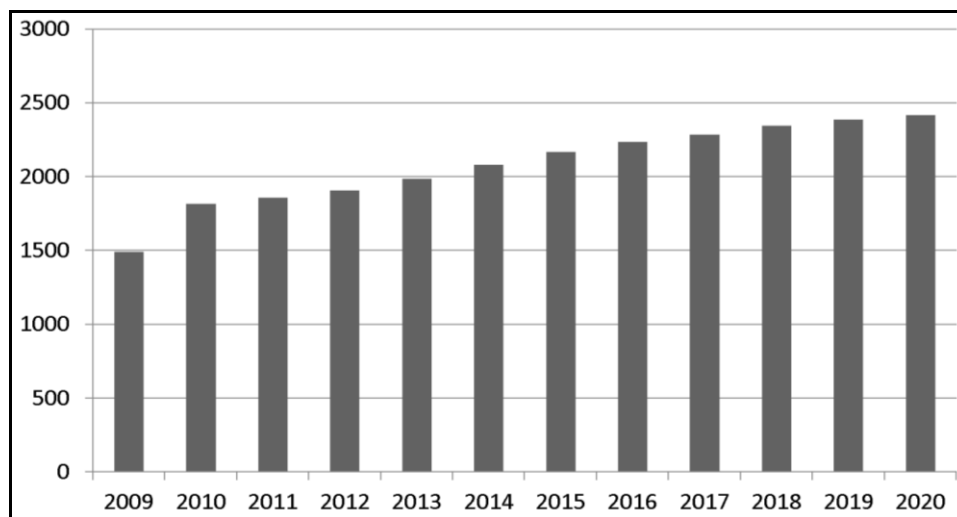
Anul	Număr de rapoarte	Evoluție față de anul precedent
2009	1487	1427
2010	1811	324
2011	1853	42
2012	1903	50
2013	1982	79
2014	2075	93
2015	2162	87
2016	2232	70
2017	2280	48
2018	2341	61
2019	2381	40
2020	2414	33
Total	24921	-

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din baza de date a rezultat că, în perioada analizată, cele mai multe rapoarte ale auditorilor au fost emise în anul 2020 (2414 de rapoarte), în

timp ce la polul opus regăsim anul 2009 cu cele mai puține rapoarte emise de către auditori (1487 de rapoarte).

Figura nr. 1. Evoluția numărului rapoartelor auditorilor

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din **Figura nr. 1** se observă că numărul rapoartelor emise de auditori a avut un trend ascendent pe toată perioada analizată. Creșterea a fost destul de lină, dar cumulată s-a înregistrat de o evoluție pozitivă de peste 50% la finalul perioadei față de începutul acesteia.

Un alt indicator urmărit a fost mărimea auditorilor

care au emis rapoartele, auditorii fiind clasificați în două categorii cunoscute în literatură (Crucean și Hațegan, 2021): Big 4 (PwC, EY, KPMG și Deloitte) și non-Big4 (auditorii care nu fac parte din cele patru companii de audit menționate în prima categorie). Rezultatele sunt prezentate în **Tabelul nr. 2**.

Tabelul nr. 2. Distribuția rapoartelor după mărimea auditorilor

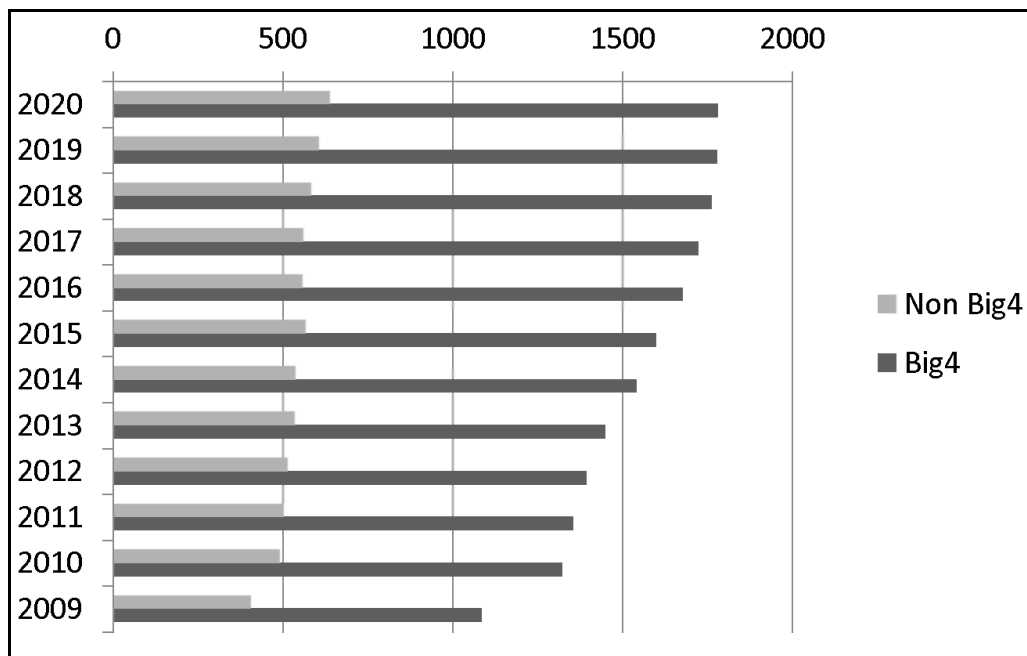
Anul	Nr. total auditori	Nr. auditori Big4	Evoluție Big4	Nr. auditori non-Big4	Evoluție non-Big4
2009	1487	1084	1042	403	385
2010	1811	1321	237	490	87
2011	1853	1353	32	500	10
2012	1903	1392	39	511	11
2013	1982	1448	56	534	23
2014	2075	1540	92	535	1
2015	2162	1598	58	564	29
2016	2232	1675	77	557	-7
2017	2280	1721	46	559	2
2018	2341	1760	39	581	22
2019	2381	1777	17	604	23
2020	2414	1778	1	636	32
Total	24921	18447	-	6474	-

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În primul an de analiză s-au înregistrat mai puține rapoarte în baza de date, dar regăsim ulterior o evoluție crescătoare a numărului de auditori, atât din cadrul Big4, cât și din cadrul non-Big4. Cei mai mulți auditori au fost

identificați în anul 2020, iar cei mai puțini în anul 2009. Reprezentarea grafică a evoluției mărimii auditorilor pe cele două categorii este prezentată în **Figura nr. 2**.

Figura nr. 2. Evoluția numărului auditorilor după mărime

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Numărul auditorilor de tip Big4 a crescut direct proporțional cu numărul de rapoarte emise, înregistrând o evoluție fluctuantă în perioada 2009-2020. Numărul auditorilor Big4 a crescut, înregistrând fluctuații mai reduse de la un an la celălalt, dar evoluția a fost pozitivă.

O situație aproape similară regăsim și în cazul auditorilor de tip non-Big4, numărul auditorilor a crescut semnificativ în al doilea an de analiză; ulterior, a înregistrat rezultate pozitive în perioada 2010-2015, un rezultat negativ de 7 auditori non-Big4 în anul 2016 (în comparație cu anul anterior). Evoluția a fost din nou pozitivă în perioada 2017-2020, iar trendul a fost finalizat cu o creștere a numărului de auditori în anul 2020.

Un rezultat apropiat regăsim și în studiul specialiștilor *Audit Analytics* (2020), care au

evidențiat că onorariile de audit sunt foarte concentrate în jurul auditorilor din grupul Big4, respectiv o proporție de 94% din onorariile de audit din Uniunea Europeană sunt încasate de către auditori Big4.

3.2. Domeniile de activitate ale companiilor

Domeniile de activitate au fost grupate după clasificarea SIC (*Standard Industrial Classification*). Codul SIC reprezintă un sistem uniform de clasificare industrială, destinat să reprezinte principalele industrii sau subclase.

Structura eșantionului pe domenii de activitate corelată cu numărul de rapoarte de audit emise este prezentată în **Tabelul nr. 3**.

Tabelul nr. 3. Domenii de activitate

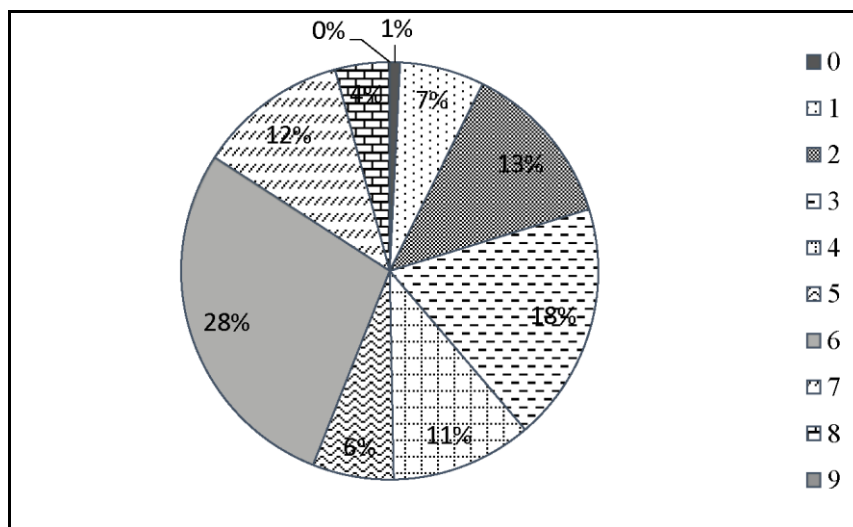
Codul SIC	Domeniul	Nr. total rapoarte de audit	Procent din SIC
0	Agricultură, Silvicultură, Pescuit	198	0,79
1	Exploatare minieră, construcții	1635	6,56
2	Producție - Grupele 20-29	3207	12,87
3	Producție - Grupele 30-39	4619	18,53
4	Servicii de transport, comunicații, electrice, gaze și sanitare	2726	10,94
5	Comerț cu ridicata și comerț cu amănuntul	1570	6,30
6	Finanțe, asigurări și imobiliare	7016	28,15
7	Servicii - Grupe 70-79	2897	11,62
8	Servicii - Grupe 80-89	1041	4,18
9	Administrație publică	12	0,05
	Total	24921	100%

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În perioada analizată, cele mai multe rapoarte au fost emise de auditorii companiilor din domeniul Finanțe, asigurări și imobiliare (28%), dar și din domeniul Producție (32%). De asemenea, companiile din domeniul prestărilor de servicii au avut procente ridicate (servicii de transport, comunicații, electrice, gaze și sanitare – 11%, iar celelalte

tipuri de servicii – 16%). Comerțul cu ridicata și comerțul cu amănuntul, precum și domeniul Exploatare minieră, construcții au înregistrat procente de peste 6%, reprezentând peste 1000 de rapoarte de audit emise.

Ponderea domeniilor de activitate este reprezentată în **Figura nr. 3**.

Figura nr. 3. Domenii de activitate

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Cele mai puține rapoarte au fost emise de auditorii companiilor din domeniul Agricultură, silvicultură și pescuit, acesta înregistrând un procent de sub 1% din totalul rapoartelor de audit emise.

3.3. Distribuția geografică a companiilor

Un alt indicator important în analiza datelor a fost distribuția geografică a companiilor pe țările în care și-au declarat sediul, aceasta fiind detaliată în **Tabelul nr. 4**.

Tabelul nr. 4. Distribuția geografică a companiilor

Nr. crt.	Țara	Companii	Procent
1	Marea Britanie	6438	25,83
2	Franta	5888	23,63
3	Germania	1648	6,61
4	Spania	1390	5,58
5	Suedia	1182	4,74
6	Italia	921	3,70
7	Olanda	734	2,95
8	Elveția	724	2,91
9	Belgia	684	2,74
10	Austria	668	2,68
11	Polonia	640	2,57
12	Danemarca	354	1,42
13	Guernsey	351	1,41
14	Norvegia	335	1,34
15	Irlanda	301	1,21
16	Finlanda	291	1,17
17	Luxemburg	279	1,12
18	Cipru	262	1,05
19	Portugalia	159	0,64
20	Jersey	154	0,62
21	Grecia	146	0,59
22	Ungaria	138	0,55
23	Bulgaria	115	0,46
24	Cehia	102	0,41
25	Slovenia	104	0,42
26	Statele Unite	96	0,39
27	Islanda	91	0,37
28	România	98	0,39
29	Bermude	78	0,31
30	Croatia	70	0,28
31	Slovacia	59	0,24
32	Africa de Sud	36	0,14
33	Lituania	31	0,12
34	Maroc	32	0,13
35	Reunion	32	0,13
36	Estonia	29	0,12
37	Insula Man	30	0,12
38	Japonia	22	0,09
39	Israel	22	0,09
40	Mauritius	20	0,08
41	Singapore	18	0,07
42	Insulele Cayman	18	0,07
43	Rusia	18	0,07
44	Emiratele Arabe	14	0,06
45	Malta	12	0,05
46	Ucraina	12	0,05
47	Australia	12	0,05
48	Canada	12	0,05
49	Insulele Feroe	12	0,05
50	Gibraltar	12	0,05
51	Hong Kong	10	0,04
52	Brazilia	7	0,03
53	Letonia	7	0,03
54	China	3	0,01
	Total	24921	100

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În eșantionul selectat companiile analizate au avut sedii declarate în 54 de țări. **Tabelul nr. 4** cuprinde distribuția pe țări în ordine descrescătoare, după ponderea companiilor auditate de către auditori. S-a constatat că în cazul a 18 țări entitățile analizate reprezintă mai mult de 1% din totalul companiilor incluse în eșantion. Cele mai multe companii aveau sediul în Marea Britanie (26%), fiind listate la Bursa de valori din Londra, și în Franța (24%). Pe următorul loc, cu un procent considerabil mai mic, se află companiile cu sedii în țări ca Germania (6,61%), Spania (5,58%) și Suedia (4,74%).

Cu un procent de peste 2% se regăsesc țările: Italia (3,70%), Olanda (2,95%), Elveția (2,91%), Belgia (2,74%), Austria (2,68%) și Polonia (2,57%). Un procent de peste 1% înregistrează țările: Norvegia (1,34%), Irlanda (1,21%), Finlanda (1,17%), Luxemburg (1,12%) și Cipru

(1,05%). Toate celelalte țări au avut un procent de sub 1%.

3.4. Evoluția onorariilor de audit

Evoluția onorariilor totale de audit este prezentată în **Tabelul nr. 5**; valorile sunt exprimate în euro și calculate pe baza cursului de schimb mediu din anul precedent, încheiat în anul fiscal al declarării onorariilor.

Suma totală a onorariilor declarate de către auditori a fost compusă din două categorii de onorarii, respectiv onorarii de audit și onorarii servicii non-audit. Onorariile pentru efectuarea auditului reprezintă onorariile percepute pentru efectuarea misiunii de audit. Onorarii pentru servicii non-audit reprezintă onorarii pentru alte misiuni de asigurare, onorarii fiscale și onorarii pentru alte servicii.

Tabelul nr. 5. Evoluția onorariilor totale (în milioane euro)

Anul	Onorarii totale	Evoluție	Nr. de companii	Onorariu mediu
2009	68478	1112	1487	46,05
2010	69321	843	1811	38,27
2011	69654	332	1853	37,58
2012	70916	1262	1903	37,26
2013	69984	-932	1982	35,30
2014	70235	251	2075	33,84
2015	70168	-67	2162	32,46
2016	71180	1012	2232	31,89
2017	71704	523	2280	31,45
2018	71801	97	2341	30,67
2019	72029	228	2381	30,25
2020	71920	-109	2414	29,79
Total	847393	-	24921	34,01

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Evoluția onorariilor totale a însumat 847393 milioane de euro, pornind de la o evoluție favorabilă în perioada 2009-2012, o scădere de 932 milioane de euro în anul 2013, care a fost remediată ulterior printr-o creștere de 251 milioane de euro în anul 2014. Anul 2015 a înregistrat o altă valoare negativă, care a fost urmată de o perioadă

de patru ani în care evoluția onorariilor totale a fost pozitivă. Ultimul an de analiză a înregistrat un nou declin și o scădere a valorii totale a onorariilor.

Structura onorariilor totale este prezentată în **Tabelul nr. 6**.

Tabelul nr. 6. Onorariile de audit

Anul	Onorarii servicii de audit	Onorarii non - audit	Onorarii totale
2009	58,38%	41,62%	100%
2010	58,48%	41,52%	100%
2011	58,52%	41,48%	100%
2012	58,62%	41,38%	100%

Anul	Onorarii servicii de audit	Onorarii non - audit	Onorarii totale
2013	58,57%	41,43%	100%
2014	58,55%	41,45%	100%
2015	58,53%	41,47%	100%
2016	58,65%	41,35%	100%
2017	58,66%	41,34%	100%
2018	58,70%	41,30%	100%
2019	58,76%	41,24%	100%
2020	58,71%	41,29%	100%
TOTAL	58,60%	41,40%	100%

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Este evident faptul că ponderea cea mai semnificativă în totalul onorariilor de audit a fost deținută de către onorariile percepute pentru serviciile de audit financiar (58,60%), urmate de onorarii pentru servicii non audit (41,40%).

Pentru analiza amănunțită a evoluției onorariilor de audit

din perioada analizată, vom prezenta situația pe fiecare categorie de onorarii.

Valorile obținute pentru onorariile percepute de către auditori doar pentru serviciile necesare efectuării procesului de audit sunt prezentate în **Tabelul nr. 7**.

Tabelul nr. 7. Evoluția onorariilor pentru efectuarea misiunii de audit (în milioane euro)				
Anul	Onorarii efectuare audit	Evoluție	Nr. de companii	Onorariu mediu
2009	50484	692	1487	33,95
2010	51158	673	1811	28,24
2011	51427	269	1853	27,75
2012	52416	989	1903	27,54
2013	51701	-715	1982	26,08
2014	51870	169	2075	24,99
2015	51812	-57	2162	23,96
2016	52627	814	2232	23,57
2017	53020	393	2280	23,25
2018	53114	93	2341	22,68
2019	53316	201	2381	22,39
2020	53213	-102	2414	22,04
Total	626164	-	24921	25,13

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În perioada analizată auditorii au declarat un total de 626164 milioane de euro și se remarcă o evoluție fluctuantă a valorii onorariilor necesare pentru efectuarea auditurilor, aceasta înregistrând trei valori negative în anii: 2013, 2015 și 2020, chiar dacă numărul companiilor a crescut. În toți ceilalți ani s-a înregistrat o evoluție pozitivă a sumelor anuale. Se constată o scădere continuă a

onorariului mediu de la începutul intervalului până la finalul acestuia, scăderea fiind cu o treime. Prin urmare, se poate afirma că după criza economică din perioada 2008-2010 onorariile auditorilor au scăzut, situație care continuă de la un an la altul.

Structura onorariilor pentru serviciile non-audit este prezentată în **Tabelul nr. 8**.

Tabelul nr. 8. Structura onorariilor pentru servicii non-audit (în milioane euro)

Anul	Onorarii pentru alte misiuni de asigurare	Onorarii servicii fiscale	Onorarii alte servicii	Total onorarii non audit
2009	6775	3164	8053	17993
2010	6900	3188	8074	18163
2011	6936	3199	8091	18226
2012	7113	3239	8147	18500
2013	6990	3218	8073	18282
2014	7023	3225	8116	18364
2015	7016	3224	8114	18355
2016	7132	3243	8178	18553
2017	7188	3246	8248	18683
2018	7194	3245	8246	18686
2019	7208	3248	8255	18713
2020	7201	3249	8254	18706
TOTAL	84676	38688	97849	221224

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din **Tabelul nr. 8** rezultă că ponderea cea mai mare în onorariile non-audit au avut-o onorariile pentru alte servicii, respectiv 44,2%, urmate de onorariile pentru alte misiuni de

asigurare (38,3%) și onorariile pentru servicii fiscale (17,5%). Evoluția onorariilor pentru serviciile non-audit este prezentată în **Tabelul nr. 9**.

Tabelul nr. 9. Evoluția onorariilor pentru servicii non-audit (în milioane euro)

Anul	Onorarii non audit	Evoluție	Nr. de companii	Onorariu mediu
2009	17993	420	1487	12,10
2010	18163	169	1811	10,02
2011	18226	63	1853	9,83
2012	18500	273	1903	9,72
2013	18282	-217	1982	9,22
2014	18364	82	2075	8,85
2015	18355	-9	2162	8,48
2016	18553	197	2232	8,31
2017	18683	130	2280	8,19
2018	18686	31	2341	7,98
2019	18713	26	2381	7,86
2020	18706	-6	2414	7,75
Total	221224	-	24921	8,88

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Auditorii au declarat un total de 221.224 milioane de euro pentru serviciile non-audit prestate. Suma totală a acestor onorarii a fost în creștere în primii ani de analiză, respectiv perioada 2009-2012, dar și în perioada 2016-2019. De asemenea, au fost înregistrate și trei perioade în care valoarea totală a onorariilor pentru serviciile non-audit a scăzut (anii 2013, 2015 și 2020), iar la finalul perioadei s-a înregistrat o scădere de 6 milioane de euro.

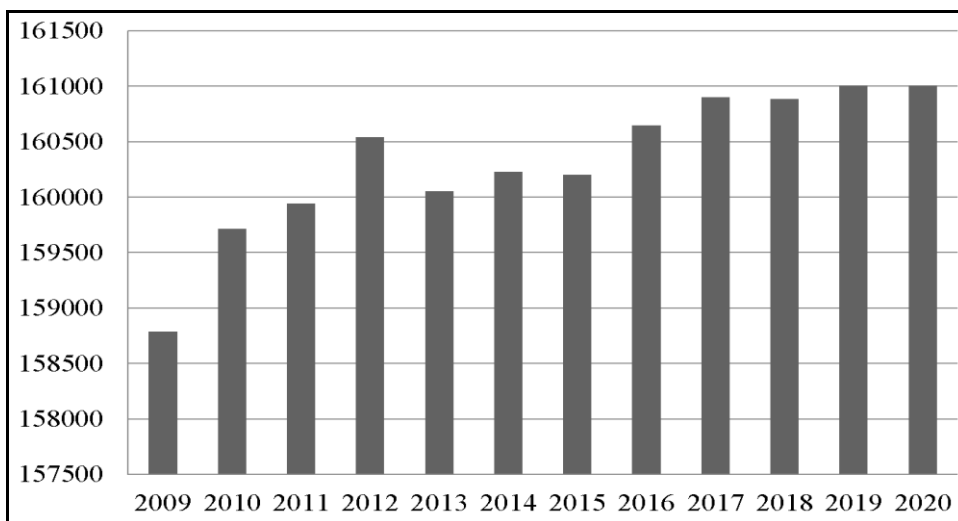
3.5. Indicatori financiari

Pentru a analiza situația financiară a companiilor au fost luate în considerare veniturile anuale și activele acestora. Valorile sunt exprimate în euro, calculat pe baza cursului de schimb mediu din anul precedent, încheiat în anul fiscal al declarării onorariilor. Sumele veniturilor anuale declarate și

numărul de companii care au raportat aceste sume sunt prezentate în **Figura nr. 4**. Companiile care

nu au raportat date referitoare la venituri au fost excluse din eșantion.

Figura nr. 4. Evoluția veniturilor în milioane euro

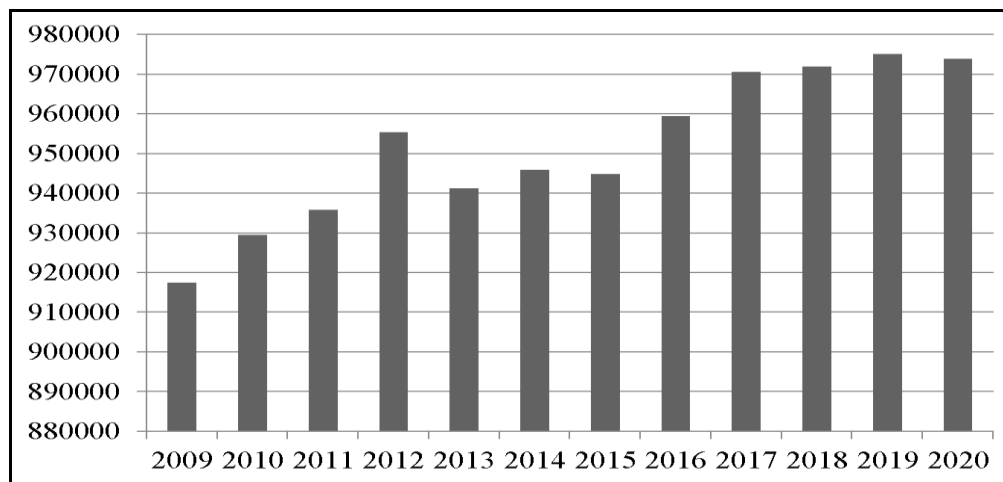
Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Companiile analizate au declarat venituri totale care au prezentat o evoluție favorabilă în prima perioadă de analiză (2009-2012), dar și în perioada 2016-2017 și în ultimul an de analiză. Perioadele de scădere au fost

înregistrate și în acest caz tot în anii: 2013, 2015, 2018 și 2020.

Valorile totale ale activelor deținute de către companii sunt prezentate în **Figura nr. 5**. Companiile care nu au declarat sume au fost excluse din eșantion.

Figura nr. 5. Evoluția activelor în milioane euro

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Activele totale ale companiilor analizate au însumat un total de 11.419 milioane de euro, înregistrând în mare parte evoluții favorabile, cu doar trei excepții de scădere a valorii activelor totale în anii 2013, 2015 și 2020.

Rezultatele obținute pe eșantionul de companii din Europa nu confirmă rezultatele obținute de studiul efectuat de către *Audit Analytics* (2022), care a analizat evoluția onorariilor plătite auditorilor de companiile listate pe piața din Statele Unite ale Americii. Astfel, a fost evidențiat un trend descrescător al onorariilor de audit și al onorariilor pentru servicii de non-audit în anul 2020 și un trend ascendent până în anul 2019. Declinul s-a datorat concentrării globale pe restrângerea anumitor servicii de non-audit pentru a proteja independența auditorului. De asemenea, dintr-un alt studiu realizat de *Audit Analytics* (2019) a rezultat că firmele europene plătesc onorarii de audit considerabil mai reduse decât companiile americane.

În intervalul analizat se constată o creștere generală a veniturilor și activelor totale, chiar dacă evoluția onorariilor de audit a fost fluctuantă. De asemenea, se constată o scădere a onorariilor totale ca urmare a crizei economice și o creștere a acestora după perioada de criză, respectiv, atunci când companiile au raportat o performanță sporită, valoarea totală a onorariilor de audit a crescut. Pe baza acestui raționament putem concluziona faptul că trendul onorariilor de audit a fost invers proporțional cu activele sau veniturile totale.

4. Concluzii

În lucrarea de față au fost prezentate aspectele teoretice și practice referitoare la onorariile percepute de către auditori pentru serviciile prestate, dar și evoluția acestora și perspectiva asupra riscurilor auditorilor.

Onorariile de audit reprezintă în prezent o preocupare importantă a firmelor de audit și a organismelor de autoritate, deoarece o sumă mai mică a onorariilor de audit percepute de către auditori poate indica un efort de

audit mai redus, o calitate scăzută a auditului, dar și o raportare financiară scăzută, iar toate aceste aspecte pot influența deciziile investitorilor.

De asemenea, onorariile de audit reprezintă și un indicator de măsurare a auditului, deoarece printr-o alocare echilibrată a muncii de audit poate rezulta o independență de audit mai mare. Onorariile de audit sunt importante și în evaluarea calității auditului: în unele cazuri existența unor sume mai mari poate indica eforturi mai mari de îmbunătățire a calității sau o situație opusă, atunci când onorariile de audit ridicate indică o dependență față de anumiți clienți.

Din analiza efectuată a rezultat că piața de audit a fost concentrată în jurul auditorilor de tip Big4, al căror număr a crescut direct proporțional cu numărul de rapoarte emise. Cele mai multe companii auditate au făcut parte din domeniul finanțelor, asigurări și imobiliare (28%), dar și din producție (32%), majoritatea având sediul declarat în Marea Britanie și Franța.

Evoluția onorariilor de audit a fost fluctuantă în perioada analizată. Din totalul onorariilor de audit, onorariile percepute pentru misiunile de audit au avut o pondere de 58,6%, iar cele pentru servicii non-audit – o pondere de 40,4%. S-a constatat o evoluție invers proporțională între valoarea veniturilor și activelor declarate și onorariile de audit încasate de către auditori.

Lucrarea poate fi o sursă bibliografică pentru cercetători în domeniul auditului financiar și pentru reprezentanții firmelor de audit pentru a înțelege necesitatea și importanța raportărilor onorariilor de audit.

Limitele cercetării au constat în faptul că a fost utilizată o singură bază de date, datele au fost culese manual din informațiile publicate de companii, gradul de încredere al acestora fiind asigurat de rapoartele declarate de către auditorii financiari și de către managementul companiilor auditate.

Direcțiile viitoare de cercetare se pot concretiza în extinderea numărului de companii prin utilizarea mai multor baze de date, precum și în elaborarea unei analize cantitative bazată pe un model econometric.

BIBLIOGRAFIE

1. Audit Analytics (2022), Nineteen – year review of Audit & Non audit fee trends, disponibil la adresa: <https://blog.auditanalytics.com/nineteen-year-review-of-audit-non-audit-fee-trends-report/>, [accesat la data de 12.01.2022].
2. Audit Analytics (2020), Monitoring the Audit Market in Europe, disponibil la adresa: <https://blog.auditanalytics.com/monitoring-the-audit-market-in-europe/>, [accesat la data de 12.01.2022].
3. Audit Analytics (2019), Trends in the European Audit Market, disponibil la adresa: <https://www.auditanalytics.com/doc/Audit-Analytics-Trends-in-the-European-Audit-Market.pdf>, [accesat la data de 12.01.2022].
4. Barua, A., Lennox, C., Raghunandan, A., (2019), Are audit fees discounted in initial year audit engagements?, disponibil la adresa: Journal of Accounting & Economics (JAE), Forthcoming, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3490856, [accesat la data de 15.03.2022].

5. Bronson, S., Ghosh, A., Hogan, C., (2017), Audit Fee Differential, Audit Effort, and Litigation Risk: An Examination of ADR Firms, *Contemporary Accounting Research*, vol. 34, nr. 1, pp. 83–117.
6. Cahyani, G., Zulvia, D., (2019), Pengaruh etika audit dan fee audit terhadap kualitas audit di kantor akuntan publik (KAP) Kota Padang, *Jurnal Pundi*, vol. 03, nr. 01, pp. 41-54
7. Chen, H., Hasan, T., (2018), How Do Auditors View Corporate Culture? The Effect of Collaboration Culture on Audit Fees, disponibil la adresa: <https://www.semanticscholar.org/paper/How-Do-Auditors-View-Corporate-Culture-The-Effect-Hasan/f30fb5a6e9d9615bd492006b8584d22d16044ad4>, [accesat la data de 21.03.2022].
8. Crucean, A. C., Hațegan, C. D., (2019), The Determinants Factors on Audit Quality: A Theoretical Approach, *Ovidius University Annals Economic Sciences Series*, vol. XIX, nr. 2, pp. 702-710
9. DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, nr. 3, pp. 183–199.
10. Diem, T.L., (2016), The effect of auditors' workload pressure and compression on audit quality, disponibil la adresa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201605121710.pdf>, [accesat la data de 21.01.2022].
11. Eshleman, J., Gou, P., (2013), Abnormal Audit Fees and Audit Quality: The Importance of Considering Managerial Incentives in Tests of Earnings Management, disponibil la adresa: <https://www.semanticscholar.org/paper/Abnormal-Audit-Fees-and-Audit-Quality%3A-The-of-in-of-Eshleman-Guo/d3646522fa98a66114edc23aa5ba63e04bf5754a>, [accesat la data de 19.02.2022].
12. Garcia, J., De Villiers, C., Li, L., (2020), Is a client's Corporate Social Responsibility Performance a source of Audit Complexity?, *International Journal of Auditing*, disponibil la adresa: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ijau.12207>, [accesat la data de 04.02.2022].
13. Ganesan, Y., Narayanan, R., Haron, H., Pitchay, A., (2019), Does Audit Fees and Non-Audit Fees Matters in Audit Quality?, *FGIC 2nd Conference on Governance and Integrity 2019, KnE Social Sciences*, pp. 1074–1083.
14. Geiger, M., Blay, A., (2012), Auditor Fees and Auditor Independence: Evidence from Going Concern Reporting Decisions, disponibil la adresa: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1911-3846.2012.01166.x>, [accesat la data de 04.02.2022].
15. Griffin, P., Lont, D., (2008), Auditor Fees Around Dismissals and Resignations: Additional Evidence, disponibil la adresa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1815566911000142>, [accesat la data de 12.02.2022].
16. Haak, M., Muraz, M., Zieseni, R., (2018), Joint Audits: Does the Allocation of Audit Work Affect Audit Quality and Audit Fees?, *Accounting in Europe*, disponibil la adresa: <https://ideas.repec.org/a/taf/accour/v15y2018i1p55-80.html>, [accesat la data de 23.02.2022].
17. Hackenbrack, K., Jenkins, N., Pevzner, M., (2014), Relevant but Delayed Information in Negotiated Audit Fees, disponibil la adresa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1668983, [accesat la data de 05.02.2022].
18. Hay, D. C., (2017), Audit Fee Research on Issues Related to Ethics, *American Accounting Association*, vol. 11, nr. 2, pp. A1-A22.
19. Jha, A., Kulchania, M., Smith, J., (2021), U.S. Political Corruption and Audit Fees, *The Accounting Review*, nr. 96(1), pp. 299–324.
20. Krishnan, G., Zhang, Y., (2013), Is there a relation between audit fee cuts during the global Financial crisis and banks' financial reporting quality?, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 33, nr. 3, pp. 279-300.
21. Krishnan, G., Patatoukas, P., Yu Wang, A., (2019), Customer-Base Concentration: Implications for Audit Pricing and Quality, *Journal of Management Accounting Research*, nr.31(1), pp.129–152.
22. Miah, M.S., Jiang, H., Rahman, A., Stent, W., (2020), Audit Effort, Materiality and Audit Fees: Evidence from the Adoption of IFRS in Australia, *Accounting Research Journal*, vol. 33, nr. 1, pp. 186-216.
23. Otete, A.R., (2018), Audit market dynamics and auditors' remuneration of listed companies in East Africa, *European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research*, vol. 6, nr. 6, pp. 12-21.
24. Rusmin, R., Astami, E., Hartadi, B., (2014), The impact of surplus free cash flow and audit quality on earnings management, *Asian Review of Accounting*, vol. 22, nr. 3, pp. 217-232.
25. Qawqzeh, H. K., Endut, W. A., Rashid, N., (2021), Board Components and Quality of Financial Reporting: Mediating Effect of Audit Quality, *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, vol. 27, nr. 2, pp. 178-190.
26. Xiao, T., Geng, C., Yuan, C., (2020), How audit effort affects audit quality: an audit process and audit output perspective, *China Journal of Accounting Research*, vol. 13, nr. 1, pp. 109-127
27. *** <https://auditanalytics.com/>

Impactul raportului extins de audit asupra părților interesate

Drd. Sagar ADHAU,

SP Jain School of Global Management,
e-mail: sagar.dj21dba005@spjain.org

Decan Cercetare Arumugam

SEETHARAMAN,

SP Jain School of Global management, Singapore,
e-mail: seetha.raman@spjain.org

Conferențiar Koilakuntla MADDULETY,

SP Jain School of Global Management, Mumbai,
e-mail: k.maddulety@spjain.org

Conferențiar Priti BAKHSHI,

SP Jain School Management, Mumbai,
e-mail: priti.bakhshi@spjain.org

Rezumat

Având în vedere cererea unui volum din ce în ce mai mare de informații de către părțile interesate, Consiliul pentru Standardele Internaționale de Audit și Asigurare (International Auditing and Assurance Standard Board - IAASB, engl.), aflându-se în încercarea de a veni în întâmpinarea acestor așteptări, a introdus un nou format extins al raportului de audit. Însă, măsura în care acest nou format de raport de audit este eficient în satisfacerea nevoilor părților interesate este o întrebare semnificativă pe care autoritățile de reglementare, normalizatorii și mediul academic sunt interesați să o evalueze. Această lucrare își propune să examineze impactul rapoartelor extinse de audit asupra părților interesate. Studiul adoptă o abordare calitativă și se bazează pe o evaluare a cercetărilor anterioare efectuate pe tema noilor standarde referitoare la raportul de audit, precum și a implicațiilor raportului de audit pentru părțile interesate. Rezultatele cercetării sugerează că includerea de aspecte suplimentare cu privire la responsabilitatea auditorului, înțelegerea informațiilor din raportul de audit, adăugarea de informații critice și privitoare la experiența post-implementare sunt elemente importante care influențează eficacitatea raportului auditorului. Acest studiu contribuie cu elemente cheie care pot fi utile pentru autoritățile de reglementare și cadrele universitare care intenționează să formuleze recomandări având scopul de a spori acuratețea și eficiența rapoartelor de audit pentru utilizatorii finali.

Cuvinte cheie: audit; raport de audit; informații de audit; raport extins de audit; ISA 701; părți interesate;

Clasificare JEL: M420

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Adhau, S., Seetharaman, A., Maddulety, K., Bakhshi, P. (2022), The Impact of an Expanded Auditor's Report on the Stakeholders, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 499-510, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/017

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/017>
Data primirii articolului: 19.01.2022
Data revizuirii: 28.02.2022
Data acceptării: 15.05.2022

Introducere

Auditorii joacă un rol esențial în construirea încrederii și sunt o componentă semnificativă a structurii de guvernare corporativă a organizației. În calitate de experți independenți care reprezintă acționarii și oferă asigurări cu privire la situațiile financiare întocmite de conducere, auditorii îndeplinesc o funcție crucială și poartă o responsabilitate majoră pe umerii lor (Rodgers et al., 2019). Un raport de audit este un produs cheie care, de cele mai multe ori, constituie singurul canal de comunicare între auditori și acționari, fiind astfel un document de importanță sporită.

Raportul de audit

Auditul este un element esențial al guvernării corporative, care are ca scop eliminarea decalajului informațional rezultat din separarea proprietarilor entității de conducerea acesteia, denumită și problema agenției. Problema agenției intervine îndeosebi în cazul companiilor cotate la bursă, întrucât majoritatea investitorilor (acționarilor) nu sunt în general implicați în managementul de zi cu zi al corporațiilor. Problema agenției implică necesitatea unui mecanism robust prin care să fie asigurat faptul că interesele acționarilor sunt bine protejate. Raportul auditorului sporește încrederea părților interesate în informațiile financiare pregătite și raportate de conducere; este esențial în asigurarea că părțile interesate se simt confortabil folosind informațiile financiare și procedează cu încredere la luarea deciziilor (Velte & Issa, 2019). Formatul modelului anterior al raportului de audit, care a fost folosit în majoritatea țărilor până în 2016, a avut utilitate pentru părțile interesate. Cu toate acestea, au existat unele limitări majore în ceea ce privește informațiile furnizate părților interesate. Formatul structurat cu sferă limitată pentru auditori de a include informații suplimentare și informațiile transmise de o manieră restricționată au reprezentat obstacole și s-au dovedit ineficiente în reducerea decalajului de cunoștințe. În ultimele două decenii, părțile interesate au sporit solicitările pentru includerea mai multor informații în rapoartele de audit, fiind interesați nu numai de opinia de audit, ci și de modul în care auditorii au ajuns la concluzie și și-au format opinia, de limitările auditului, precum și alte aspecte critice. Părțile interesate au considerat că raportul de audit simplu și tehnic a fost ineficient, deoarece nu le-a furnizat informații relevante (Gutierrez et al., 2018).

Ca răspuns la cererea din ce în ce mai mare a părților interesate ca rapoartele de audit să fie mai informative și pentru a se asigura că rapoartele de audit oferă detalii mai relevante și cuprinzătoare într-o manieră inteligibilă,

Consiliul Internațional pentru Standarde de Audit și Asigurare (IAASB) a introdus un nou standard de audit și le-a modificat pe cele referitoare la rapoartele de audit. Rapoartele de audit ale entităților de interes public au fost semnificativ afectate de aceste schimbări.

În continuare, sunt prezentate principalele modificări aduse de noile standarde:

- Includerea unei secțiuni cheie de audit în raportul de audit, în care auditorii trebuie să furnizeze informații suplimentare părților interesate despre problemele critice de audit și despre modul în care auditorii au răspuns la aceste preocupări. Acest aspect este obligatoriu doar pentru rapoartele de audit ale entităților de interes public;
- Modificarea structurii raportului de audit pentru o mai bună înțelegere;
- Îmbunătățirea raportării privind continuitatea activității și introducerea unui paragraf suplimentar care evidențiază incertitudinea semnificativă aferentă, dacă există;
- Raportare caracterizată de o acuratețe sporită a informațiilor privind independența auditorului, îndatoririle etice și responsabilitățile auditorului (IAASB, 2015).

Părțile interesate și așteptările acestora

Chiar dacă raportul auditorului este întocmit și se adresează acționarilor, cărora auditorii le datorează responsabilitatea principală, utilizarea lui nu se limitează la aceștia. Un grup extins de părți interesate se bazează pe rapoartele auditorului și utilizează informațiile furnizate pentru a lua decizii financiare sau non-financiare. Rapoartele de audit sporesc încrederea în situațiile financiare. Dacă sunt solicitate de autoritățile de reglementare ale jurisdicției, acestea pot include și detalii suplimentare cu privire la aspectele de conformitate. În consecință, toate părțile interesate de informațiile financiare ale companiei sunt interesate implicit și de raportul de audit. Astfel, un raport al auditorului este la fel de important pentru creditori, angajați, guvern, autorități fiscale, furnizori, grupuri de interese și societate în general (Velte și Issa, 2019). Publicul mai larg al raportului auditorului generează o problemă unică, deoarece fiecare categorie de utilizatori este interesată de diferite informații și are așteptări variate de la auditori. Deși opinia exprimată în raportul

auditorului cu privire la situațiile financiare ale companiei este la fel de relevantă pentru toate părțile interesate, nevoia acestora de date suplimentare și de structură diferă (Suttipun, 2020). Așteptările utilizatorilor sunt afectate de cunoștințele acestora cu privire la responsabilitățile auditorilor, metodologia de audit, sfera auditului și scopul utilizării informațiilor (Tiron-Tudor et al., 2018). Întrucât nicio soluție de sine stătătoare nu poate satisface nevoile tuturor părților interesate, autoritățile de reglementare trebuie să îndeplinească sarcina dificilă de a gestiona așteptările variate ale acestora în procesul de elaborare a standardelor privitoare la raportul de audit.

Raportul extins de audit și părțile interesate

Având în vedere audiența mai largă a rapoartelor de audit, autoritățile de reglementare și normalizatorii din întreaga lume au fost critici, dar precauți în ceea ce privește efectuarea de modificări în formatul raportului de audit (Kitiwong și Sarapaivanich, 2020). Decalajul de cunoștințe cauzat de disparitatea între așteptările utilizatorilor de la auditori, asigurarea efectivă oferită și obiectivul auditului s-au numărat întotdeauna printre cauzele majore ale decalajului așteptărilor de audit (Sirois et al., 2018). Noile standarde de audit pentru rapoartele auditorilor intenționează să depășească nu numai decalajul de cunoștințe, ci și decalajul mai mare al așteptărilor de audit (Cordoș & Fülöp, 2020). Noile standarde încearcă să atingă acest lucru solicitând auditorilor să furnizeze informații extinse cu privire la responsabilitățile auditorului, independența și domeniul de aplicare al unui audit, precum și mai multe detalii despre limitările și provocările cu care se confruntă auditorii, prin intermediul secțiunii adresate aspectelor cheie de audit. Datele suplimentare privind continuitatea activității și modificările structurale ale raportului de audit au fost introduse pentru asigurarea că părțile interesate au acces la informații mai multe și de calitate (IAASB, 2015; Consiliul de Supraveghere a Contabilității Entităților de Interes Public / *Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB*, engl., 2017). Cu toate acestea, dacă standardul a fost eficient în a oferi părților interesate detaliile necesare și a reduce decalajul de informații constituie un subiect critic pe care autoritățile de reglementare, normalizatorii și cercetătorii sunt interesați să îl analizeze.

1. Recenzia literaturii de specialitate

Lucrările de cercetare și articolele din reviste de renume au fost utilizate (a) pentru a examina cercetările existente cu privire la raportul de audit extins și impactul acestuia asupra părților interesate și (b) pentru a înțelege în detaliu metodologia cercetării, rezultatele și lacunele cercetării din literatura existentă. Studiile au fost clasificate în linii mari în patru rubrici, cu scopul de a ajuta la obținerea unei mai bune evaluări a literaturii actuale. Literatura existentă a fost sintetizată, analizată și interpretată în mod critic pentru a identifica lacunele și pentru a evalua potențialul și necesitatea cercetărilor ulterioare.

1.1 Responsabilitatea auditorului

Printre schimbările majore introduse de revizuirii și noile standarde de audit privind rapoartele de audit se numără prezentarea mai multor informații despre responsabilitatea auditorului, cerințele etice și domeniul de aplicare a auditului (Abdullah și Mustafa, 2020). Au existat puține încercări de a investiga implicațiile acestor dezvăluiri asupra părților interesate. Studiile sugerează că utilizatorii ce primesc informații mai cuprinzătoare despre domeniul unui audit și responsabilitățile auditorului sunt capabili să înțeleagă mai bine nivelul de asigurare și informațiile referitoare la independența auditorului (Tiron-Tudor et al., 2018). Modelul revizuit al raportului de audit oferă mai multe date despre responsabilitățile managementului și ale auditorului, aspect ce pare a fi eficient pentru a reduce decalajul așteptărilor (Manoel și Quel, 2017). Aceste informații, împreună cu alte modificări, sunt de așteptat să îmbunătățească percepția utilizatorului asupra calității auditului. Totuși, există o lipsă de consens cu privire la măsura în care noul format de raport de audit a îmbunătățit transparența și calitatea auditului (Masdor și Shamsuddin, 2018).

1.2 Inteligibilitatea

Înțelegerea este de o importanță capitală. Dacă informațiile din raportul de audit nu sunt inteligibile, cu greu vor genera vreun fel de valoare pentru utilizatorii finali. Deși noul raport de audit se așteaptă să acopere decalajul informațional și astfel să facă raportul mai ușor de înțeles, studiile sugerează contrariul (Segal, 2019). Raportul de audit extins a suferit schimbări semnificative ale conținutului și terminologiei raportului de audit (Tušek și Ježovita, 2020). Chiar dacă noul

format de raport al auditorului oferă mai multe informații utilizatorilor, structura formulărilor, lungimea și numărul de cuvinte depășesc cu mult limitele lingvistice așteptate, afectând ușurința de înțelegere. Luând în considerare parametri precum formula Flesch pentru ușurința de citire, raportul auditorului pare a fi foarte complex pentru a trece testul de inteligibilitate (Fakhfakh, 2016). De asemenea, domeniile non-cheie ale raportului de audit sunt semnificativ mai lungi și greu de înțeles. Utilizarea unui limbaj excesiv de tehnic și a terminologiei de specialitate a crescut odată cu includerea secțiunii dedicate aspectelor cheie de audit; acest lucru poate avea un impact suplimentar asupra inteligibilității raportului auditorului, îndeosebi atunci când utilizatorii nu sunt experți în raportare și audit (Tiron-Tudor et al., 2018).

1.3. Informația

Odată cu adăugarea secțiunii referitoare la aspectele cheie de audit, se preconiza ca datele privind chestiunile critice de audit să fie esențiale în reducerea decalajului nevoilor de informare; totuși, rezultatele studiilor pe această temă au fost contradictorii. Potrivit unui studiu bazat pe percepția auditorilor cu privire la noul format de raport de audit din Africa de Sud, prezentarea aspectelor cheie de audit (*key audit matters* - KAM, engl.) a fost inefficientă în ceea ce privește reducerea decalajului așteptărilor de informare (Segal, 2019). Alte studii găsesc KAM ca reprezentând informații critice pentru părțile interesate (Zhou, 2019). În schimb, studiul care se concentrează pe utilizatorii rapoartelor de audit (creditorii din Macedonia) sugerează contrariul și concluzionează că părțile interesate au beneficiat de includerea informațiilor cheie în materie de audit, mulți creditori evaluându-le drept cea mai importantă informație pentru luarea deciziilor (Trpeska et al., 2017).

O altă modificare importantă în rapoartele de audit a fost includerea unor informații mai detaliate privind continuitatea activității. Un studiu al rapoartelor de audit ale companiilor croate cotate la bursă indică faptul că această modificare a fost eficientă în furnizarea de informații relevante părților interesate (Tušek și Ježovita, 2020). În ceea ce privește prezentarea aspectelor legate de pragul de semnificație, creditorii par să fie mai puțin interesați de aceste informații (Trpeska et al., 2017).

1.4. Experiența post-implementare

Deși au fost efectuate multe studii privind rapoartele de audit extinse, cele mai multe dintre ele au fost realizate în etapa inițială de implementare. Prin urmare, acestea au

evidențiat necesitatea cercetării post-implementare. Eficiența reală a noului format al raportului auditorului poate fi investigată doar ulterior implementării (Faccia et al., 2020; Manoel și Quel, 2017; Tiron-Tudor et al., 2018). Experiența post-implementare este esențială pentru cercetare, deoarece doar atunci impactul noului standard asupra calității și eficacității auditului poate fi cu adevărat înțeles (Masdor și Shamsuddin, 2018). Pandemia de COVID-19 a condus la un mediu caracterizat de incertitudine, ce pune sub semnul întrebării prezumpția continuității activității, aceasta constituind un test important pentru noile cerințe privind raportul de audit (Đorđević și Đukić, 2021).

Conform analizei literaturii de specialitate, cea mai mare parte a cercetărilor a evaluat impactul și eficacitatea noilor cerințe privind raportul de audit în timpul fazei inițiale de implementare, iar constatările au fost inconsecvente. Deoarece în momentul de față standardul este deja implementat de câțiva ani, există un potențial amplu pentru cercetări viitoare. Mai mult, este de așteptat ca acționarii care au fost familiarizați cu noul format să fie în mai mare măsură să observe eficacitatea raportului de audit. Studiul propus ar putea fi de o valoare imensă pentru normalizatori și autoritățile de reglementare în înțelegerea eficienței rapoartelor de audit.

2. Problema de cercetare și întrebările ridicate

2.1 Întrebări ridicate de cercetare

Acest studiu își propune să evalueze impactul informațiilor conținute în rapoartele de audit asupra părților interesate care utilizează aceste informații. Pe baza analizei literaturii de specialitate și a evaluării critice a studiilor existente, au fost identificate lacune substanțiale în cercetare. În consecință, au fost formulate întrebări relevante ce vor fi analizate în acest studiu:

- Ce efect are includerea informațiilor extinse privind responsabilitățile auditorului asupra utilizatorilor rapoartelor de audit?
- Ce aspecte influențează înțelegerea informațiilor prezentate în raportul de audit și implicațiile acestuia pentru părțile interesate?
- Care elemente ale raportului de audit sunt critice pentru părțile interesate și au cea mai mare valoare informativă?

- d) Care a fost impactul noilor standarde, precum și a formatului de raport de audit asupra utilizatorilor după implementare?

2.2. Obiectivele cercetării

Studiul a fost efectuat cu următoarele obiective țintă:

- Pentru a determina impactul informațiilor suplimentare din raportul de audit cu privire la responsabilitatea și independența auditorului asupra părților interesate.
- Să identifice factorii care sporesc inteligibilitatea raportului auditorului și efectul acestuia asupra părților interesate.
- Să constate elementele cheie ale raportului de audit extins pe care părțile interesate le percep drept critice pentru luarea deciziilor.
- Să detecteze elementele primare care au influențat utilizatorii rapoartelor de audit pe baza

experiențelor post-implementare ale părților interesate.

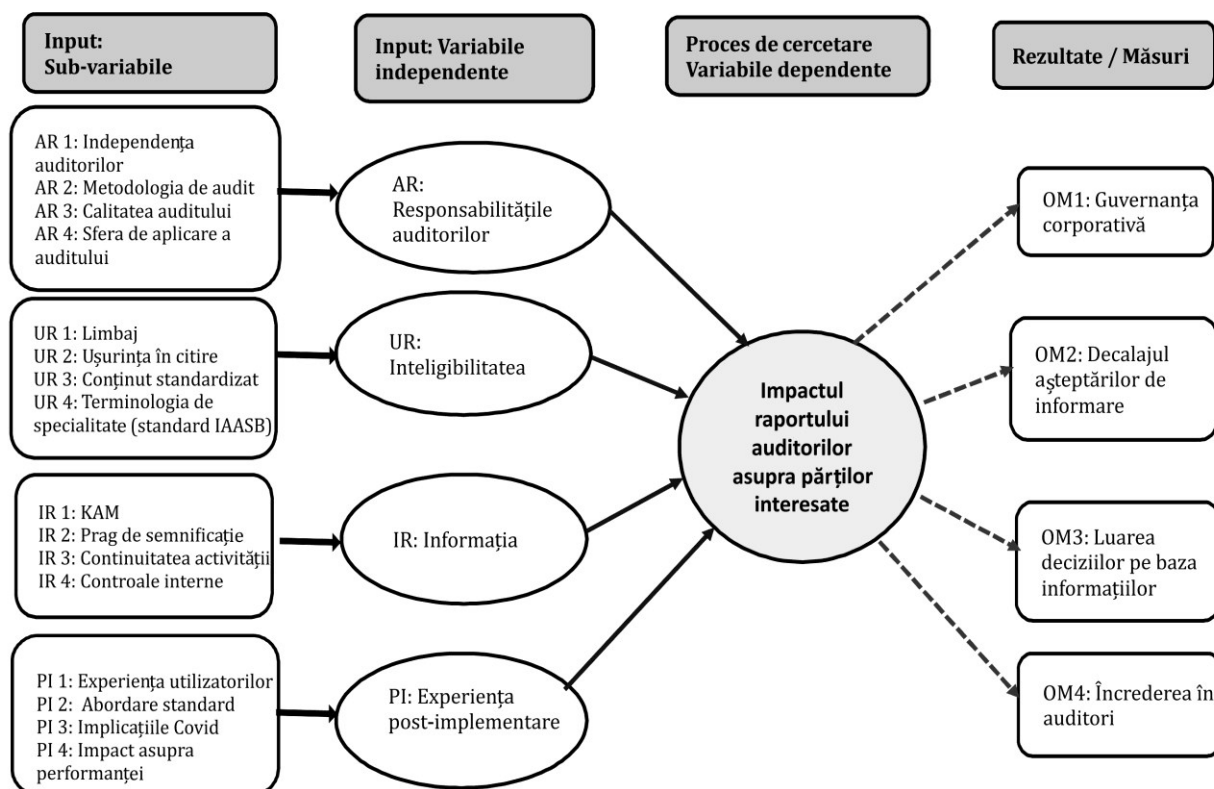
3. Metodologie

3.1. Metodologie și sfera de aplicare

Studiul a adoptat o abordare de tip calitativ a cercetării și s-a bazat pe o evaluare critică a literaturii disponibile privind raportul de audit revizuit și implicațiile acestuia asupra părților interesate. Au fost analizate și identificate variabilele importante care contribuie la eficiența raportului de audit. Studiul a utilizat ca bibliografie articolele revizuite în sistem peer-review publicate după 2018, precum și câteva articole de referință publicate înainte de 2018. Literatura actuală a fost examinată pentru a sintetiza variabilele esențiale. Prin această analiză, obiectivele, rezultatele și concluziile au fost analizate critic și au fost identificate lacunele cercetării.

3.2. Cadrul de cercetare

Figura nr. 1. Cadrul de cercetare

Sursa: proiecția autorilor

3.3. Variabile

Variabilele independente și sub-variabilele evidențiate în cadrul de cercetare prezentat anterior sunt descrise în continuare.

3.3.1. Informații cu privire la responsabilitatea auditorilor

Informațiile referitoare la responsabilitatea auditorilor (AR) sunt menite să sporească transparența și să stabilească așteptări clare.

AR 1: Independența auditorilor

Fiabilitatea raportului auditorului depinde de independența auditorului; prin urmare, informațiile privind independența și cadrul etic al acestora sunt esențiale pentru părțile interesate.

AR 2: Metodologia de audit

Informațiile cu privire la metodologia aplicată de auditor pot fi eficiente pentru a reduce decalajul așteptărilor de informare și pentru a oferi părților interesate mai mult material despre desfășurarea unui audit.

AR 3: Calitatea auditului

Deoarece raportul de audit este singurul document livrabil din partea auditorilor și, în unele cazuri, singura cale de comunicare din partea auditorilor, acesta este esențial în furnizarea de informații despre calitatea auditului. Cu date despre independență, etică și metodologia de audit, raportul de audit poate oferi în mod eficient perspective asupra calității auditului și poate duce la sporirea calității auditului.

AR 4: Sfera de aplicare a auditului

Părțile interesate ar fi într-o mai mare măsură să evalueze raportul de audit dacă înțeleg sfera unui audit și nivelul de asigurare pe care auditorii îl oferă. Înțelegerea responsabilităților auditorului în ceea ce privește fraudă și respectarea legii este crucială pentru ca părțile interesate să valorifice informațiile din raportul de audit.

3.3.2. Inteligibilitatea informației

Chiar dacă raportul auditorului conținea informații cuprinzătoare, este de mică valoare dacă nu este de înțeles. Înțelegerea informațiilor (UR) este un aspect principal, care are impact asupra utilizatorilor rapoartelor de audit.

UR 1: Limbajul. Limbajul folosit în raportul de audit nu trebuie să fie prea complex, deoarece acest lucru ar putea afecta înțelegerea și poate reduce valoarea derivată din raportul auditorului.

UR 2: Ușurința în citire. Lungimea propozițiilor și numărul de cuvinte incluse în fiecare propoziție pot avea un impact critic asupra lizibilității. Paragrafele și propozițiile lungi ar putea face conținutul raportului de audit dificil de înțeles.

UR 3: Conținut standardizat. Standardizarea conținutului și structurii rapoartelor de audit poate ajuta utilizatorii să navigheze cu ușurință și să identifice informațiile critice din rapoartele de audit, permițând înțelegerea. Cu toate acestea, aceasta poate fi o limitare în ceea ce privește furnizarea de informații suplimentare uneori.

UR 4: Terminologia de specialitate (standard IAASB). Utilizarea terminologiei de specialitate poate afecta înțelegerea informațiilor din rapoartele de audit, în special pentru utilizatorii cu cunoștințe limitate despre standardele de audit și raportare.

3.3.3. Informația

Informația reprezintă un alt aspect ce influențează părțile interesate.

IR 1: Aspecte cheie de audit (KAM). Secțiunea referitoare la aspecte cheie de audit este o completare importantă la rapoartele de audit, care permite auditorilor să ofere mai multe informații despre aspectele critice de audit. Este foarte benefic pentru utilizatori, astfel încât aceștia înțeleg domeniile care implică raționamentul și limitările cu care se confruntă auditorii și răspunsul lor la problemele critice.

IR 2: Pragul de semnificație. Materialitatea este un aspect critic care influențează nu numai planul și execuția auditului, ci și rezultatele generale ale exercițiului de audit. Prin urmare, este o informație semnificativă care ar interesa părțile interesate.

IR 3: Continuitatea activității. Capacitatea unei entități de a-și continua activitatea constituie o informație critică care are un impact asupra tuturor părților interesate. Astfel, este o componentă esențială asupra căreia părțile interesate așteaptă o opinie de la auditori.

IR 4: Controale interne. Rezultatul testării controlului intern al unui auditor are un impact uriaș asupra auditului. Este o informație cheie care poate ajuta utilizatorii în luarea deciziilor.

3.3.4 Experiența post-implementare

Întrucât noul standard pentru raportul de audit este în vigoare de șase ani, este pertinent să se evalueze experiența post-implementare (PI).

PI 1: Experiența utilizatorului. Pe măsură ce părțile interesate au folosit noul format de raport de audit, experiența lor cu acesta și confortul în adaptarea la cele mai recente informații au reprezentat un factor critic.

PI 2: Abordare standard. Deși noile standarde le-au oferit auditorilor o oportunitate și i-au obligat să furnizeze mai multe informații în ceea ce privește aspectele cheie de audit, există riscul ca aceștia să urmeze o cale ușoară și sigură de a utiliza o abordare standard prin evidențierea acelorași elemente de o manieră continuă în această secțiune, afectând astfel eficiența raportului auditorului.

PI 3: Implicațiile COVID-19. Pandemia de COVID-19 a oferit un bun context pentru testarea puterii noului raport de audit. Este de luat în considerare măsura în care auditorii au abordat impactul incertitudinilor generate de pandemie și dacă noul format de raport al auditorului a ajutat cu adevărat părțile interesate să aibă acces la informațiile necesare.

PI 4: Impactul asupra performanței. Un test critic al eficacității și impactului raportului de audit asupra părților interesate include aspectul dacă informațiile oferite au influențat procesul acestora de luare a deciziilor.

4. Discuție, analiză și rezultate

4.1. Responsabilitățile auditorului

Lipsa de înțelegere a responsabilităților auditorului constituie un factor major care influențează percepțiile părților interesate despre audit și calitatea auditului. Diferența dintre așteptările părților interesate și responsabilitățile auditorilor, așa cum sunt prevăzute de statut și standardele de guvernare, a mărit decalajul așteptărilor de audit. Deoarece nu toate părțile interesate provin dintr-un mediu financiar, mulți s-ar putea să nu fie familiarizați cu cunoștințele și asigurările de audit (Rodgers et al., 2019).

Multe părți interesate presupun că auditorii oferă o asigurare absolută, cu alte cuvinte o formă de garanție asupra situațiilor financiare și că o opinie fără rezerve „adevărată și corectă” reprezintă dovada că nu există fraude și erori. Această concepție greșită a responsabilității auditorului este un impediment fundamental în eliminarea decalajului așteptărilor de informare (Manoel și Quel, 2017).

Părțile interesate nu au o imagine asupra metodologiei de audit a auditorului, ceea ce ar putea constitui o constrângere principală din perspectiva părților interesate.

Lipsa de informații cu privire la metodologia de audit ar putea submina încrederea în audit sau poate duce la așteptări nerealiste ale părților interesate de la auditori. Auditorii se confruntă cu diverse limitări și probleme de judecată în timpul efectuării auditului. Oferirea mai multor informații părților interesate cu privire la responsabilitățile auditorului și domeniul de aplicare al auditului ar putea fi o strategie eficientă pentru a reduce decalajul așteptărilor de audit. Autoritățile de reglementare au făcut pași în această direcție prin includerea de informații sporite privind responsabilitatea auditorilor, cerințele etice și domeniul de aplicare al unui audit (Manoel și Quel, 2017).

Studiul literaturii existente evidențiază faptul că factorii enumerați mai jos se numără printre aspectele cheie ale responsabilităților auditorilor care ajută la reducerea decalajului așteptărilor și pe care părțile interesate le consideră de impact și informative.

- Informații despre independența auditorului
- Informații despre metodologia de audit
- Informații privind domeniul de aplicare al unui audit
- Informații despre calitatea auditului

Rezultate

Includerea informațiilor despre responsabilitățile auditorilor în raportul de audit ajută la sporirea înțelegerii părților interesate și la reducerea decalajului așteptărilor. Acest lucru contribuie în cele din urmă la o mai bună guvernare corporativă, deoarece părțile interesate au mai multă claritate cu privire la modul de interpretare a raportului auditorului.

Independența este esențială atunci când vine vorba de orice misiune de asigurare, iar un audit al situațiilor financiare nu face excepție. Părțile interesate apreciază informațiile cu privire la independența auditorului, întrucât le aduce siguranță atunci când decid cu privire la utilitatea raportului auditorului. Identificarea clară a codului de etică și accentul pe independența firmei de audit determină mai multă încredere, aceste aspecte devenind astfel elemente importante ale raportului de audit.

Este posibil ca părțile interesate să nu înțeleagă pe deplin metodologia de audit; prin urmare, o discuție detaliată despre aceasta poate fi defavorabilă și poate conduce la o supraîncărcare de informații. Totuși, informațiile despre metodologia de audit sunt esențiale pentru asigurarea faptului că părțile interesate înțeleg modul în care a fost efectuat auditul, precum și limitările acestuia. Acest aspect

este eficient, deoarece părțile interesate pot avea așteptări realiste de la auditori și rapoartele de audit (Tiron-Tudor et al., 2018).

Sfera auditului stabilește o demarcație clară între ceea ce a fost auditat și subiectul auditului, aspect favorabil, având în vedere că părțile interesate obțin astfel claritate.

Calitatea auditului a reprezentat întotdeauna o preocupare. Dacă părțile interesate se îndoiesc de calitatea auditului, acestea nu vor putea niciodată să aibă încredere în rapoartele de audit. Una dintre cele mai critice informații din raportul de audit care are impact asupra părților interesate sunt detaliile care îmbunătățesc percepția asupra calității auditului (Li et al., 2019).

Astfel, toate elementele identificate mai sus sunt esențiale în creșterea încrederii acționarilor în rapoartele de audit. Ele creează un mediu în care părțile interesate pot avea încredere și se pot baza pe audit ca mecanism de guvernare corporativă.

Propunerea 1: Includerea mai multor informații în raportul auditorului cu privire la independența auditorului, metodologia de audit, calitatea auditului și domeniul de aplicare a auditului crește încrederea în raportul de audit și contribuie la o mai bună guvernare corporativă.

4.2. Inteligibilitatea

Pentru ca raportul auditorului să fie eficient și să-și atingă obiectivul, informațiile trebuie înțelese în spiritul și sensul lor actual. Deși noul raport de audit intenționează să reducă decalajul și, prin urmare, ar trebui să fie ușor de înțeles, studiile sugerează altfel (Segal, 2019).

Formatul standardizat, deși se așteaptă să facă rapoartele de înțeles, poate, dimpotrivă, să conducă la utilizarea unui limbaj prea complex, care afectează inteligibilitatea. Cu toate că această caracteristică este importantă, nu ar trebui folosită ca o scuză pentru a nu furniza informațiile necesare părților interesate. Astfel, trebuie menținut un echilibru fin pe măsură ce autoritățile de reglementare dezvoltă formatele și conținuturile standard, precum și pe măsură ce auditorii elaborează raportul de audit (Tiron-Tudor et al., 2018).

Utilizarea unui limbaj simplu a fost privită ca un aspect cheie care sporește inteligibilitatea raportului de audit. Terminologiile simple și structurile mai puțin complexe pot ajuta părțile interesate să înțeleagă mai bine conținutul raportului de audit. Auditorii s-au bazat întotdeauna foarte mult pe terminologia de specialitate. Deși acest aspect poate fi eficient pentru utilizatorii care sunt experți în

domeniul raportării și auditului, poate fi dificil pentru alte părți interesate să descifreze sensul. Acest lucru afectează înțelegerea generală a raportului de audit, limitând astfel utilizarea informațiilor furnizate în cuprinsul lui (Fakhfakh, 2016).

Pe baza analizei literaturii existente, următorii factori au fost identificați ca fiind cei mai importanți în influențarea și sporirea inteligibilității informațiilor prezentate în raportul de audit:

- Limbajul utilizat
- Ușurința în citire
- Conținutul standardizat
- Utilizarea terminologiei de specialitate

Rezultate

Valoarea raportului auditorului pentru părțile interesate este determinată de claritatea informațiilor sale. Studiile sugerează că utilizarea limbajului tehnic și a propozițiilor complexe pot crea o barieră în calea înțelegerii de către părțile interesate a conținutului rapoartelor de audit. Deși includerea de informații suplimentare în raportul de audit poate fi utilă pentru părțile interesate, dacă limbajul folosit este excesiv de tehnic și există o utilizare extinsă a terminologiei de specialitate contabilă și de audit, utilitatea informațiilor suplimentare poate fi limitată (Bédard et al., 2014).

Dacă raportul de audit este inteligibil, părțile interesate vor putea utiliza materialul cu ușurință. În plus, o mai bună înțelegere a informațiilor reprezintă un element esențial în reducerea decalajului așteptărilor de informare. Astfel, dacă limbajul folosit în raportul de audit nu este excesiv de complex, conținutul nu este greu de citit și de înțeles. Mai mult decât atât, dacă nu se bazează excesiv pe terminologia de specialitate, raportul de audit poate fi un instrument eficient pentru a reduce decalajul așteptărilor (Segal, 2019).

Propunerea 2: Limbajul simplu, conținutul standardizat, lizibilitatea sporită și utilizarea redusă a terminologiei de specialitate într-un raport de audit sporesc inteligibilitatea acestuia și contribuie la reducerea decalajului așteptărilor de informare.

4.3. Informația

Datele din raportul de audit sunt utile părților interesate, dar există anumite domenii critice pentru care acestea manifestă un interes ridicat. Noul format de raport de audit

oferă părților interesate acces la mai multe informații, care le pot ajuta în procesul de luare a deciziilor. Multe aspecte ale formatului standard tind să se concentreze pe informații generale și care nu au legătură în mod specific cu auditul situațiilor financiare ale entității. Astfel, nu toate secțiunile raportului de audit au aceeași valoare.

Domeniile auditului care oferă mai multe informații, în special cele legate de opinia de audit și, respectiv, de rezultate și constatări ale auditului, sunt relevante pentru părțile interesate în luarea deciziilor, având prin urmare o valoare informațională mai mare. Detaliile conținute în secțiunea privitoare la aspectele cheie de audit oferă informații despre elementele critice de audit, care sunt esențiale pentru părțile interesate (Zhou, 2019).

În mod similar, informațiile despre ipoteza continuității activității ar fi de mare interes pentru toate părțile interesate (Brunelli et al., 2020). Informațiile și detaliile legate de pragul de semnificație al aspectelor critice, cum ar fi eficiența controalelor interne implementate de entitate, pot da valoare semnificativă părților interesate și le pot ajuta să ia decizii mai bune și mai informate (Tušek și Ježovita, 2020).

Pe baza evaluării, s-au stabilit a fi relevante și de valoare informațională ridicată următoarele conținuturi ale raportului de audit:

- Aspectele cheie de audit (KAM)
- Pragul de semnificație
- Continuitatea activității
- Controalele interne

Rezultate

Părțile interesate se bazează pe informația financiară pentru a afla despre performanța și poziția financiară a entității, acestea fiind date esențiale pentru procesul lor de luare a deciziilor. Întrucât rapoartele auditorilor le sporesc încrederea în informațiile financiare și le oferă material complementar care ajută la luarea deciziilor, utilizatorii manifestă un interes ridicat pentru raportul de audit (Goh et al., 2019).

Deși anumite elemente din rapoartele de audit existente rămân critice, informațiile suplimentare privind aspectele cheie de audit, riscurile legate de continuitatea activității, rezultatul testării sistemelor de control intern ale entității și pragul de semnificație utilizat pot fi de o valoare semnificativă pentru părțile interesate în procesul de luare a deciziilor (Alves și Galdi, 2019).

Propunerea 3: Informațiile despre prezumția de continuitate a activității și riscuri, controalele interne, tehnologia de audit utilizată de auditori și secțiunea privind aspectele cheie de audit au o valoare informațională ridicată și le permit părților interesate să ia decizii de calitate sporită.

4.4 Experiența post-implementare

Noul standard de raportare de audit este în prezent în vigoare de șase ani în majoritatea țărilor. Părțile interesate, deși inițial sceptice și nefamiliarizate cu informațiile conținute în raportul de audit, acum se așteaptă să se simtă confortabil cu cerințele revizuite. Faza de post-implementare este critică, deoarece experiența acumulată în primii ani este cea care definește succesul oricăror standarde de audit. Primii ani nu constituie cea mai bună referință pentru evaluarea eficacității standardelor (Suttipun, 2020).

Experiența post-implementare a părților interesate cu formatul extins de raport de audit este esențială a fi evaluată, întrucât percepția dezvoltată în această fază afectează evaluarea și înțelegerea acestora asupra informațiilor conținute în raportul de audit. Experiența post-evaluare reprezintă un barometru important pentru discernerea eficacității și, prin urmare, un aspect critic care trebuie studiat.

Următorii factori cheie au fost identificați ca fiind relevanți pentru părțile interesate pe baza experienței post-implementare:

- Experiența utilizatorilor cu noile rapoarte de audit extinse
- Abordarea standard
- Implicațiile COVID-19
- Impactul asupra performanței companiei

Rezultate

Perioada post-experiență a constituit o etapă esențială de învățare pentru utilizatorii raportului auditorului și deopotrivă semnificativă pentru asigurarea succesului raportului de audit. Cu toate acestea, experiența post-audit este influențată în mare măsură nu doar de standardul în sine, ci și de abordarea adoptată de auditori în elaborarea și furnizarea informațiilor în raportul de audit. Abordarea standard adoptată pentru KAM constituie principalul factor care influențează valoarea acestei secțiuni și informațiile din cuprinsul acesteia.

Pandemia de COVID-19 a reprezentat un test major pentru noul standard privind raportul de audit, deoarece așteptările părților interesate pentru informații în timpul perioadei au crescut. Totodată, aceștia au început să se bazeze din ce în ce mai mult de auditori pentru a obține informații esențiale cu privire la continuitatea activității unei entități și performanța acesteia în această perioadă de testare (Đorđević și Đukić, 2021). Lipsa de informații cu privire la aceste aspecte poate avea un impact substanțial asupra încrederii părților interesate în auditori (Crucean și Hategan, 2021).

Propunerea 4: Abordarea standard, experiența utilizatorului, implicațiile COVID-19 și impactul informațiilor de audit asupra performanței companiei sunt componente critice care influențează experiența post-implementare a părților interesate. În plus, acești factori sunt esențiali în consolidarea încrederii în auditori.

5. Relația critică între cele patru variabile independente

Cele patru variabile analizate în acest studiu sunt interdependente și se influențează reciproc. Conținutul privind responsabilitățile auditorului este semnificativ și se află printre aspectele care au o valoare informativă ridicată pentru părțile interesate. Aceste informații pot influența, de asemenea, inteligibilitatea datelor raportului de audit.

Comprehensibilitatea conținutului raportului de audit și informațiile în sine sunt factorii dominanți afectați de experiența post-implementare a părților interesate. Pe de altă parte, experiența post-implementare este esențială în sporirea inteligibilității și a valorii informative a informațiilor din raportul de audit.

Înțelegerea raportului de audit influențează în mare măsură valoarea sa informativă. Astfel, variabilele independente sunt interconectate.

6. Contribuția pentru teorie, literatură și practică

Noul format de raport de audit, care a fost emis și adoptat cu câțiva ani în urmă, a fost dezvoltat cu intenția de a reduce decalajul așteptărilor informaționale de audit și de a oferi informații de calitate sporită utilizatorilor, însă măsura în care referențialul revizuit a ajutat la reducerea decalajului informațional de audit constituie o întrebare

importantă pe care autoritățile de reglementare și cadrele universitare sunt interesate să o evalueze.

Studiul evidențiază câteva aspecte importante ale raportului auditorului și impactul acestora asupra părților interesate, subiect care a fost întotdeauna de interes pentru mediul academic și instituții, fiind deci o completare semnificativă la literatura existentă privind rapoartele auditorilor.

Autoritățile de reglementare, normalizatorii și firmele de audit din întreaga lume sunt interesate să înțeleagă dacă standardele de raportare de audit actualizate și rapoartele de audit extinse au fost eficiente în atingerea obiectivului dorit. Rezultatul acestui studiu oferă câteva perspective importante care ar putea ajuta autoritățile de reglementare în luarea deciziilor cu privire la viitoare modificări / amendamente ale formatului și conținutului raportului de audit. Constatările acestui studiu oferă auditorilor câteva perspective importante, sprijinindu-i să elaboreze rapoarte de audit eficiente, având în vedere impactul pe care conținutul acestora îl are asupra utilizatorilor rapoartelor de audit.

7. Concluzie, implicații și sfera viitoare de aplicare

Informațiile conținute în rapoartele de audit sunt esențiale pentru părțile interesate și par să aibă un impact enorm asupra acestora. Includerea de informații relevante și ușor de înțeles în raportul de audit poate fi utilă pentru a reduce decalajul așteptărilor de informare și poate conduce la îmbunătățirea guvernantei corporative. Având în vedere scandalurile financiare actuale și întrebările ridicate cu privire la eficacitatea auditului ca mecanism fiabil pentru creșterea încrederii, rapoartele de audit eficiente pot juca un rol esențial în construirea încrederii în auditori. Acest studiu contribuie cu unele elemente cheie care pot fi utile pentru normalizatori, autoritățile de reglementare și cadrele universitare care intenționează să elaboreze recomandări pentru a face rapoartele de audit mai relevante și mai eficiente pentru utilizatorii finali.

Noul format de raport de audit, care a fost emis și adoptat cu câțiva ani în urmă, a fost dezvoltat cu intenția de a reduce decalajul așteptărilor informaționale de audit și de a oferi informații de calitate sporită utilizatorilor, însă măsura în care referențialul revizuit a ajutat la reducerea decalajului informațional de audit constituie o întrebare importantă pe care autoritățile de reglementare și cadrele universitare sunt interesate să o evalueze.

Studiul evidențiază câteva aspecte importante ale raportului auditorului și impactul acestora asupra părților interesate, subiect care a fost întotdeauna de interes pentru mediul academic și instituții, fiind deci o completare semnificativă la literatura existentă privind rapoartele auditorilor.

Autoritățile de reglementare, normalizatorii și firmele de audit din întreaga lume sunt interesate să înțeleagă dacă standardele de raportare de audit actualizate și rapoartele de audit extinse au fost eficiente în atingerea obiectivului dorit. Rezultatul acestui studiu oferă câteva perspective importante care ar putea ajuta autoritățile de reglementare în luarea deciziilor cu privire la viitoare modificări / amendamente ale formatului și conținutului raportului de audit. Constatările acestui studiu oferă auditorilor câteva perspective importante și îi pot ajuta în elaborarea unor rapoarte de audit eficiente.

Deoarece au existat foarte puține studii cu privire la noul format de raportare de audit după perioada post-implementare care au evaluat impactul asupra părților interesate, disponibilitatea literaturii relevante a fost limitată. Influența raportului de audit revizuit va diferi de la o parte interesată la alta, prin urmare fiind importantă examinarea efectului pentru fiecare grup de părți interesate separat, mai degrabă decât urmărirea unei abordări globale. Cercetările viitoare ar trebui să se concentreze pe efectuarea unui studiu cantitativ bazat pe date primare despre experiența și percepția părților interesate. Totodată, este de interes să se evalueze implicațiile post-COVID-19 și eficacitatea rapoartelor de audit în furnizarea de valoare predictivă cu privire la continuitatea activității și performanța unei entități părților interesate.

BIBLIOGRAFIE

1. Abdullah, A. Y., Mustafa, A. S. (2020). Factors' Impact on Internal Audit Effectiveness: The Case of Duhok University in Kurdistan-Iraq. *International Business and Accounting Research Journal*, 4(2). <https://doi.org/10.15294/ibarj.v4i2.128>
2. Alves Júnior, E. D., Galdi, F. C. (2020). The informational relevance of key audit matters. *Revista Contabilidade e Finanças*, 31(82), 67–83. <https://doi.org/10.1590/1808-057x201908910>
3. Barghathi, Y., Collison, D., Crawford, L. (2017). Earnings management and audit quality: stakeholders' perceptions. *Journal of Management and Governance*, 22(3), 629–659. <https://doi.org/10.1007/s10997-017-9396-2>
4. Bédard, J., Gonthier-Besacier, N., Schatt, A. (2014, June 20). *Costs and Benefits of Reporting Key Audit Matters in the Audit Report: The French Experience*. International Symposium on Audit Research, Maastricht, The Netherlands. https://www.isarhq.org/2014_downloads/papers/ISA_R2014_Bedard_Besacier_Schatt.pdf
5. Brunelli, S., Carlino, C., Castellano, R., Giosi, A. (2020). Going concern modifications and related disclosures in the Italian stock market: do regulatory improvements help investors in capturing financial distress? *Journal of Management and Governance*, 25(2), 433–473. <https://doi.org/10.1007/s10997-020-09537-7>
6. Cordoș, G. S., Fülöp, M. T. (2020). Debates in the Literature Regarding Audit Reporting. *Annales Universitatis Apulensis-Series Oeconomica*, 22(1).
7. Crucean, A. C., Hațegan, C.-D. (2021). Effects of the Covid-19 Pandemic Estimated in the Financial Statements and the Auditor's Report. *Audit Financiar*, 19(161), 105–118. <https://doi.org/10.20869/auditf/2021/161/001>
8. Đorđević, M., Đukić, T. (2021). Auditors' Responsibility in Assessing Going Concern Assumption Affected by Covid-19. *Economic Themes*, 59(1), 77–93. <https://doi.org/10.2478/ethemes-2021-0005>
9. Faccia, A., De Lucia, C., Eltweri, A., Sawan, N., Pio Leonardo Cavaliere, L. (2020, December). Extended Audit Report: Enhancing Trust and Reputation in IT Processes and across E-business Industries. In *2020 2nd International Conference on E-Business and E-commerce Engineering* (pp. 23-27).
10. Fakhfakh, M. (2016). Understandability of unmodified audit report on consolidated financial statements: A normative and advanced study of the international normalization. *Cogent Business & Management*, 3(1). <https://doi.org/10.1080/23311975.2016.1258134>
11. Ferreira, C., Morais, A. I. (2019). Analysis of the relationship between company characteristics and key audit matters disclosed. *Revista Contabilidade & Finanças*, 31(83), 262–274.

12. Goh, B. W., Li, D., Wang, M. (2019). Informativeness of the Expanded Audit Report: Evidence from China. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3432107>
13. Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K. W., Vulcheva, M. (2018). Consequences of adopting an expanded auditor's report in the United Kingdom. *Review of Accounting Studies*, 23(4), 1543–1587. <https://doi.org/10.1007/s11142-018-9464-0>
14. International Auditing and Assurance Standards Board. (2015). Communicating key audit matters in the independent auditor's report (*International standards on auditing 701*). <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-701-new-communicating-key-audit-matters-independent-auditors-4>
15. Kitiwong, W., Sarapaivanich, N. (2020). Consequences of the implementation of expanded audit reports with key audit matters (KAMs) on audit quality. *Managerial Auditing Journal*. DOI:10.1108/MAJ-09-2019-2410
16. Li, H., Hay, D., Lau, D. (2019). Assessing the impact of the new auditor's report. *Pacific Accounting Review*, 31(1), 110–132. <https://doi.org/10.1108/par-02-2018-0011>
17. Manoel, J., Quel, L. F. (2017). Innovation in the international standards for the new independent audit report. *Journal on Innovation and Sustainability RISUS*, 8(1), 130–143.
18. Masdor, N., Shamsuddin, A. (2018). The Implementation of ISA 701-Key Audit Matters: A Review. *Global Business & Management Research*, 10(3).
19. Public Company Accounting Oversight Board. (2017). *The auditor's report on an audit of financial statements when the auditor expresses an unqualified opinion and related amendments to PCAOB standards* (PCAOB release No. 2017-001). <https://pcaobus.org/Rulemaking/Docket034/2017-001-auditors-report-final-rule.pdf>
20. Rodgers, W., Guiral, A., Gonzalo, J. A. (2019). Trusting/Distrusting Auditors' Opinions. *Sustainability*, 11(6), 1666. <https://doi.org/10.3390/su11061666>
21. Segal, M. (2019). Key audit matters: insight from audit experts. *Meditari Accountancy Research*, 27(3), 472–494. <https://doi.org/10.1108/medar-06-2018-0355>
22. Sirois, L. P., Bédard, J., Bera, P. (2018). The informational value of key audit matters in the auditor's report: Evidence from an eye-tracking study. *Accounting Horizons*, 32(2), 141–162.
23. Suttipun, M. (2020). KAM reporting and common share price of listed companies in the market of alternative investment from Thailand. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 24(3), 1–10.
24. Trpeska, M., Atanasovski, A., și Bozinovska Lazarevska, Z. (2017). The relevance of financial information and contents of the new audit report for lending decisions of commercial banks. *Journal of Accounting and Management Information Systems*, 16(4), 455–471. <https://doi.org/10.24818/jamis.2017.04002>
25. Tiron-Tudor, A., Cordos, G. S., Fülöp, M. T. (2018). Stakeholders' perception about strengthening the audit report. *African J. Of Accounting, Auditing and Finance*, 6(1), 43. <https://doi.org/10.1504/ajaaf.2018.091138>
26. Tušek, B., Ježovita, A. (2020). Trends on reporting materiality information in the independent auditor's report – case of Croatia. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*, 7(2), 85–130. <https://doi.org/10.22598/iele.2020.7.2.4>
27. Velte, P., Issa, J. (2019). The impact of key audit matter (KAM) disclosure in audit reports on stakeholders' reactions: a literature review. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 323–341. [https://doi.org/10.21511/ppm.17\(3\).2019.26](https://doi.org/10.21511/ppm.17(3).2019.26)
28. Yau, L. N. B. (2019). Learning from Expert: A Textual Similarity and Topic Study of Expanded Auditor's Report in the United Kingdom (*Doctoral dissertation, The Chinese University of Hong Kong (Hong Kong)*).
29. Zhou, M. (2019). The effect of Key Audit Matters on firms' capital cost: Evidence from Chinese market. Available at SSRN 3470587. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3470587>

Studiu bibliometric privind negocierile auditor-client

Prof. univ. habil. Ovidiu Constantin BUNGET,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: ovidiu.bunget@e-uvt.ro

Drd. Anca Diana SUMĂNARU,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: anca.sumanaru94@e-uvt.ro

Rezumat

Cercetarea în sfera negocierii auditor-client (NAC) prezintă o importanță deosebită cu valențe atât în teorie, cât mai ales în practică, contribuind la o mai bună înțelegere asupra obținerii unei colaborări obiective între cele două părți. Lucrarea prezintă conceptul de negociere auditor-client (NAC) din perspectiva literaturii de specialitate.

Cercetarea este organizată în două secțiuni principale și anume: (1) analiza calitativă, bazată pe studii anterioare în domeniul NAC și (2) analiza cantitativă, care presupune utilizarea unor indicatori specifici, cum ar fi: nivelul anual de citări, regiunea/țara, tipul revistei etc. Studiul evoluează spre noi perspective și discuții privind impactul revizuirii literaturii de specialitate asupra negocierilor auditor-client. În ansamblu, s-a folosit o analiză amplă a 37 de publicații colectate din baza de date Web of Science, selectând literatura de specialitate cea mai relevantă din domeniile afacerilor, finanțelor, managementului, științelor sociale și eticii, în perioada 1975-2022. Rezultatele arată că NAC este un concept dezbătut în reviste de top, totalizând nu mai puțin de 602 citări și înregistrând un H-Index de 16. Au fost identificate 8 reviste de top cu mai mult de o publicație în sfera negocierii auditor-client, 10 autori care au scris cel puțin două lucrări pe topicul NAC și nu mai puțin de 7 articole cu niveluri de citare superioare. S-a constatat că toate cele 37 de surse de literatură aduc o contribuție extinsă la dezvoltarea conceptului NAC și reprezintă fundalul pentru construirea de noi perspective și cercetări viitoare. Studiul prezintă utilitate practică, fiind de real folos pentru auditori și entitățile auditate, deoarece aceștia pot identifica metode prin care să colaboreze eficient.

Cuvinte cheie: negociere auditor-client (NAC); analiză calitativă; analiză cantitativă; citări; reviste;

Clasificare JEL: M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Bunget, O. C., Sumănu, A. (2022), A Bibliometric Study upon Auditor-Client Negotiation Aspects, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 511-524, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/018

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/018>

Data primirii articolului: 15.05.2022

Data revizuirii: 30.05.2022

Data acceptării: 8.06.2022

Introducere

Tematica negocierii auditor-client (NAC) este intens dezbătută în literatura de specialitate. Interesul comun pentru un proces eficient de negociere între părți duce la discuții asupra tratamentelor contabile care pot fi acceptate sau ajustate. Totuși, ar trebui să se facă distincția între responsabilitatea auditorului pentru emiterea unui raport de audit și responsabilitatea clientului cu privire la propriile rapoarte financiare.

Interacțiunile auditor-client depind de cunoștințele, expertiza și competențele auditorului, precum și de riscul presiunii clienților de a conveni asupra anumitor aspecte de raportare. Cu toate acestea, contextul ideal NAC presupune armonizarea perfectă a auditului versus percepția clientului, colectarea informațiilor și a datelor, precum și judecata auditorului și nu în ultimul rând, deciziile finale.

NAC influențează comportamentul investitorilor, deoarece aceștia acceptă doar rapoarte financiare credibile și verificate. Prin urmare, atunci când negocierea auditor-client eșuează, există două riscuri majore care ar putea apărea în practică. În primul rând, auditorul poate pierde clienți dacă refuză să facă compromisuri cu privire la ajustări ale tratamentelor contabile. În al doilea rând, pe măsură ce cererile clienților sunt acceptate, reputația și credibilitatea auditorului sunt puternic afectate.

Metodologie

Această cercetare se concentrează pe explicarea noțiunii de negociere auditor-client (NAC) din perspectiva revizuirii literaturii. Așadar, începem prin a extrage din Web of Science toate publicațiile care descriu sau sunt legate de tema specifică „negociere auditor-client”, rezultând nu mai puțin de 37 de studii. Scopul este de a efectua atât o analiză cantitativă, cât și una calitativă asupra acestor surse specifice de literatură NAC.

Studiul cantitativ presupune organizarea și interpretarea datelor obținute prin extragerea lor de pe Web of Science. Astfel, sintetizăm informațiile sub forma unor indicatori specifici: nivelul de citare, numărul de reviste de top sau autori de top, lucrări de top etc., folosind grafice și tabele. Apoi, explicăm datele cantitative prin analiza indicatorilor menționați pe intervale de timp, precum și a cotațiilor jurnalelor/articolelor. Rezultatele sunt exprimate în procente ca măsură relativă - cea mai bună abordare pentru acest tip de cercetare.

Analiza calitativă conturează conținutul celor 37 de publicații din eșantion, rezumând aspecte precum subiecte specifice legate de NAC, metodologia, rezultate și, în final, impactul cercetării. Toate acestea reprezintă de fapt criteriile pentru analiza noastră de conținut.

Proiectarea cercetării se bazează pe o metodologie specifică, care presupune într-o primă etapă extragerea tuturor publicațiilor din baza de date obținute din Web of Science, căutarea sau filtrarea făcându-se folosind sintagma „negociere auditor-client”. Perioada de analiză se referă la intervalul 1991- 2022. Astfel, raportul Web of Science prezintă un total de 37 de publicații, care reprezintă eșantionul nostru pentru studiile cantitative și calitative.

A doua etapă a cercetării efectuate presupune gruparea datelor în tabele sintetice, grafice și cifre pentru a arăta evoluția lucrărilor publicate în zona NAC, în cadrul revistelor de top, precum și clasarea celor mai bune lucrări din domeniu, celor mai multe citări sau utilizarea altor indicatori cantitativi, cum ar fi autori cu mai mult de o publicație, citări per revistă/articol/regiune etc. Un pas intermediar a fost interpretarea și explicarea tuturor datelor obținute și analizarea contribuției revizuirii literaturii la dezvoltarea conceptului NAC de-a lungul timpului.

A treia etapă a metodologiei noastre implică o analiză de conținut pe cele 37 de lucrări din eșantion, unde ne concentrăm pe criterii specifice. Prin urmare, pentru fiecare dintre cele 37 de publicații vom prezenta subtemele NAC, metodologia de cercetare, rezultatele și impactul.

Rezultate și discuții

Analiza cantitativă

Această secțiune subliniază relevanța conceptului NAC conform surselor din literatura de specialitate. **Tabelul nr. 1** prezintă nivelurile de cotație per jurnal, conform bazei de date Web of Science. Datele obținute ilustrează patru tipuri de indecși, și anume: Indexul de citare pentru științe sociale (SSCI), Indexul de citare pentru surse emergente (ESCI), Indexul de citare pentru cărți - Științe sociale și umaniste (BKCI-SSH), Indexul de citare pentru lucrări din cadrul conferințelor - Științe sociale și umaniste (CPCI). Dintre acestea, cea mai mare proporție de citări este înregistrată pentru revistele indexate SSCI, nu mai puțin de 31 de citări sau 84% din numărul total de citări.

Tabelul nr. 1. Nivelul de cotație conform Web of Science

Index Web of Science	Număr publicații	% din 37
Indexul de citare pentru științe sociale (SSCI)	31	83,78%
Indexul de citare pentru surse emergente (ESCI)	4	10,81%
Indexul de citare pentru cărți - Științe sociale și umaniste (BKCI-SSH)	1	2,70%
Indexul de citare pentru lucrări din cadrul conferințelor - Științe sociale și umaniste (CPCI-SSH)	1	2,70%

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

La gruparea revistelor după domeniul lor de disciplină (Tabelul nr. 2), observăm că cele mai multe dintre cele 37 de publicații sunt în domeniul finanțării afacerilor (aproape

90%), în timp ce 13% reprezintă reviste de management, 5% de afaceri și științe sociale și doar 2% sunt lucrări în domeniul eticii cercetării.

Tabelul nr. 2. Jurnale grupate în funcție de domeniu

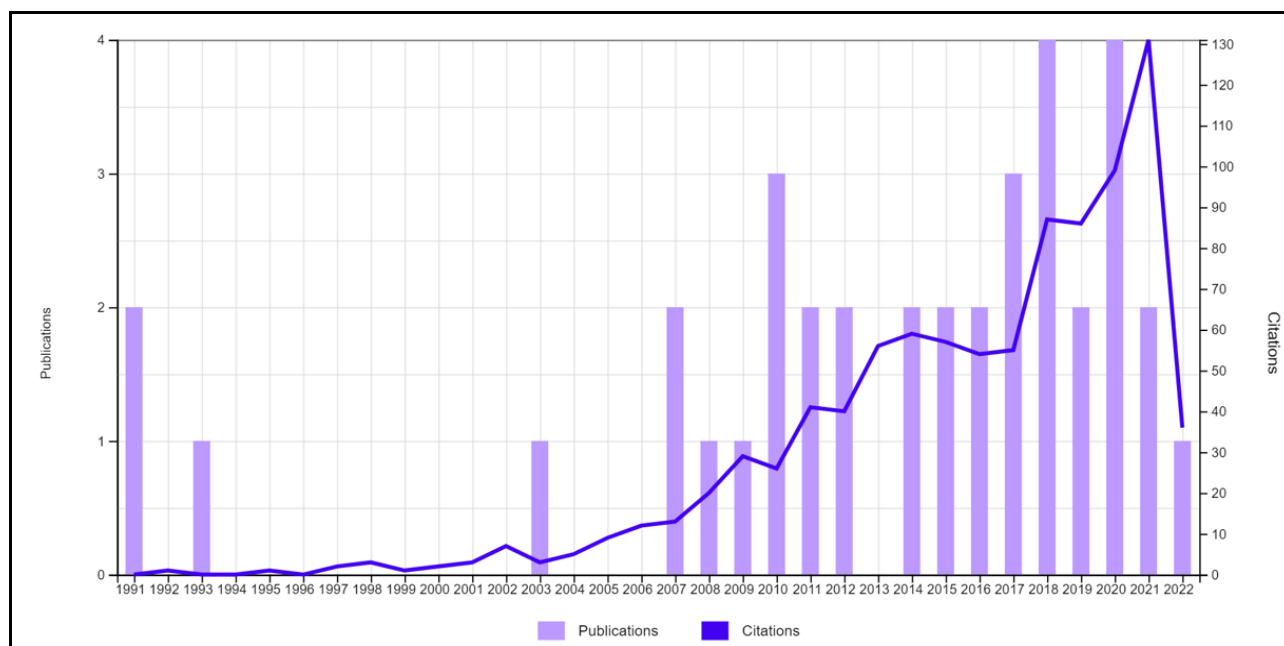
Domeniu	Număr publicații	% din 37
Finanțe	33	89,19%
Management	5	13,51%
Afaceri	2	5,41%
Interdisciplinar științe sociale	2	5,41%
Etică	1	2,70%

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

Graficul nr. 1 descrie evoluția publicațiilor NAC care au fost emise în perioada 1991-2022 precum și nivelurile de citare ale acestora. Cifrele din grafic arată interesul

crescut pentru cercetarea NAC în ultimii ani, precum și importanța atribuită de savanți și cadre universitare de profil, deoarece citările s-au extins între anii 2018 și 2022.

Graficul nr. 1. Evoluția publicațiilor care tratează subiectul NAC în perioada 1991- 2022 și nivelurile de citare

Sursa: Extras din www.webofscience.com

Tabelul nr. 3 prezintă distribuția revistelor și lucrărilor în funcție de regiunea geografică. Astfel, majoritatea publicațiilor provin din SUA (mai mult de jumătate din eșantion), în timp ce restul țărilor înregistrează cifre sau

procente scăzute (între 1 și 4 numere pe regiune). Celelalte țări în afară de SUA sunt: Canada, China, Singapore, Australia, Malaysia, Norvegia, Austria, Danemarca, Finlanda, Indonezia, Qatar, Suedia.

Tabelul nr. 3. Distribuția pe regiune geografică		
Țara/ Regiunea	Număr publicații	% din 37
SUA	20	54,05%
Canada	4	10,81%
China	4	10,81%
Singapore	4	10,81%
Australia	3	8,11%
Malaysia	3	8,11%
Norvegia	2	5,41%
Austria	1	2,71%
Danemarca	1	2,71%
Finlanda	1	2,71%
Indonezia	1	2,71%
Quatar	1	2,71%
Suedia	1	2,71%

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

În ceea ce privește tipul de publicație, majoritatea reprezintă articole (30 din 37), iar celelalte au niveluri nesemnificative în eșantion (materiale

editoriale, articole de recenzie, capitole de carte, discuții, note, lucrări etc.). Mai multe detalii se află în **Tabelul nr. 4**.

Tabelul nr. 4. Distribuția pe categorii de publicații		
Categoria de publicație	Număr publicații	% din 37
Articole	30	81,08%
Editoriale	2	5,41%
Recenzii	2	5,41%
Capitole de carte	1	2,71%
Analize și discuții	1	2,71%
Studii inițiale	1	2,71%
Note	1	2,71%
Lucrări publicate în volume ale conferințelor	1	2,71%

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

Tabelul nr. 5 prezintă primele 7 articole cu cel mai ridicat nivel de citare. Autorii discută diverse subiecte, de la conservatorismul NAC până la îndrumarea și influența comitetului de audit asupra

NAC, perspectivele conform managerului financiar, strategia bazată pe reciprocitate, istoria NAC, aspecte cu privire la negociere sau rotația auditorilor.

Tabelul nr. 5. Top 7 articole cu cel mai mare nivel de citări							
Publicații	Citări						
	2018	2019	2020	2021	2022	Media pe an	Total
Total	87	86	99	131	36	30,26	938
1. Conservatism and auditor-client negotiations. Antle, R., & Nalebuff, B. (1991). <i>Journal of Accounting Research</i> , 29, 31-54	12	11	14	13	5	5,81	186
2. Effects of authoritative guidance availability and audit committee effectiveness on auditors' judgments in an auditor-client negotiation context. Ng, T. B. P., & Tan, H. T. (2003). <i>The Accounting Review</i> , 78(3), 801-818	8	12	7	6	1	6,95	139
3. The chief financial officer's perspective on auditor-client negotiations. Gibbins, M., McCracken, S. A., & Salterio, S. E. (2007). <i>Contemporary Accounting Research</i> , 24(2), 387-422.	4	7	6	4	3	5	80
4. The effect of auditors' use of a reciprocity-based strategy on auditor-client negotiations. Sanchez, M. H., Agoglia, C. P., & Hatfield, R. C. (2007). <i>The Accounting Review</i> , 82(1), 241-263.	5	5	7	8	1	4,38	70
5. Fifteen years in the trenches: Auditor-client negotiations exposed and explored. Salterio, S. E. (2012). <i>Accounting & Finance</i> , 52, 233-286.	10	7	10	8	3	5,45	60
6. Negotiation research in auditing. Brown, H. L., & Wright, A. M. (2008). <i>Accounting Horizons</i> , 22(1), 91-109.	3	6	6	6	2	3,47	52
7. The impact of auditor rotation on auditor-client negotiation. Wang, K. J., & Tuttle, B. M. (2009). <i>Accounting, Organizations and Society</i> , 34(2), 222-243.	7	4	3	6	0	3,21	45

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

Conform **Tabelului nr. 6**, primii 10 autori care au publicat mai mult de o lucrare în domeniul NAC sunt: Tan H.T., Aghazadeh S., Bennet

G.B., Hatfield R.C., Kida T., Mactavish C., Perreault S., Salterio S.E., Trotman K.T., Zhang J.X.

Tabelul nr. 6. Top 10 autori care au publicat mai mult de o lucrare în domeniul NAC		
Autori	Număr publicații	% din 37
Tan H.T.	4	10,81%
Aghazadeh S.	2	5,41%
Bennet G.B.	2	5,41%
Hatfield R.C.	2	5,41%
Kida T.	2	5,41%
Mactavish C.	2	5,41%
Perreault S.	2	5,41%
Salterio S.E.	2	5,41%
Trotman K.T.	2	5,41%
Zhang J.X.	2	5,41%

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

Tabelul nr. 7 conturează lista revistelor de top care conțin mai multe publicații din sfera NAC, și anume: Auditing: A Journal of Practice Theory, Contemporary Accounting Research (5 lucrări), Accounting Organizations and

Society (4 lucrări), Accounting, Auditing & Accountability Journal, Accounting Review, Group Decision and Negotiation, Journal of Accounting Research, Managerial Auditing Journal (2 lucrări).

Tabelul nr. 7. Top jurnale care conțin mai mult de o publicație în sfera NAC		
Jurnale	Număr publicații	% din 37
Auditing: A Journal of Practice & Theory	5	13,51%
Contemporary Accounting Research	5	13,51%
Accounting Organizations and Society	4	10,81%
Accounting, Auditing & Accountability Journal	2	5,41%
Accounting Review	2	5,41%
Group Decision and Negotiation	2	5,41%
Journal of Accounting Research	2	5,41%
Managerial Auditing Journal	2	5,41%

Sursa: Proiecția autorilor, în baza www.webofscience.com

Analiza calitativă

Tabelul nr. 8 prezintă sinteza analizei calitative. Folosim patru criterii principale pentru descrierea studiilor anterioare despre NAC, și anume: subteme NAC, metodologie, rezultate și impact.

Studiile timpurii în domeniul NAC (Antle & Nalebuff, 1991; Baiman, 1991; Kinney & McDaniel, 1993) investighează situațiile financiare auditate și raportul financiar final după NAC, observând că

penalitățile în audit afectează NAC și prezintă stimulente ale auditorului, opiniile auditorului și declarații revizuite, care demonstrează că auditorii nu sunt conservatori. Kinney & McDaniel (1993) studiază corecția câștigului, întârzierea auditului, controlul intern, denaturările, utilizând analiza de regresie și modelarea. Se constată o corecție între câștig și denaturări care influențează întârzierea auditului, studiul având multe implicații practice.

Tabelul nr. 8. Sinteza studiilor din literatura NAC

Nr. crt.	Citare publicație	Topicuri NAC	Metodologie	Rezultate	Impact
1	Antle & Nalebuff (1991).	stimulente în audit, perspective ale auditorului, declarații revizuite	analiza literaturii de specialitate	auditorii nu sunt conservatori	testarea teoriilor cu privire la conservatismul în audit
2	Ng & Tan (2003)	negocierea în audit, biroul național de consultare al auditorilor, gradul de mulțumire a managerilor financiari	metoda experimentală	negocierea în audit influențată de autoritățile competente și comitete de audit	etapele NAC (negocierii auditor-client)
3	Gibbins et al. (2007)	negociere, manager financiar, tratamente contabile	metoda chestionarului	NAC și schimbările în contabilitate, stagii de negociere între managerul financiar și directorul companiei	aspecte practice utile practicienilor
4	Sanchez et al. (2007)	ajustări în audit, negocieri, gradul de mulțumire a clientului, diferențe în audit	metoda experimentală	clienții solicită ajustări de venit în NAC și prezintă informații care vor reduce gradul de rotație al auditorului	înțelegerea importanței NAC
5	Salterio (2012)	întârzieri în audit; teorii de negociere	analiza literaturii de specialitate	opinie de audit calificată, principiul continuității activității, pragul de materialitate - cauzează întârzieri în emiterea raportului de audit	contribuție la cercetări viitoare
6	Brown & Wright (2008)	procesul de audit, publicarea informației, etape NAC	analiza literaturii de specialitate	etape anterioare negocierii NAC, negocierea NAC, rezultatele negocierii depind de auditor, caracteristicile acestuia și mediul de business	contribuție la cercetări viitoare
7	Wang & Tuttle (2009)	rotația în audit, teorii de negociere, rezultate NAC	metoda experimentală	rotații obligatorii în audit care transferă clienții către alt auditor	noi direcții de cercetare privind determinanții rotației în audit
8	Perreault & Kida (2011)	puterea de convingere a auditorului în cadrul NAC, eficacitatea argumentelor auditorului comunicarea în audit	analiza literaturii de specialitate	tactici de persuasiune care determină reacții ale clientului privind acceptul sau refuzul auditorului	beneficii ale tacticilor de persuasiune în audit
9	Pomeroy (2010)	investigația în audit, decizii în contabilitate	analiza literaturii de specialitate	NAC nu influențează investigația în audit	aspecte practice și contribuții privind studii viitoare în sfera NAC
10	Kinney & McDaniel (1993)	corectarea veniturilor, întârzieri în audit, control intern, declarații eronate	regresie și modelare statistică	corectarea veniturilor și declarațiile eronate influențează întârzierile în audit	implicații practice
11	Salleh & Stewart (2012)	comitet de audit, tehnici de audit	studiu de caz și interviuri semi-structurate	comitetele de audit acționează ca și mediatori	tehnici în audit
12	Trotman & Trotman (2010)	raționamentul în audit, cererea în audit, calitatea procesului de audit, audit intern	analiza literaturii de specialitate	factori care afectează raționamentul în audit	contribuții pentru cercetări viitoare

Nr. crt.	Citare publicație	Topicuri NAC	Metodologie	Rezultate	Impact
13	Chan et al. (2016)	raportarea în audit, opinii de audit, declarații recomplete	analiza literaturii de specialitate	raportarea în audit depinde de nivelul de expertiză al auditorului, complexitatea procesului de audit și riscuri	contribuții pentru cercetări viitoare
14	Bennett et al. (2015)	raționamentul pre-negocierii în audit	analiza literaturii de specialitate	presiunea deadline-urilor în audit influențează comportamentul auditorului	caracteristicile mediului NAC
15	Fu et al. (2011)	auditori experimentați versus neexperimentați	metoda experimentală	auditorii experimentați au tactici de negociere foarte bune	implicații practice
16	Church et al. (2020)	întârzieri în audit	metoda arhivării, metoda experimentală și studii calitative	caracteristicile auditorului narcisist anulează încercările clientului de a convinge cu privire la tratamentele contabile utilizate	implicații practice
17	Perreault et al. (2017)	angajamentul în audit, strategii de negociere, concesi	analiza literaturii de specialitate	strategia utilizată de auditor în procesul de negociere afectează atitudinea clientului, care poate accepta mult mai ușor tratamentele contabile sugerate de auditor	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
18	Sun et al. (2015)	strategii de negociere, concesi, strategii efective	metoda experimentală	concesi la finalul procesului de audit și nu la început	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
19	Cipriano et al. (2017)	opinia calificată de audit, Principiile General Acceptate (GAAP), Comisia de Securitate și Schimb (SEC), conformitate	analiza literaturii de specialitate	conformitatea cu GAAP nu poate fi negociată de către auditori având în vedere opinia calificată de audit și calitatea scăzută a rapoartelor financiare	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
20	Cheng et al. (2017)	concesi, raționamentul în audit	analiza literaturii de specialitate	strategii folosite anterior de auditori în procesul de negociere care influențează strategiile curente de audit	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
21	Kachelmeier (2018)	interacțiuni auditor-client, comunicare față în față versus comunicare electronică între client și auditor, scepticism profesional	metoda experimentală, joc de rol	comunicare față în față-clientii intimidează auditorii și apar mai multe întrebări din partea auditorului (crește gradul de scepticism profesional în audit), în comparație cu trimiterea emailurilor	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
22	MacTavish (2018)	negociere în audit, relație de negociere, oficiul național de consultare, abordarea auditorului	metoda experimentală	insistența auditorilor asupra conformității cu oficiul național de audit; entitatea client este dispusă să accepte ajustările contabile indicate de auditor	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
23	Bhattacharjee et al. (2020)	comitetul de audit, perspective privind negocierea auditor-client (NAC)	metoda experimentală	soluții flexibile ale auditorului în ceea ce privește disponibilitatea clientului de a face ajustări în tratamentele contabile	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice

Nr. crt.	Citare publicație	Topicuri NAC	Metodologie	Rezultate	Impact
24	Kleinman et al. (2014)	factori cognitivi și de risc ai NAC	simulare NAC și chestionar; modelarea ecuației structurale	Factorii cognitivi NAC corelați cu obiective pentru venituri; riscul în NAC nu influențează rezultatele	contribuții pentru cercetări viitoare
25	Jones (2010)	interacțiunea dintre auditori și management	regresie și modelare	procese de audit în care auditorii investesc timp și efort versus venitul înregistrat de clienții lor	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
26	Maresch et al. (2019)	încredere între auditor și client, negociere, dispută	metoda experimentală	competența ca factor cheie în reducerea disputelor și creșterea încrederii în cadrul negocierii auditor- client (NAC)	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
27	Jones et al. (2019)	identificarea firmei, teoria identității sociale	studiul teoriei cantitative și indicatori specifici: distribuția geografică pe sexe, roluri în companie, ani experiență pentru auditori etc. utilizarea scării likert și a testelor statistice	în cele mai multe cazuri, ajustările sunt solicitate de către doamnele care lucrează ca și auditor și apar mai rar la inițiativa domnilor auditori	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
28	Kulset & Stuart (2018)	negocierea în audit, audit extern	chestionar și analiza datelor	precizia standardelor de audit este corelată cu strategiile în audit	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
29	Azmi & Hoong (2014)	agresivitatea în NAC; concesiile asupra perioadei; taxarea auditului	analiza literaturii de specialitate	folosirea strategiei de negociere potrivite conduce la conformitatea pe bază voluntară cu reglementările fiscale	implicații practice pentru autoritățile care reglementează taxele
30	Dodgson et al. (2021)	parteneri/colaboratori, teoria maturității privind intervenția terței părți	metoda experimentală	teoria maturității care afectează concesiile în audit în diverse stadii de negociere	contribuții pentru cercetări viitoare în teoria maturității și implicații pentru CAN
31	Awadallah (2018)	dispute în audit; interacțiuni auditor-client; strategii de negociere; servicii non-audit; mărirea firmei de audit	studiu experimental asupra 152 auditori profesionali	conflicte în audit, strategii NAC	contribuții pentru cercetări viitoare în audit – strategii de negociere cu clienții
32	Baiman (1991)	situații financiare auditate, raport financiar final NAC	modelare, prezumții și alternative	penalități în audit afectate de NAC	stagii de cercetare primare asupra conservatismului în audit
33	Carrington & Alander (2022)	profit raportat, tensiuni NAC	studiu de caz	raportarea profitului ca rezultat al muncii contabililor și managerilor, verificată de auditori din punct de vedere al celor 3 principii: conformitate, control și precauțiune	implicații practice
34	Mustikarini & Adhariani (2022)	negocierea auditor-client (NAC); interacțiunea dintre auditor și client	analiza literaturii de specialitate	nevoia de cercetare; studii asupra perspectivelor NAC; dovezi ale unor regiuni care aplică NAC	implicații practice

Nr. crt.	Citare publicație	Topicuri NAC	Metodologie	Rezultate	Impact
35	Aghazadeh et al. (2020a)	riscul privind pierderea clientului, audit integrat, deficiențe de control intern	metoda experimentală	concesiile și perioadele de auditare influențează NAC și severitatea auditului	implicații practice
36	Aghazadeh et al. (2020b)	estimări contabile, ajustări în audit, poziții privind raportarea financiară	metoda experimentală	NAC derivă de la statusul pe care îl are clientul în procesul de audit	contribuții pentru cercetări viitoare și implicații practice
37	Azmi & Voon (2016)	experiența în audit, perioada auditului	metoda experimentală: statistică și modelare	experiența în audit și strategii de negociere referitor la perioada auditului având în vedere impactul ajustărilor	implicații practice asupra NAC

Sursa: Proiecție proprie

Majoritatea studiilor utilizează designul experimental (MacTavish, 2018; Bhattacharjee și colab., 2020; Maresch și colab., 2019; Dodgson și colab., 2021; Aghazadeh și colab., 2020a; Aghazadeh și colab., 2020) pentru a efectua cercetări pe anumite subteme NAC, cum ar fi: negociere de audit, relație de negociere, consultare la biroul național, abordarea auditorului, gradul de mulțumire al directorului economic (MacTavish, 2018), comitetul de audit, (Bhattacharjee et al., 2020); încrederea dintre auditor și client, negocierea, dezacordul, (Maresch și colab., 2019), teoria intervenției terților (Dodgson și colab., 2021), riscul de pierdere a clienților de către auditor, auditul integrat, evaluarea deficiențelor de control intern (Aghazadeh et al., 2020a), estimări contabile, ajustări de audit, poziții de raportare financiară (Aghazadeh et al., 2020b). Rezultatele indică faptul că atunci când auditorii insistă să consulte biroul național, clientul va accepta cu ușurință să facă ajustări contabile (MacTavish, 2018). Mai mult, Bhattacharjee et al. (2020) stabilește faptul că un auditor poate găsi soluții flexibile în legătură cu tratamentele contabile preferate de client. În ceea ce privește competența, Maresch și colab. (2019) consideră că aceasta reprezintă cheia pentru reducerea dezacordurilor și creșterea gradului de încredere în NAC. Cu toate acestea, conform lui Dodgson et al. (2021), teoria maturității afectează concesiunile de audit atât în etapele de negociere mature, cât și în cele mai puțin mature. Alte rezultate din sfera cercetării NAC indică faptul că atât concesiile cât și calendarul auditului influențează NAC și severitatea auditorului (Aghazadeh et al., 2020a), în timp ce NAC derivă din statutul de client de audit (Aghazadeh et al., 2020b). Fiecare dintre lucrările menționate aduce o contribuție consistentă la cercetările viitoare și are implicații practice pentru domeniul NAC.

Un alt studiu care se dezvoltă pe bază de design experimental și care, în plus, utilizează statistici și modelare, demonstrează că experiența în strategiile de audit și negociere legate de concesiile privind alocarea timpului necesar desfășurării misiunii de audit influențează ajustările de audit (Salleh & Stewart, 2012). Această cercetare are, de asemenea, implicații practice, aducând noi perspective asupra NAC.

Kleinman și colab. (2014) discută factorii cognitivi ai NAC, factorii de risc NAC, apelând la metoda chestionarului și implementând metoda de modelare a ecuațiilor structurale. Rezultatele lor demonstrează că factorii cognitivi NAC sunt corelați cu obiectivele de venit, în timp ce factorii de risc NAC nu influențează rezultatele. În plus, subliniem că acest studiu contribuie la cercetările viitoare asupra NAC.

Salleh & Stewart (2012) și Carrington & Alander (2022) preferă metoda studiului de caz pentru analiza corelațiilor dintre comitetul de audit, tehnicile de mediere în audit, precum și profitul raportat versus tensiunile NAC. În cazul cercetării efectuate de Salleh & Stewart (2012) sunt folosite și interviurile semi-structurate. Astfel, comitetul de audit acționează ca un mediator, în timp ce raportarea profitului este rezultatul muncii combinate a contabililor și managerilor, verificată de auditori pentru a respecta trei principii de bază: conformitate, control și prudență.

Gibbins et al. (2007) studiază procesele de negociere între directorul financiar și auditor, precum și tratamentele contabile, aplicând metoda chestionarului. Aici notăm perspectivele practice, care pot fi utile pentru practicieni.

Majoritatea lucrărilor din eșantionul nostru reprezintă o analiză a literaturii de specialitate. Impactul acestui studiu constă în testarea teoriilor privind conservatorismul

auditorului. Salterio (2012) se concentrează pe întârzierea auditului și pe teoriile de negociere, concluzionând că opinia de audit cu rezerve și continuitatea activității pot provoca o întârziere în emiterea raportului de audit. Brown & Wright (2008) descriu procesul de audit, dezvăluirea, etapele NAC, arătând că rezultatele pre-negocierilor NAC și negocierilor NAC depind de caracteristicile auditorului și de mediul de afaceri.

Perreault & Kida (2011) conturează puterea de convingere a auditorului în NAC, eficacitatea argumentelor auditorului, comunicarea în audit, demonstrând în final că tactica de persuasiune determină reacția clientului de a accepta sau nu ajustările indicate de auditor. Pomeroy (2010) menționează investigația de audit și decizia contabilă constatând că NAC nu influențează investigația de audit.

În plus, conform Trotman & Trotman (2010), raționamentele de audit sunt afectate de diverși factori, și anume: raționamentele auditorului, cererea de audit, calitatea procesului de audit, auditul intern. Chan și colab. (2016) afirmă că întârzierile raportării de audit depind de nivelul de expertiză al auditorului, de complexitatea procesului de audit și de riscurile implicate, în timp ce Bennett et al. (2015) constată că presiunile asupra termenului limită de audit modifică comportamentul auditorului.

Alte constatări ale cercetării sugerează că strategia utilizată de auditor în procesul de negociere afectează atitudinea clienților, care pot accepta mai ușor tratamentele contabile sugerate de auditor (Perreault et al., 2017). Cu toate acestea, Cipriano et al. (2017) vin cu o perspectivă de reglementare și standardizare, menționând imposibilitatea ca auditorii să negocieze conformitatea cu GAAP, deoarece interferează cu opinia de audit cu rezerve și scăderea calității rapoartelor financiare. Cheng și colab. (2017) constată că strategiile utilizate anterior de auditori în procesul de negociere influențează strategiile actuale de audit. Azmi & Hoong (2014) admit că utilizarea strategiilor corecte de negociere duce la conformarea fiscală pe bază voluntară; nivelul de complexitate fiscală interferează cu practicile fiscale din NAC. Mustikarini & Adhariani (2022) identifică o nevoie de cercetare în domeniul NAC, deși putem găsi diverse studii privind perspectivele ACR și își propune să aducă dovezi privind regiunile și țările care aplică reglementări privind ACR. Toate lucrările de cercetare menționate contribuie la cercetări viitoare, unele dintre ele cuprinzând implicații practice sau testând teorii relevante NAC.

Ng & Tan (2003), Sanchez et al. (2007) și Wang & Tuttle (2009) își pregătesc studiile pe baza unui design experimental. Ei demonstrează că negocierea auditorului a fost influențată de autoritățile de ghidare și de comitetul de audit (Ng & Tan, 2003), în timp ce clienții cer ajustări ale veniturilor; dezvăluirea mai multor informații reduce rotația auditorului (Sanchez et al., 2007), iar rotația obligatorie a auditului aduce mai mulți clienți pentru un alt auditor (Wang & Tuttle, 2009). Impactul cercetării constă în prezentarea pașilor NAC (Ng & Tan, 2003), până la înțelegerea importanței NAC (Sanchez et al., 2007) și, în sfârșit, a unor noi perspective de cercetare pentru determinanții rotației auditului (Wang & Tuttle, 2009).

Concluzii

Cercetarea actuală reprezintă o trecere prin revizuirea literaturii NAC (negocierea auditor- client) dintr-o abordare atât calitativă, cât și cantitativă. Prin urmare, am analizat nu mai puțin de 37 de lucrări selectate din Web of Science.

Analiza calitativă se bazează pe mai multe criterii și anume: tematici NAC, metodologie, rezultate, impact. Am prezentat fiecare dintre cele 37 de lucrări ținând cont de criteriile menționate. În primul rând, ne-am angajat într-o cercetare de sinteză, definind ideile principale din toate publicațiile eșantionului nostru. Apoi, am realizat un studiu aprofundat pe fiecare lucrare, subliniind cele mai relevante aspecte NAC. Analiza cantitativă cuprinde primele 7 articole cu cel mai înalt nivel de citare, primii 10 autori care au publicat mai mult de o lucrare în domeniul NAC și reviste de top care conțin mai mult de o publicație în sfera NAC. Nu în ultimul rând, am prezentat distribuția mostrelor de lucrări pe regiune și tip de publicație.

În concluzie, acest studiu subliniază elementele de revizuire a literaturii privind sfera de cercetare NAC (negocierea auditor- client). Folosim atât indicatori calitativi, cât și cantitativi pentru a evidenția relevanța subiectului NAC încă din fazele sale incipiente de cercetare. Eșantionul de lucrări a fost selectat din cadrul Web of Science și conține niveluri de citare relevante și indici de citare.

În sfârșit, remarcăm contribuția pe care o are analiza actuală a literaturii de specialitate pentru cercetările viitoare în domeniul temelor NAC și al celor legate de aceasta.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Adhariani, D. (2021). In auditor we trust: 44 years of research on the auditor-client relationship and future research directions. *Meditari Accountancy Research*, 30(2), 267-292.
2. Aghazadeh, S., Collins, A. M., & Stefaniak, C. M. (2020b). The Effects of Client Status and the Auditor's Presentation of Multiple Estimation Alternatives on Client Financial Reporting Aggressiveness. *Behavioral Research in Accounting*, 32(2), 1-14.
3. Aghazadeh, S., Lambert, T., & Wu, Y. J. (2020). Client negotiation strategy spillover to integrated audit judgments. *Managerial Auditing Journal*, vol. 35(9), pages 1261-1278, November
4. Antle, R., & Nalebuff, B. (1991). Conservatism and auditor-client negotiations. *Journal of Accounting research*, 29, 31-54.
5. Awadallah, E. (2018). Auditor-client negotiations: applying the dual concerns model in an emerging economy. *International Journal of Managerial and Financial Accounting*, 10(3), 250-272.
6. Azmi, A. A. C., & Hoong, V. Y. (2014). Tax aggressiveness and negotiations: A conceptual paper. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 164, 338-344.
7. Baiman, S. (1991). Discussion of Conservatism and auditor-client negotiations. *Journal of Accounting Research*, 29, 55-59.
8. Bennett, G. B., Hatfield, R. C., & Stefaniak, C. (2015). The effect of deadline pressure on pre-negotiation positions: A comparison of auditors and client management. *Contemporary Accounting Research*, 32(4), 1507-1528.
9. Bhattacharjee, S., Moreno, K. K., & Pyzoha, J. S. (2020). The influence of perspective taking encouraged by the audit committee on auditor and client judgments during accounting disputes. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 39(3), 29-53.
10. Brown, H. L., & Wright, A. M. (2008). Negotiation research in auditing. *Accounting Horizons*, 22(1), 91-109.
11. Carrington, T., & Alander, G. E. (2022). The politics of profit production. *Qualitative Research in Accounting & Management*.
12. Chan, K. H., Luo, V. W., & Mo, P. L. (2016). Determinants and implications of long audit reporting lags: evidence from China. *Accounting and Business Research*, 46(2), 145-166.
13. Che Azmi, A., & Voon, Y. H. (2016). The Effect of Clients' Auditing Experience and Concession-Timing Strategies on Auditor-Client Negotiations. *Group Decision and Negotiation*, 25(5), 1049-1069.
14. Cheng, M. M., Tan, H. T., Trotman, K. T., & Tse, A. (2017). The impact of the timing of a prior year's auditor concessions on financial officers' judgments. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 36(1), 43-62.
15. Church, B. K., Dai, N. T., Kuang, X., & Liu, X. (2020). The role of auditor narcissism in auditor-client negotiations: Evidence from China. *Contemporary Accounting Research*, 37(3), 1756-1787.
16. Cipriano, M., Hamilton, E. L., & Vandervelde, S. D. (2017). Has the lack of use of the qualified audit opinion turned it into the "Rotten Kid" threat?. *Critical Perspectives on Accounting*, 47, 26-38.
17. Dodgson, M. K., Agoglia, C. P., & Bennett, G. B. (2021). The influence of relationship partners on client managers' negotiation positions. *Accounting, Organizations and Society*, 92, 101240.
18. Fu, H., Tan, H. T., & Zhang, J. (2011). Effect of auditor negotiation experience and client negotiating style on auditors' judgments in an auditor-client negotiation context. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(3), 225-237.
19. Gibbins, M., McCracken, S. A., & Salterio, S. E. (2007). The chief financial officer's perspective on auditor-client negotiations. *Contemporary Accounting Research*, 24(2), 387-422.
20. Jones, J., MacTavish, C., & Schultz, W. (2019). The effect of gender and firm identification on auditor pre-negotiation judgments. *Advances in accounting*, 44, 49-57.
21. Jones, K. L. (2010). The game of fraudulent financial reporting: accounting for ethics. In *Ethics, equity, and regulation*. Emerald Group Publishing Limited.
22. Kachelmeier, S. J. (2018). Testing auditor-client interactions without letting auditors and clients fully

- interact: Comments on Bennett and Hatfield (2018). *Accounting, Organizations and Society*, 68, 58-62.
23. Kinney Jr, W. R., & McDaniel, L. S. (1993). Audit delay for firms correcting quarterly earnings. *Auditing*, 12(2), 135.
 24. Kleinman, G., Palmon, D., & Yoon, K. (2014). The relationship of cognitive effort, information acquisition preferences and risk to simulated auditor–client negotiation outcomes. *Group Decision and Negotiation*, 23(6), 1319-1342.
 25. Kulset, E., & Stuart, I. (2018). Auditor–client negotiations over disputed accounting issues: Evidence from one of the Norwegian Big 4 firms. *International Journal of Auditing*, 22(3), 435-448.
 26. MacTavish, C. (2018). Audit negotiations: The effect of communicating national office involvement and auditor approach on negotiation outcomes. *Managerial Auditing Journal*, vol. 33(8/9), pages 658-682, September
 27. Maresch, D., Aschauer, E., & Fink, M. (2019). Competence trust, goodwill trust and negotiation power in auditor-client relationships. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, vol. 33(2), pages 335-355, November
 28. Ng, T. B. P., & Tan, H. T. (2003). Effects of authoritative guidance availability and audit committee effectiveness on auditors' judgments in an auditor-client negotiation context. *The Accounting Review*, 78(3), 801-818.
 29. Perreault, S., & Kida, T. (2011). The relative effectiveness of persuasion tactics in auditor–client negotiations. *Accounting, Organizations and Society*, 36(8), 534-547.
 30. Perreault, S., Kida, T., & David Piercey, M. (2017). The relative effectiveness of simultaneous versus sequential negotiation strategies in auditor-client negotiations. *Contemporary Accounting Research*, 34(2), 1048-1070
 31. Pomeroy, B. (2010). Audit committee member investigation of significant accounting decisions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29(1), 173-205.
 32. Salleh, Z., & Stewart, J. (2012). The role of the audit committee in resolving auditor-client disagreements: a Malaysian study. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, vol. 25(8), pages 1340-1372, October
 33. Salterio, S. E. (2012). Fifteen years in the trenches: Auditor–client negotiations exposed and explored. *Accounting & Finance*, 52, 233-286.
 34. Sanchez, M. H., Agoglia, C. P., & Hatfield, R. C. (2007). The effect of auditors' use of a reciprocity-based strategy on auditor-client negotiations. *The Accounting Review*, 82(1), 241-263.
 35. Sun, Y., Tan, H. T., & Zhang, J. (2015). Effect of Concession-Timing Strategies in Auditor–Client Negotiations: It Matters Who Is Using Them. *Contemporary Accounting Research*, 32(4), 1489-1506.
 36. Trotman, A. J., & Trotman, K. T. (2010). The intersection of family business and audit research: Potential opportunities. *Family Business Review*, 23(3), 216-229.
 37. Wang, K. J., & Tuttle, B. M. (2009). The impact of auditor rotation on auditor–client negotiation. *Accounting, Organizations and Society*, 34(2), 222-243.
 38. <https://www-webofscience-com.am.e-nformation.ro/wos/woscc/citation-report/a05ac601-87b8-4386-9b38-9f41c5316fb9-32cee126>

Influența unor caracteristici ale companiilor cotate asupra presiunii fiscale

Drd. Carmen VÂLCU,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași,
e-mail: valcu_carmen@yahoo.com

Rezumat

Numeroase studii din literatura națională și internațională scot în evidență legătura care există între presiunea fiscală și diferite caracteristici ale întreprinderilor, precum: dimensiunea companiei, nivelul gradului de îndatorare, sectorul de activitate în care își desfășoară activitatea compania, nivelul investițiilor în active fixe sau circulante, guvernanta corporativă și indicele responsabilității sociale corporative.

În ceea ce privește legătura dintre presiunea fiscală și dimensiunea firmei există două puncte de vedere diferite: unul care susține că firmele mari sunt supuse unui control public mai mare și, prin urmare, suportă un „cost politic” în forma unui cote efective de impozitare superioare, iar celălalt consideră că firmele mari plătesc mai puține taxe întrucât alocă mai multe resurse planificării fiscale.

Studiul de față își propune să analizeze măsura în care nivelul presiunii fiscale este influențat de dimensiunea companiilor din țara noastră, în mod particular a celor cotate la BVB, caracteristică definită cu ajutorul celor trei indicatori: cifra de afaceri, numărul mediu de salariați și totalul activelor deținute de companii. În ceea ce privește nivelul presiunii fiscale, variabilele utilizate în analiză includ cota efectivă de impozitare, calculată cu ajutorul formulelor de calcul ce cuprind atât cheltuiala cu impozitul pe profit curent, cât și cheltuiala cu impozitul amânat. Întrucât impozitul pe profit reprezintă doar o parte din totalitatea taxelor și impozitelor pe care trebuie să le suporte compania, cercetarea a fost extinsă și asupra unui indicator ce include pe lângă impozitul pe profit și alte cheltuieli suportate de companii, respectiv cele aferente contribuțiilor pentru angajații lor, dar și cheltuieli cu alte impozite și taxe datorate bugetului de stat.

Cuvinte cheie: cotă efectivă de impozitare; presiune fiscală; dimensiunea companiei; cifra de afaceri;

Clasificare JEL: H40, M40

Vă rugăm să citati acest articol astfel:

Vâlcu, C., (2022), Influence of some Characteristics of Listed Companies on Fiscal Pressure, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 525-540, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/019

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/019>
Data primirii articolului: 19.04.2022
Data revizuirii: 25.04.2022
Data acceptării: 1.07.2022

Introducere

Impozitul reprezintă pentru companie un cost cu impact semnificativ asupra valorii acesteia, problematica și importanța impozitării companiilor fiind dezbătută în multe cercetări economice. Interesul pentru determinarea unei cote efective de impozitare rezultă din faptul că impozitarea profiturilor influențează rentabilitatea unei firme prin faptul că impozitul pe profit diminuează rezultatul brut, dar și fluxurile de numerar, întrucât impozitul pe profit este o cheltuială monetară ce afectează trezoreria unei companii printr-o ieșire de numerar (Bauman, 2011).

Cota efectivă de impozitare este considerată una dintre primele măsuri de evitare a impozitului corporativ (Callihan, 1994). Potrivit acestui autor, cota efectivă de impozitare (engl. *effective tax rate* - ETR) cunoaște două forme: cota de impozitare medie (ETR medie) și cota de impozitare marginală (ETR marginală). Cota de impozitare marginală reprezintă cota de impozit plătită pentru o unitate suplimentară de venit dintr-un anumit proiect de investiții. Această cotă (ETR marginală) trebuie utilizată pentru a investiga efectul impozitării asupra deciziilor de investiții. Cota de impozitare medie (ETR medie) este mai potrivită pentru a exprima sarcina fiscală generală a companiei deoarece exprimă cota de impozit plătit pe venitul companiei.

Rata efectivă de impozitare cuantifică nivelul efectiv al sarcinii fiscale suportate de către o companie, cea mai utilizată formulă de calcul din numeroase studii de specialitate (Chen, 2010; Armstrong, 2012; Kraft, 2014), fiind determinată ca raport între cheltuielile totale cu taxele și impozitele și cheltuielile totale înainte de plata taxelor și impozitelor.

Nicodeme (2001) calculează rata efectivă de impozit pe profit ca raport între impozitul pe profit și cifra de afaceri, în timp ce Gupta & Newberry (1997) calculează acest indicator ca raport între impozitul pe profit și rezultat înainte de înregistrarea dobânzilor, respectiv ca raport între impozit pe profit și cash-flow operațional.

Chek Derashid & Hao Zhang (2003) calculează cota efectivă de impozitare utilizând cinci formule de calcul, eliminând din eșantion firmele cu cote efective de impozitare negative. Aronmwan (2019), în lucrarea sa cu privire la evaziunea fiscală, măsuri și perspective propune cinci categorii de cote efective de impozitare (ETR) care diferă prin modul de calcul, și anume: ETR contabil, ETR curent, ETR plătit (cash), ETR cash-flow și ETR diferențial.

1. Revizuirea literaturii de specialitate

Legătura dintre cota efectivă de impozitare și dimensiunea firmei a fost studiată de mai mulți autori (Stickney & McGee, 1982; Zimmerman, 1983; Porcano, 1986; Kern & Morris, 1992; Gupta & Newberry, 1997; Kim & Limpaphayom, 1998; Richardson & Lanis, 2007 etc.). În studiul său, Zimmerman (1993) a ajuns la concluzia că firmele mari și de succes sunt mult mai vizibile pe piață, motiv pentru care ele sunt victimele unor acțiuni de reglementare mai mari. Potrivit acestei teorii firmele mai mari se confruntă cu cote efective de impozitare mai mari. Această teorie este însă contrară teoriei lui Siegfried (1972) potrivit căreia firmele cu resurse mai mari influențează politicile fiscale în favoarea lor, se angajează în planificarea fiscală și își organizează activitățile pentru a realiza economii prin optimizare fiscală. Conform acestei teorii, ca urmare a influenței politice, în cazul firmelor mari se constată o scădere a cotei efective de impozitare. Afirmatia are la bază un studiu pe 250 corporații incluse în clasamentul Fortune 500 (cele mai mari companii publice americane după cifra de afaceri). Rezultatele studiului au pus în evidență că: mai mult de jumătate din companii, respectiv 130 de entități, nu au plătit nici o sumă cu titlu de impozite federale pe venit sau au primit reduceri de impozite definitive în cel puțin unul din cei cinci ani din 1981 până în 1985.

În studiul lor asupra legăturii dintre cota efectivă de impozitare și dimensiunea firmei, Gupta & Newberry (1997) au folosit următorii indicatori: variabila dependentă - cota efectivă de impozitare calculată ca raport între impozitul pe profit (fără impozite amânate) și rezultatul brut, iar ca variabile independente: dimensiunea firmei (indicator SIZE - stabilit luând în calcul totalul activelor la valoare contabilă) și levierul financiar (LEV - măsurat prin raportarea datoriilor pe termen lung la active totale). La aceste variabile s-au adăugat și cele legate de deciziile de investiții ale firmelor, fiind utilizați indicatorii: rata de investire în active fixe (CAPINT - calculat ca raport între imobilizări corporale nete și active totale) și rata de investire în stocuri (INVINT - calculat ca raport între stocuri și total active). O altă categorie de variabile utilizate în analiză a fost cea legată de implicarea firmei în activitatea de cercetare-dezvoltare (RDINT - calculat ca raport între cheltuielile de cercetare-dezvoltare la vânzările nete)

și indicatorul rentabilitatea activelor (ROA - calculat ca raport între venitul înainte de impozitare și total active). Rezultatele studiului au pus în evidență faptul că atunci când analiza este efectuată pe o perioadă mai mare de timp indicatorul cota efectivă de impozitare nu mai este corelat cu dimensiunea firmei, ci cu dimensiunea activelor și a capitalului.

În opinia lui Md. Noor (2010), cota efectivă de impozit pe profit este considerată un indicator de calcul al presiunii fiscale a întreprinderii deoarece sintetizează totalitatea facilităților fiscale acordate de autorități, facilități care conduc la rate efective de impozitare mai mici decât cotele legale. Cercetările realizate de către acest autor scot în evidență faptul că întreprinderile mai mari suportă cote de impozite efective mai mari, iar la nivel de domenii de activitate în sectorul comerțului, serviciilor și al construcțiilor întâlnim rate efective de impozit mai mari comparativ cu industria prelucrătoare și turism, unde rata efectivă de impozitare este mai redusă.

Există însă și opinii contrare! Derashid & Zhang (2003) susțin că între cota efectivă de impozit și mărimea întreprinderii există o corelație negativă, în timp ce rezultatele studiului întocmit de către Gupta & Newberry (1997) arată că rata efectivă de impozitare nu este corelată cu mărimea întreprinderii, ci cu structura capitalurilor și cu cea a activelor.

Anastasia Kraf (2014), în baza studiului efectuat pe un grup de 487 companii germane pe un orizont de timp 2005-2011, observă o relație pozitivă între rentabilitatea activelor, dimensiunea firmei și cota efectivă de impozitare, punând în evidență faptul că întreprinderile de dimensiuni mari înregistrează cote efective de impozitare mai ridicate.

2. Metodologia de cercetare

2.1. Delimitarea eșantionului și a obiectivelor cercetării

Selecția companiilor incluse în studiu s-a efectuat exclusiv de pe segmentul principal, dintr-un total de 86 companii cotate la BVB eliminându-se instituțiile financiar-bancare, societățile de investiții financiare precum și companiile delistate sau suspendate. În urma selecției efectuate am obținut o bază de date formată din 62 de

companii, care au format unitățile statistice. Metodele utilizate sunt metode explorative de analiză a variabilelor numerice ce permit sintetizarea informației conținute într-un ansamblu de date, analize descriptive și de corelație a variabilelor dependente și independente incluse în studiu. Datele au fost colectate din situațiile financiare ale companiilor incluse în eșantion pentru un orizont de timp de 10 ani (2011-2020).

Pentru îndeplinirea scopului cercetării au fost stabilite următoarele obiective:

1. Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare utilizând formule de calcul identificate în literatura de specialitate națională și internațională
2. Analiza descriptivă a presiunii fiscale
3. Analiza caracteristicilor care definesc dimensiunea companiilor cotate la Bursa de Valori București cu ajutorul indicatorilor: număr mediu salariați, dimensiunea totală a activelor și nivelul cifrei de afaceri
4. Stabilirea unor corelații între cota efectivă de impozitare, respectiv presiunea fiscală și dimensiunea companiilor.

2.2. Descrierea variabilelor utilizate

Pentru a analiza nivelul de impozitare al unei companii variabilele dependente utilizate sunt: cota efectivă de impozitare și presiunea fiscală. Încadrarea întreprinderilor în funcție de dimensiune s-a realizat având la bază Legea nr. 346 din 14 iulie 2004 privind stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, publicată în Monitorul Oficial nr. 681 din 29 iulie 2004. Potrivit acestei legi, încadrarea unei întreprinderi s-a efectuat luând în calcul trei criterii: numărul mediu de salariați, cifra de afaceri anuală și valoarea activelor totale.

2.2.1. Cota efectivă de impozitare

Pentru o analiză cât mai exactă și realistă, cota efectivă de impozitare a fost calculată utilizând patru formule de calcul identificate în literatura de specialitate internațională și detaliate în Tabelul nr.1.

Tabelul nr. 1. Formule de calcul a cotei efective de impozitare

Variabila cota efectivă de impozitare	Formula de calcul aplicată
ETR1	$\frac{\text{Cheltuieli cu impozitul pe profit curent (conturile 691+695+698)}}{\text{Rezultat brut}}$ Unde : • 691= cheltuiala cu impozit pe profit curent • 695= cheltuieli cu impozit specific unor activități • 698 = alte impozite reprezentate la elementele de mai sus , respectiv impozit pe venit microîntreprindere
ETR2	$\frac{\text{Cheltuieli cu impozit profit curent+impozite amânate+impozite legate de incertitudini}}{\text{Rezultat brut}}$ conturile: 691+692+693+695+698 Rezultat brut Unde: • 692= Cheltuieli cu impozit pe profit amânat • 693 = Cheltuieli cu impozitul pe profit, determinate de incertitudinile legate de tratamente fiscale
ETR3	$\frac{\text{Cheltuieli cu impozitul pe profit curent (conturile 691+695+698)}}{\text{Cifra de afaceri}}$
ETR4 (termen lung)	$\frac{\sum_{t=1}^n \text{Cheltuieli cu impozit pe profit curent}}{\sum_{t=1}^n \text{Rezultat brut}}$

Sursa: Prelucrare proprie, pornind de la formulele de calcul identificate în literatura de specialitate

În situația în care cota efectivă de impozitare calculată prin oricare formulă de calcul este negativă ca urmare a faptului că societățile înregistrează pierderi contabile (rezultat brut negativ), unitățile statistice au rămas incluse în eșanșon cu o cotă efectivă de impozitare stabilită la 0%.

De asemenea a fost analizată situația companiilor care înregistrează atât pierderi contabile (numitor negativ), cât și rambursări de impozite (numărător negativ), prin raportarea celor două variabile (impozit pe profit și rezultat brut) obținând o valoare pozitivă. Și în acest caz valoarea cotei efective de impozitare a fost stabilită la 0% întrucât societatea nu a achitat nici un impozit pe profit la bugetul statului. Companiile cu pierderi fiscale și rambursări de impozit pe profit a căror cotă efectivă de impozitare a fost stabilită la 0% sunt: Retrasib S.A. - pentru anii 2016 și 2020, Bittnet Systems S.A. - pe anul 2019, Alro S.A. - pentru anul 2014 și Impact Developer&Contractor S.A. - pentru anii 2012 și 2013.

În plus, există situația în care pe site-ul oficial al Bursei de Valori București nu sunt publicate situațiile financiare pentru întreaga perioadă de referință (anii 2011-2020), motiv pentru care cota efectivă de impozitare pe termen

lung a fost raportată la numărul de ani pentru care au fost colectate date financiare.

2.2.2 Presiunea fiscală

Întrucât contribuția impozitului pe profit la veniturile bugetare este redusă calculele care iau în considerare doar acest indicator pentru analiza presiunii fiscale nu sunt relevante. Literatura de specialitate completează atât la numărător, cât și la numitor cu variabile menite să măsoare cât mai bine nivelul presiunii fiscale înregistrat de către întreprinderi.

Pentru determinarea costurilor fiscale, utilizând datele furnizate în contul de profit și pierdere publicat de către companiile cotate la Bursa de Valori București, sector principal, au fost luate în considerare: cheltuiala cu impozitul pe profit, venitul sau impozitul special achitat de către companii din sectorul HORECA, alte cheltuieli cu impozite și taxe și cheltuielile privind asigurările și protecția socială, la care s-a adăugat valoarea reconstituită a contribuțiilor sociale și fiscale ale angajaților.

Formula aplicată pentru calculul presiunii fiscale este următoarea (Istrate, 2021):

$$\text{Pres. fiscală} = \frac{\text{Chelt.impoz.profit(venit,special)} + \text{Ch.alte impozite și taxe} + (\text{Contrib.angajator} + \text{Contrib.angajat})}{\text{Cifra de afaceri}}$$

Cheltuiala cu impozitul pe profit, venit sau impozitul special este cea care apare explicit în contul de profit și pierdere întocmit de către companiile incluse în eșantion și publicat conform formatului impus de către Ministerul Finanțelor Publice. Exceptând societățile din domeniul HORECA, care înregistrează pe lângă impozit pe profit și impozit specific, majoritatea companiilor înregistrează impozit pe profit.

Cheltuielile cu impozite, taxe și vărsăminte asimilate includ impozitele locale, contribuții la fonduri speciale, cheltuieli cu alte impozite și taxe înregistrate de societăți, precum și cota parte din TVA-ul nedeductibil trecut pe cheltuieli. Această cheltuială, cont 635, se regăsește în contul de profit și pierdere la rândul corespunzător.

Contribuțiile angajatorului se regăsesc explicit în contul de profit și pierdere la rândul corespunzător, conturi 645 și 646 *Cheltuieli privind asigurările și protecția socială*, și includ contribuțiile suportate de angajator, calculate

conform normelor în vigoare, în funcție de salariile acordate.

Contribuțiile angajatorului includ contribuțiile sociale și fiscale individuale, recalculate pe baza salariilor brute care se regăsesc în contul de profit și pierdere (cont 641 *Salarii și indemnizații*). În vederea calculării acestei contribuții am utilizat un indicator, respectiv cota procentuală anuală publicată de INSSE în cadrul tabelului FOM120A *Indicatori structurali din statisticele câștigurilor salariale și costului forței de muncă*, disponibil la adresa <http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=FOM120A>. Pentru anii 2019 și 2020 costul forței de muncă nu se cunoaște încă, însă întrucât nu au existat modificări în ceea ce privește nivelul contribuțiilor salariale am considerat acest indicator ca având aceeași valoare cu cea din anul 2018. Cota procentuală anuală cu privire la costul forței de muncă publicată de către INSSE pentru perioada analizată (2011-2020) este detaliată în **Tabelul nr. 2.**

Tabelul nr. 2. Costul forței de muncă conform FOM120A

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
43,3%	43,5%	43,4%	43,7%	41,8%	41,4%	41,8%	41,9%	41,9%	41,9%

Sursa: Proiecție proprie, conform <http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=FOM120A>

2.2.3. Caracteristici ale dimensiunii companiilor

Variabila SIZE este determinată însumând totalitatea activelor din situațiile financiare ale companiilor, format

Ministerul Finanțelor Publice, publicat pe site-ul oficial Bursa de Valori București de fiecare companie la închiderea exercițiului financiar.

$$SIZE = \text{Total Active Imobilizate} + \text{Total Active Circulante} + \text{Cheltuieli în avans}$$

Numărul mediu de salariați este preluat din situațiile financiare format Ministerul Finanțelor Publice, pentru perioada de referință 2011-2020. Analiza descriptivă a scos în evidență că cele mai multe companii se încadrează în categoria întreprinderilor mari cu un număr de salariați cuprins între 250 și 999.

Cifra de afaceri: analiza dimensiunilor companiilor în funcție de cifra de afaceri a fost efectuată tot în baza Legii nr.346/2004 cu modificările și completările ulterioare. Pentru stabilirea plafoanelor în ceea ce privește cifra de afaceri am utilizat cursul EURO publicat de Banca

Națională a României în ultima zi a fiecărui an analizat, pragurile fiind stabilite în valori medii anuale.

3. Rezultate obținute

3.1. Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare

Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare, luând în calcul cheltuiala cu impozitul pe profit curent la numărător și rezultatul brut la numitor (ETR1) pentru perioada de referință 2011-2020, este detaliată în **Tabelul nr. 3.**

Tabelul nr. 3. Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare ETR1

ETR1	Valori minime %	Valori maxime %	Media %
ETR1_2020	0	41,56	10,39
ETR1_2019	0	153,06	14,01
ETR1_2018	0	85,24	12,14
ETR1_2017	0	50,68	9,41
ETR1_2016	0	53,95	12,9
ETR1_2015	0	86,15	13,35
ETR1_2014	0	74,92	14,17
ETR1_2013	0	150,57	16,13
ETR1_2012	0	66,24	13,80
ETR1_2011	0	71,14	14,50

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Putem observa că, în medie, cota efectivă de impozitare ETR1 este apropiată de cota standard de impozitare, care este de 16%, cea mai ridicată cotă efectivă de impozitare medie fiind în anul 2013 (16,1347%), iar cea mai scăzută cotă efectivă de impozitare medie fiind în anul 2017 (9,4056%).

Analizând cota efectivă de impozitare conform celei de-a doua formule de calcul (ETR2), respectiv luând în calcul atât cheltuiala cu impozitul pe profit curent, cât și cheltuiala cu impozitul pe profit amânat la numărător și rezultatul brut la numitor am obținut datele prezentate în **Tabelul nr. 4.**

Tabelul nr. 4. Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare ETR2

ETR2	Valori minime %	Valori maxime %	Media %
ETR2_2020	0	41,56	12,60
ETR2_2019	0	170,17	16,66
ETR2_2018	0	85,24	14,08
ETR2_2017	0	54,43	11,00
ETR2_2016	0	53,95	14,42
ETR2_2015	0	86,15	14,87
ETR2_2014	0	15,12	15,12
ETR2_2013	0	170,7	18,76
ETR2_2012	0	66,24	14,31
ETR2_2011	0	71,14	15,14

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Luând în calcul atât cheltuiala cu impozitul curent, cât și cea cu impozitul amânat putem observa că variabila cota efectivă de impozitare ETR2 a crescut în medie pentru fiecare an de referință cu 2 puncte procentuale, apropiindu-se foarte mult de cota legală de impozitare de 16%, consecință a aplicării Standardelor de Raportare Financiară. Impozitul amânat este o consecință a recunoașterii situației financiare a unei companii, deținerea de active și datorii reprezentând o sursă

generatoare de câștiguri sau pierderi, după caz. Prin urmare, orice creștere sau diminuare a valorii unei companii trebuie impozitată sau, din contră, trebuie redusă impozitarea.

Aplicarea celei de-a treia formule de calcul, respectiv prin raportarea cheltuielii cu impozitul pe profit curent la cifra de afaceri, pune în evidență o impozitare redusă a companiilor incluse în eșantion, rezultatele obținute fiind prezentate în **Tabelul nr. 5.**

Tabelul nr. 5 Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare ETR3

ETR3	Valori minime %	Valori maxime %	Media %
ETR3_2020	0	8,80	1,42
ETR3_2019	0	6,31	1,33
ETR3_2018	0	11,76	1,50
ETR3_2017	0	8,03	1,19
ETR3_2016	0	12,14	1,48
ETR3_2015	0	8,47	1,32
ETR3_2014	0	8,76	1,36
ETR3_2013	0	10,69	1,27
ETR3_2012	0	8,54	1,27
ETR3_2011	0	8,54	1,27

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Analizând **Tabelul nr. 5** putem observa că ponderea impozitului pe profit în cifra de afaceri este foarte mică pentru toți anii de referință (între 1,19% și 1,50%), aspect ce face din România o țară extrem de atractivă pentru investițiile cu capital străin.

Analiza cotei efective de impozitare pe termen lung (ETR_termen_lung) scoate în evidență o cotă medie de impozitare de 13,4184%, cu un minim de 0% (companii care

înregistrează pierderi contabile) și un maxim de 53,98%.

Analizând cele 62 de companii incluse în eșantion putem observa că un număr foarte ridicat de companii înregistrează fie pierderi contabile, fie nu au de plată impozit pe profit. Analiza companiilor care au înregistrat cote efective de impozitare egale cu 0 pentru intervalul de referință analizat, 2011-2020, este prezentată în **Tabelul nr. 6**.

Tabelul nr. 6. Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare ETR4

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ETR1=0	22	23	24	18	22	18	24	17	21	22
ETR2=0	20	22	22	18	20	16	21	16	17	20
ETR3=0	22	22	23	18	20	17	18	16	19	18
ETR_termen_lung	7									

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Din **Tabelul nr. 6** putem observa că un număr de 7 companii nu au înregistrat cotă efectivă de impozitare pozitivă în nici unul din anii care au format intervalul de referință luat în calcul (ETR_termen_lung în perioada 2011-2020).

3.2. Analiza descriptivă a presiunii fiscale

Întrucât contribuția impozitului pe profit la veniturile bugetare este redusă, calculele care iau în considerare doar acest indicator pentru analiza presiunii fiscale nu sunt relevante, prin

urmare este necesară includerea atât la numărător, cât și la numitor de variabile menite să măsoare cât mai bine nivelul presiunii fiscale înregistrat de către întreprinderi.

O analiză a ponderii cheltuielilor luate în calcul pentru determinarea presiunii fiscale scoate în evidență faptul că ponderea impozitului pe profit este redusă comparativ cu ponderea cheltuielilor aferente contribuțiilor salariale în cifra de afaceri.

Analiza descriptivă a presiunii fiscale este detaliată în **Tabelul nr. 7**.

Tabelul nr. 7. Analiza descriptivă a indicatorului presiune fiscală

Presiunea fiscală	Valori minime %	Valori maxime %	Media %
Pr_fiscala_2020	1,47	368,83	30,61
Pr_fiscala_2019	0,83	206,56	18,03
Pr_fiscala_2018	4,04	109,68	18,77
Pr_fiscala_2017	0,41	99,37	15,34
Pr_fiscala_2016	0,66	61,34	12,81
Pr_fiscala_2015	0,58	32,72	11,01
Pr_fiscala_2014	0,47	31,39	11,21
Pr_fiscala_2013	0,29	27,88	11,16
Pr_fiscala_2012	0,34	27,91	10,70
Pr_fiscala_2011	0,42	51,68	11,16

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Din analiza descriptivă obținută prin prelucrarea datelor cu ajutorul programului SPSS putem observa un nivel mediu al presiunii fiscale foarte ridicat pentru anul 2020, unde nivelul presiunii fiscale medii a fost de 30,61% și un nivel minim înregistrat în anul 2012 de 10,70%.

În ceea ce privește evoluția presiunii fiscale în România, în perioada 2011-2020, putem observa că pentru un nivel al pragului de semnificație de 95%: perioada 2011-2015 se caracterizează printr-o stabilitate a nivelului presiunii fiscale, urmată de o creștere progresivă a acestui indicator de la an la an, anul 2020 marcând o creștere exponențială a presiunii fiscale în majoritatea companiilor cotate la Bursa de Valori București.

Creșterea continuă a nivelului presiunii fiscale este corelată pozitiv cu creșterea ponderii contribuțiilor salariale în cifra de afaceri și creșterea cheltuielilor cu impozitele și taxele în cifra de afaceri. În ceea ce privește ponderea impozitului pe profit în cifra de afaceri putem observa că acest impozit nu influențează semnificativ nivelul presiunii fiscale, consecință a ponderii sale reduse în cifra de afaceri.

3.3. Analiza descriptivă a indicatorilor ce caracterizează dimensiunea companiei

Încadrarea întreprinderilor în funcție de dimensiune are la bază Legea nr. 346 din 14 iulie 2004 privind stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, publicată în Monitorul Oficial nr. 681 din 29 iulie 2004. Potrivit acestei legi încadrarea unei întreprinderi se face luând în calcul trei criterii:

- Numărul mediu de salariați
- Cifra de afaceri anuală
- Activele totale

Potrivit acestei legi, categoria micro-întreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii include întreprinderile care au mai puțin de 250 de salariați și care au o cifră de afaceri anuală ce nu depășește 50 de milioane de euro sau care dețin active totale care nu depășesc 43 de milioane de euro.

Întreprinderile mici sunt definite ca întreprinderi care au până la 49 de salariați și realizează o cifră de afaceri anuală netă sau dețin active totale de până la 10 milioane de euro.

Micro-întreprinderile sunt definite ca întreprinderi care au până la 9 salariați și realizează o cifră de afaceri anuală sau dețin active totale de până la 2 milioane euro.

Respectarea pragurilor referitoare la numărul de salariați este obligatorie, în timp ce o întreprindere poate opta între a respecta fie pragul referitor la cifra de afaceri într-un an, fie cel referitor la activele totale. Dacă pragurile pentru încadrarea unei întreprinderi mijlocii definite de Legea nr.346 din 2004 cu modificările și completările ulterioare sunt depășite pe timpul a două exerciții financiare consecutive, atunci întreprinderea este considerată mare.

3.3.1. Analiza descriptivă a cifrei de afaceri

Analiza descriptivă a indicatorului cifra de afaceri și evoluția acestuia în perioada 2011-2020 pentru companiile incluse în analiză a fost realizată cu ajutorul programului SPSS și este detaliată în **Tabelul nr. 8**.

Tabelul nr. 8. Analiza descriptivă a indicatorului cifră de afaceri

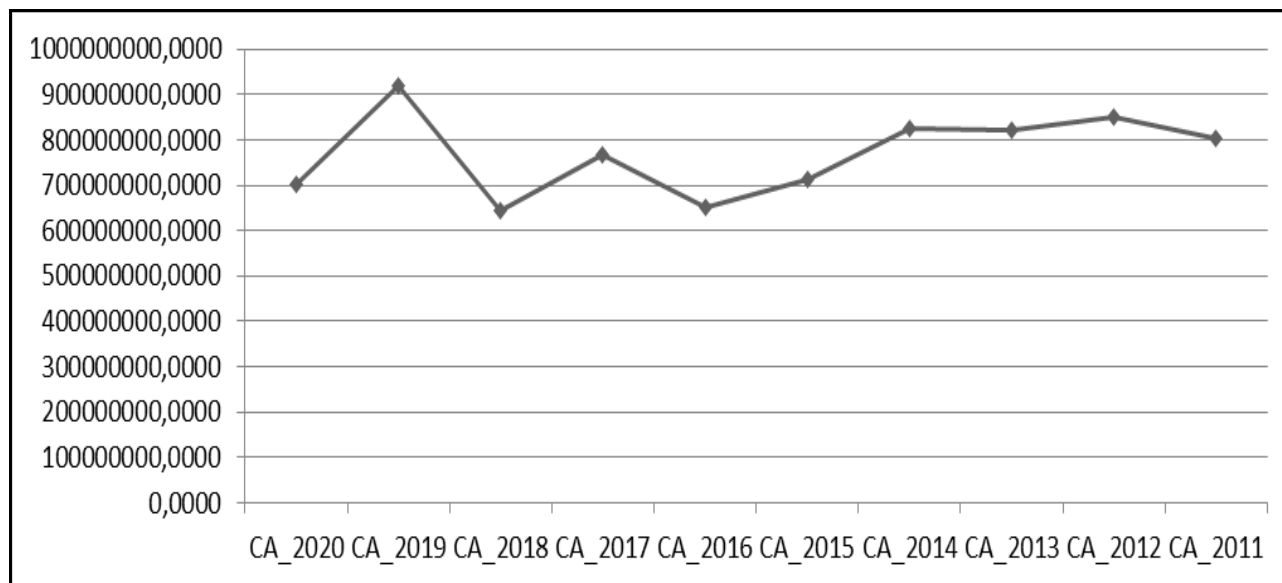
Cifra de afaceri	Valori minime	Valori maxime	Media
CA_2020	330.125	14.795.525.494	701.410.272
CA_2019	235.872	19.793.585.306	920.720.778
CA_2018	630.019	17.817.366.024	645.516.706
CA_2017	1.448.524	14.764.836.448	766.990.014
CA_2016	1.464.691	12.523.026.161	649.835.786
CA_2015	3.839.458	13.687.616.179	713.921.549
CA_2014	4.626.486	16.511.641.496	826.534.877
CA_2013	4.929.292	18.071.913.810	820.429.393
CA_2012	3.811.893	19.510.054.765	849.570.927
CA_2011	4.576.125	16.565.465.973	802.725.341

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Evoluția cifrei de afaceri în valori medii anuale pentru perioada analizată (2011-2020) realizată de către

companiile cotate la Bursa de Valori București este evidențiată în **Figura nr. 1**.

Figura nr. 1. Evoluția cifrei de afaceri în valori medii anuale pentru companii cotate la Bursa de Valori București în perioada 2011-2020

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

3.3.2. Analiza descriptivă a numărului mediu de salariați

În ceea ce privește numărul mediu de salariați înregistrat de companiile din eșantionul constituit,

analiza descriptivă realizată cu ajutorul programului SPSS este detaliată în **Tabelul nr. 9**.

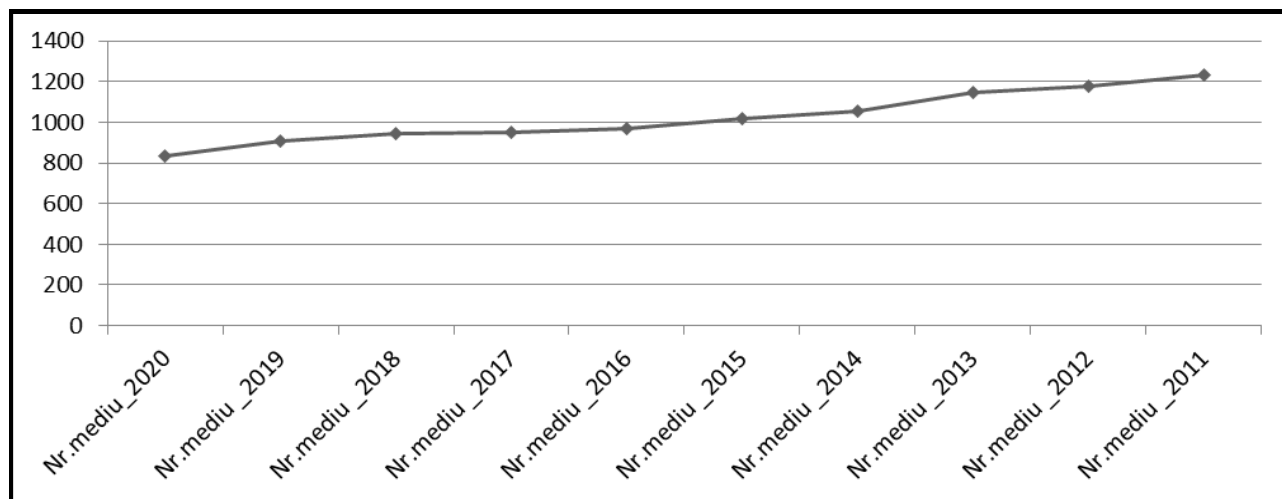
Tabelul nr. 9. Analiza descriptivă a indicatorului număr mediu salariați

Număr mediu salariați	Valori minime %	Valori maxime %	Media %
Nr.mediu _2020	1	10.949	836
Nr.mediu _2019	1	11.814	907
Nr.mediu _2018	4	12.498	944
Nr.mediu _2017	15	13.322	952
Nr.mediu _2016	13	14.380	971
Nr.mediu _2015	9	15581	1.020
Nr.mediu _2014	9	17.866	1.054
Nr.mediu _2013	21	19.016	1.149
Nr.mediu _2012	13	20.508	1.176
Nr.mediu _2011	17	22.052	1.230

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Numărul mediu anual de salariați obținut cu ajutorul programului SPSS pentru un prag de semnificație de 95% este situat între 1.230 persoane în anul 2011 și 836 persoane pentru anul 2020.

Evoluția numărului mediu de salariați în valori medii anuale pentru perioada analizată (2011-2020) pentru companiile cotate la Bursa de Valori București este evidențiată în **Figura nr. 2**.

Figura nr. 2. Evoluția numărului mediu de salariați în valori medii anuale pentru companiile cotate la Bursa de Valori București în perioada 2011-2020

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Din evoluția numărului mediu anual de salariați pentru perioada 2011-2020 putem observa o descreștere continuă, numărul mediu anual de salariați scăzând în medie cu 10 procente față de anul precedent.

3.3.3. Analiza descriptivă a activelor totale

Dimensiunea companiilor a fost analizată și cu ajutorul indicatorului SIZE care reprezintă totalitatea activelor companiilor incluse în eșantion. Analiza descriptivă a acestui indicator este realizată cu ajutorul programului SPSS și este detaliată în **Tabelul nr.10**.

Tabelul nr. 10. Analiza descriptivă a indicatorului Total Active (SIZE)

Total Active	Valori minime	Valori maxime	Valori medii anuale	CA valori medii anuale	Pondere Total Active în CA%
SIZE_2020	10.931.407	46.858.131.207	1.694.145.477	701.410.272	241,53
SIZE_2019	5.805.657	46.260.223.016	1.638.847.675	920.720.778	178,00
SIZE_2018	6.005.336	43.068.031.308	1.580.068.493	645.516.706	244,78
SIZE_2017	8.446.856	41.137.768.266	1.555.969.405	766.990.014	202,87
SIZE_2016	11.132.453	41.238.507.345	1.547.348.796	649.835.786	238,11
SIZE_2015	8.347.999	40.894.532.838	1.576.961.378	713.921.549	220,89
SIZE_2014	5.496.869	43.174.440.529	1.604.272.555	826.534.877	194,10
SIZE_2013	11.988.296	38.894.755.946	1.581.265.295	820.429.393	192,74
SIZE_2012	13.093.573	37.410.862.772	1.539.544.860	849.570.927	181,21
SIZE_2011	12.602.124	35.768.669.507	1.492.403.833	802.725.341	185,92

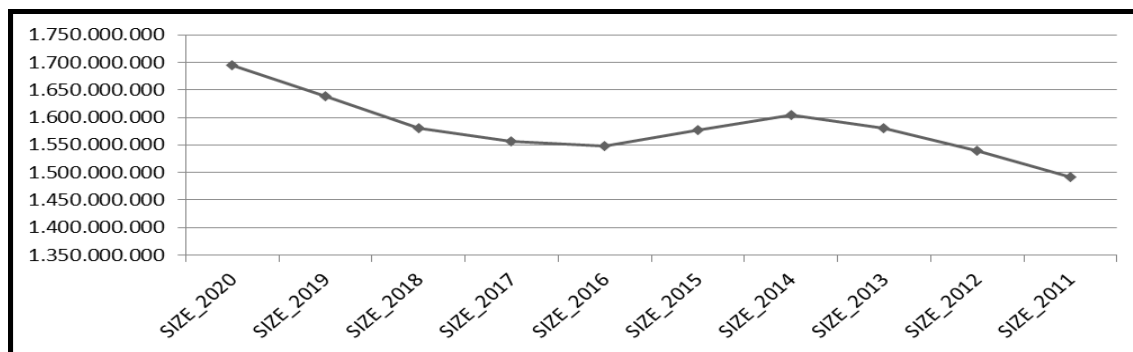
Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Analizând datele din **Tabelul nr.10** putem observa o creștere a ponderii activelor totale în cifra de afaceri. Excepție face anul 2019, când ponderea activelor totale în cifra de afaceri a fost de doar 178%, ca urmare a nivelului cifrei de afaceri înregistrat în acest an, de 920.720.778 lei

în valori medii anuale, cel mai ridicat din întreaga perioadă analizată.

Evoluția indicatorului SIZE pentru companiile cotate la Bursa de Valori București pentru perioada analizată (2011-2020) este prezentată în **Figura nr. 3**.

Figura nr. 3. Evoluția Activelor Totale în valori medii anuale pentru companiile cotate la Bursa de Valori București în perioada 2011-2020

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Analizând graficul din **Figura nr. 3** putem observa o creștere semnificativă a activelor totale deținute de companiile cotate la Bursa de Valori București începând cu anul 2016, fapt ce se datorează investițiilor efectuate de companii în active imobilizate.

3.4. Analiza corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și dimensiunea companiilor

Pentru a analiza în ce măsură cota efectivă de impozitare este influențată de dimensiunea companiilor am

transformat cu ajutorul programului SPSS variabilele calitative în variabile numerice astfel: 1 companie mijlocie, 2 companii mari, 3 companii foarte mari, utilizând criteriile prevăzute în Legea nr.346/2004.

Rezultatele corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și dimensiunea companiilor stabilită luând în calcul cifra de afaceri sunt prezentate în **Tabelul nr. 11**, rezultatele corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și numărul mediu de salariați sunt prezentate în **Tabelul nr. 12**, iar rezultatele corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și valoarea activelor totale sunt prezentate în **Tabelul nr. 13**.

3.4.1. Analiza corelației dintre cota efectivă de impozitare și cifra de afaceri

Primul indicator luat în calcul pentru a studia în ce măsură dimensiunea firmei poate influența nivelul impozitării este cifra de afaceri. Gruparea companiilor

în funcție de nivelul cifrei de afaceri în 3 grupe: întreprinderi mici, mijlocii și mari ne permite identificarea corelațiilor dintre acest indicator și cota efectivă de impozitare calculată conform celor 4 formule detaliate anterior.

Tabelul nr. 11. Analiza corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și Cifra de afaceri

Anul	Valoare coeficient corelație Pearson/CA				Concluzii
	ETR1	ETR2	ETR3	ETR_LUNG LUNG	
2020	0,397*	0,405*	0,114	0,245	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2019	0,010	0,034	0,157	0,177	Corelație inexistentă
2018	0,218	0,207	0,328*	0,182	Corelație inexistentă
2017	0,292*	0,338*	0,344*	0,077	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2016	-0,78	-0,84	0,092	0,073	Corelație inexistentă
2015	-0,125	-0,180	0,286*	0,051	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2014	0,125	0,123	0,242	0,069	Corelație inexistentă
2013	0,006	-0,017	0,373*	0,127	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2012	0,261	0,242	0,291*	0,128	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2011	0,250	0,218	0,302*	0,136	Corelație de intensitate mică, pozitivă

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Conform analizei efectuate în SPSS cu privire la legătura ce există între dimensiunea firmei și cota efectivă de impozitare (**Tabelul nr. 11**) putem concludiona: cota efectivă de impozitare este influențată într-o mică măsură de dimensiunea companiilor, fapt ce confirmă ipoteza potrivit căreia companiile mari plătesc impozite pe profit mai mari.

3.4.2. Analiza corelației dintre cota efectivă de impozitare și numărul mediu de salariați

Din analiza corelațiilor dimensiunea firmei măsurată cu ajutorul indicatorului Număr mediu salariați și cota efectivă de impozitare (ETR) putem observa că între cele două variabile există o corelație de intensitate redusă, pozitivă, fapt ce confirmă ipoteza potrivit căreia companiile mari plătesc un impozit pe profit mai mare.

Tabelul nr. 12. Analiza corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și Numărul mediu de salariați

Anul	Valoare coeficient corelație Pearson				Concluzii
	ETR1	ETR2	ETR3	ETR_LUNG LUNG	
2020	0,374*	0,305*	0,123	0,328*	Corelație pozitivă de intensitate mică
2019	0,056	0,060	0,135	0,241	Corelație inexistentă
2018	0,149	0,151	0,202	0,198	Corelație inexistentă
2017	0,266*	0,308*	0,277*	0,183	Corelație pozitivă de intensitate mică
2016	0,020	0,038	0,162	0,159	Corelație inexistentă
2015	0,093	0,060	0,375*	0,193	Corelație pozitivă de intensitate mică
2014	0,241	0,233	0,328*	0,208	Corelație pozitivă de intensitate mică
2013	0,124	0,117	0,386*	0,293*	Corelație pozitivă de intensitate mică
2012	0,449*	0,441*	0,367*	0,231	Corelație pozitivă de intensitate mică
2011	0,438*	0,414*	0,351*	0,182	Corelație pozitivă de intensitate mică

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Conform **Tabelului nr. 12** dimensiunea firmei măsurată cu ajutorului indicatorului număr mediu de salariați, influențează cota efectivă de impozitare într-o măsură mai mare în anii 2011, 2012, 2017, aspect confirmat de corelațiile stabilite pentru 3 formule de calcul, fapt ce denotă că în perioadele de criză economico-financiară firmele mai mari plătesc un impozit pe profit mai mare decât companiile de dimensiuni mai mici, care găsesc soluții mai rapide de reorganizare, de restructurare a activității. Corelația este de intensitate medie, sens pozitiv, fapt ce explică ipoteza potrivit căreia cu cât întreprinderile sunt mai mari cu atât nivelul de impozitare este mai ridicat, însă acest aspect este valabil doar în perioadele de criză economico-financiară. Pe termen lung, exceptând anii 2013 și 2020, între dimensiunea firmei și cota efectivă

de impozitare nu există corelații, prin urmare nu se confirmă ipoteza potrivit căreia companiile mari plătesc impozit pe profit mai mare.

3.4.3. Analiza corelației dintre cota efectivă de impozitare și total active

Al treilea indicator luat în calcul pentru a analiza în ce măsură cota efectivă de impozitare este influențată de dimensiunea companiilor este indicatorul SIZE sau Total Active, codificat în SPSS, cu valori cuprinse între 1 și 3, corespunzătoare celor 3 categorii de companii: mici, mijlocii și mari. Rezultatele corelațiilor dintre indicatorul SIZE codificat pentru fiecare an analizat și cota efectivă de impozitare (ETR1, ETR2, ETR3 și ETR pe termen lung) este detaliată în **Tabelul nr. 13**.

Tabelul nr. 13. Analiza corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și Total Active

Anul	Valoare coeficient corelație Pearson/SIZE				Concluzii
	ETR1	ETR2	ETR3	ETR_LUNG LUNG	
2020	0,479*	0,559*	0,244	0,201	Corelație de intensitate mică și medie pozitivă
2019	0,104	0,122	0,212	0,201	Corelație inexistentă
2018	0,172	0,188	0,285*	0,210	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2017	0,170	0,248	0,245	0,217	Corelație inexistentă
2016	-0,028	-0,017	0,168	0,217	Corelație inexistentă
2015	0,064	0,053	0,345*	0,217	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2014	0,141	0,149	0,284*	0,141	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2013	0,128	0,185	0,295*	0,249	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2012	0,324*	0,295*	0,280*	0,216	Corelație de intensitate mică, pozitivă
2011	0,219	0,209	0,253*	0,169	Corelație de intensitate mică, pozitivă

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Analiza corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și dimensiunea companiilor măsurată cu ajutorul indicatorului SIZE confirmă ipoteza potrivit căreia cota efectivă de impozitare este influențată de mărimea companiilor, însă într-o mică măsură. Prin urmare și în acest caz companiile de dimensiuni mari înregistrează cote efective de impozitare mai mari.

3.5. Analiza corelațiilor dintre presiunea fiscală și dimensiunea companiilor

Pentru o analiză mai amănunțită a impactului dimensiunii firmei asupra nivelului de impozitare, cercetarea a fost extinsă asupra unei variabile mai complexe, respectiv nivelul presiunii fiscale, care ia în calcul nu doar cheltuielile cu impozitul pe profit curent

și amânat, ci și cheltuielile suportate de companii pentru angajații lor dar și alte cheltuieli cu impozite și taxe datorate bugetului de stat: cheltuieli cu impozitul pe dividende, impozite și taxe locale, cheltuieli TVA deductibilă/ nedeductibilă etc.

Rezultatele corelațiilor dintre presiunea fiscală și indicatori ai dimensiunii companiilor pentru fiecare an analizat sunt prezentate în **Tabelul nr. 14**.

Conform **Tabelului nr. 14**, care centralizează corelațiile dintre presiunea fiscală în valori medii anuale și indicatori ai dimensiunii companiilor, putem concludiona: între nivelul Activelor Totale și nivelul presiunii fiscale nu există nicio legătură, pentru nici unul din anii analizați; cu alte cuvinte, presiunea fiscală nu este influențată de activele totale deținute de companiile cotate la Bursa de Valori București.

Tabelul nr. 14. Analiza corelațiilor dintre presiunea fiscală și dimensiunea companiilor

Anul	Valoare coeficient Pearson Presiunea fiscală-Dimensiunea companiei			Concluzii
	Nr.Mediu Salariați	Cifra de afaceri	Total Active	
2020	-0,291*	-0,365*	-0,15	Corelație negativă de intensitate mică în raport cu numărul mediu de salariați și cifra de afaceri
2019	-0,342*	-0,400*	0,072	Corelație negativă de intensitate mică în raport cu numărul mediu de salariați și cifra de afaceri
2018	-0,214	-0,352*	-0,104	Corelație negativă de intensitate mică în raport cu cifra de afaceri
2017	-0,275*	-0,291*	-0,187	Corelație negativă de intensitate mică în raport cu numărul mediu de salariați și cifra de afaceri
2016	-0,192	-0,348*	-0,183	Corelație negativă de intensitate mică în raport cu cifra de afaceri
2015	0,187	-0,127	-0,082	Corelație inexistentă
2014	0,195	-0,084	-0,10	Corelație inexistentă
2013	0,289*	-0,065	0,004	Corelație pozitivă de intensitate mică în raport cu numărul mediu de salariați
2012	0,262*	-0,085	0,008	Corelație pozitivă de intensitate mică în raport cu numărul mediu de salariați
2011	0,133	-0,054	0,021	Corelație inexistentă

Sursa: Prelucrări proprii în Excel și SPSS

Pentru anii 2012 și 2013 am identificat o corelație de intensitate mică, pozitivă între numărul mediu de salariați și nivelul presiunii fiscale, respectiv în cadrul companiilor mari, cu un număr ridicat de salariați nivelul presiunii fiscale este mai ridicat.

Situația se modifică începând cu anul 2016, când între presiunea fiscală și cifra de afaceri, respectiv între presiunea fiscală și numărul mediu de salariați identificăm o corelație de intensitate mică, negativă, respectiv cu cât companiile au un număr mai mare de salariați și un nivel mai ridicat al cifrei de afaceri cu atât nivelul presiunii fiscale este mai scăzut.

Concluzii

Prin intermediul acestui studiu am căutat să verificăm existența unei legături între presiunea fiscală și dimensiunea companiilor cotate la Bursa de Valori București pe segmentul principal. Studiarea literaturii de specialitate ne-a permis să identificăm factori care pot contribui la influențarea cotei efective de impozitare a companiilor și a presiunii fiscale, factori ce au fost incluși în cercetarea de față drept variabile predictoare.

Pentru a analiza nivelul de impozitare al companiilor am utilizat două variabile, respectiv cota efectivă de impozitare calculată luând în calcul patru formule identificate în literatura de specialitate națională și internațională și presiunea fiscală. Dimensiunea companiilor incluse în analiză s-a efectuat luând în calcul trei indicatori: cifra de afaceri, numărul mediu de salariați și valoarea totală a activelor, datele fiind preluate din situațiile financiare format Ministerul Finanțelor Publice pentru un orizont de timp de 10 ani (2011-2020).

Analiza descriptivă a cotei efective de impozitare a scos în evidență un nivel redus al impozitării companiilor incluse în eșantion cu o cotă medie de impozitare inferioară cotei legale din România (16%) și o pondere redusă a cheltuielii cu impozitul pe profit în cifra de afaceri de sub 1,5 procente pentru toți anii de referință analizați.

În ceea ce privește nivelul presiunii fiscale, putem observa că în perioada 2011-2015 nivelul acesteia s-a menținut în limite relativ constante, în medie 11 procente, însă începând cu anul 2016 nivelul presiunii fiscale a crescut semnificativ de la an la an, anul 2020 marcând cel mai ridicat nivel al presiunii fiscale, cu o valoare medie anuală de 30,61%.

Și în ceea ce privește nivelul cifrei de afaceri putem observa o evoluție constantă în perioada 2011-2014, urmată de o descreștere a acestui indicator în perioada 2015-2018, o creștere semnificativă a cifrei de afaceri în anul 2019 urmată de o descreștere a cifrei de afaceri în anul 2020, consecință a măsurilor restrictive luate de Guvern în ceea ce privește activitatea multor companii.

În cadrul companiilor cotate la Bursa de Valori București în perioada analizată 2011-2020 putem observa o descreștere constantă a numărului mediu de salariați. Astfel, dacă în anul 2011 numărul mediu de salariați în valori medii anuale a fost de 1230 persoane, la finele anului 2020 acest indicator a scăzut semnificativ la 836 persoane.

În ceea ce privește evoluția indicatorului SIZE, determinat ca sumă a activelor imobilizate, activelor circulante și cheltuieli în avans, putem observa o creștere constantă, în medie de 10 procente de la an la an, fapt care se datorează investițiilor efectuate de companii în imobilizări corporale.

Analiza corelațiilor dintre cota efectivă de impozitare și dimensiunea companiilor scoate în evidență o corelație de

intensitate mică, pozitivă, fapt ce corespunde ipotezei potrivit căreia companiile mari plătesc un impozit pe profit mai mare.

Analiza corelațiilor dintre presiunea fiscală și dimensiunea companiilor scoate în evidență o corelație de intensitate mică, negativă, fapt ce corespunde ipotezei potrivit căreia cu cât companiile sunt mai mari cu atât nivelul presiunii fiscale este mai mic.

În ceea ce privește limitele studiului nostru putem include caracterul descriptiv al cercetării, dimensiunea redusă a eșantionului format din cele 62 de companii cotate la Bursa de Valori București, sector principal, precum și nivelul scăzut de reprezentativitate în ceea ce privește toate companiile românești active. Toate aceste limitări constituie direcții de cercetare viitoare alături de includerea în analiză și a altor factori de influență ai presiunii fiscale precum: domeniul de activitate, indicatori ai guvernantei corporative, opinia de audit etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Armstrong, C.S., Blouin, L., Larker, D.F. (2012), The incentives for tax planning, *Journal of Accounting and Economics*, vol.53, pp. 391-411
2. Bauman, C., Schadeewald, M. (2001), Impact of foreign operation on reported effective tax rates: interplay of foreign taxes, U.S. taxes and U.S. GAAP, *Journal of International Accounting, Auditing&Taxation*, no. 10, pp. 177-196
3. Callihan, D. (1994), Corporate Effective Tax Rates: A Synthesis of the Literature, *Journal of Accounting Literature*, no. 13, pp.1-43
4. Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., Shevlin, T. (2010), Are Family Firms more Tax Aggressive than Non-family Firms?, *Journal of Financial Economics*, no. 91, (1), pp.41-61
5. Derashid, C. Z. (2003), Effective tax rates and the industrial policy hypothesis: evidence from Malaysia, *Journal of International Accounting, Auditing &Taxation*, no. 12, pp.45-62
6. Joshua Aronmwan, E. & Okafor, C. (2019), Corporate tax avoidance: Review of measures and prospects, *International Journal of Accounting&Finance*, Vol 8, No. 2, pp. 21-42
7. Gupta, S., Newberry, K. (1997), Determinants of the Variability in Corporate Effective Tax Rates: Evidence from Longitudinal Data, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol.16, no. 1, pp.1-34
8. Istrate, C. (2021), Despre măsurarea presiunii fiscale la nivelul firmelor cotate pe piața alternativă a Bursei de Valori București, *Audit Financiar*, vol. XIX, nr.1(161), pp.72-91
9. Kraft, A. (2014), What Really Affects German Firms' Effective Tax Rate?, *International Journal of Financial Research*, 5(3)
10. Md Noor, R., Fadzillah, N. S. M. and Mastuki, Nor'Azam (2010), Corporate Tax Planning: A Study on Corporate Effective Tax Rates of Malaysian Listed Companies, *International Journal of Trade Economic and Finance*, Vol. 1, No. 2
11. Nicodeme, G. (2001), Computing Effective Corporate Tax Rates: Comparison and Results. *Economic Paper No. 153*
12. Siegfried, J. (1972), The relationship between economic structure and the effect of political influence: Empirical evidence from the federal corporation income tax program, University of Wisconsin: Ph.D. dissertation
13. Zimmerman, J. (1983), Taxes and firm size, *Journal of Accounting and Economics*, 5(2), pp.119-149

Navigând prin lumea digitală - Impactul asupra noii lumi a muncii, o perspectivă multigen

Conf. univ. dr. Denisa ABRUDAN,
East European Center for Research
in Economics and Business,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: denisa.abrudan@e-uvr.ro

Student Master Mihaela Gabriela HRISCU,
Facultatea de Economie și Administrare a Afacerilor,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: mihaela.hriscu99@e-uvr.ro

Rezumat

Tehnologia digitală impactează secolul XXI, ne modelează stilul de viață, modul în care gândim și felul în care acționăm. Lucrarea de față prezintă aspecte ale transformării digitale ale locului de muncă și cum acest proces impune crearea și dezvoltarea de noi abilități și competențe pentru angajații din prezent, dar mai ales din viitor. În acest nou context, un rol esențial revine educației, sistemelor educaționale care trebuie să se adapteze noilor cerințe, tocmai pentru ca educabilii să dețină abilitățile necesare pentru a fi mai productivi. Din această perspectivă, autorii prezintă în lucrarea de față o metodă de predare și învățare numită metoda TADEO, care încurajează învățarea abilităților necesare pentru Educația 4.0. Această metodă este bazată pe un instrument software de suport tehnologic pentru a-i ajuta pe profesori să-și construiască planul de predare, durata predării, materialele de predare și metoda de evaluare.

Munca hibridă este o oportunitate care aduce noi provocări: mediul de lucru se schimbă într-un ritm rapid, automatizarea înlocuiește sarcinile umane cu scopul de a prospera organizațiile. Recrutarea a devenit dificilă în momentul apariției transformării digitale, apar noi provocări pentru angajatori deoarece au nevoie de oameni cu competențe necesare pentru a face față unui mediu de lucru în schimbare. Studiul a fost efectuat pe un eșantion de respondenți din cadrul unei companii multinaționale din domeniul serviciilor, cu sediul în zona de vest a României, unde au fost chestionați angajați din departamentul de contabilitate pentru a vedea care este părerea lor asupra inteligenței artificiale, asupra implicațiilor roboților și asupra viitorului în muncă. Această cercetare are la bază patru obiective care au fost atinse și trei ipoteze care au fost testate. Rezultatele studiului au arătat că aproximativ jumătate (43,7%) dintre angajații care au răspuns la acest chestionar își desfășurau munca de la birou și doar 28,2% se consideră foarte mulțumiți de locul de muncă, iar 37,9% se văd și peste 10 ani lucrând tot în aceeași companie.

Cuvinte cheie: transformare digitală; resurse umane; generații; locuri de muncă; inteligență artificială;

Clasificare JEL: O15, M15

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Abrudan, D., Hriscu, M. G. (2022), Navigating the Digital World - The Impact on the New World of Work, A Multigen Perspective, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 3(167)/2022, pp. 541-550, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/167/020

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/167/020>

Data primirii articolului: 8.05.2022

Data revizuirii: 16.05.2022

Data acceptării: 8.07.2022

Introducere

Tehnologia digitală impactează secolul XXI, ea ne modelează stilul de viață, modul în care gândim și felul în care acționăm. Apar și se dezvoltă noi obiceiuri, credințe și principii de lucru.

Potrivit specialiștilor din Forumul Economic Mondial, locurile de muncă vor fi transformate semnificativ în următorii ani, iar indivizii cu joburi ce presupun activități repetitive vor trebui să se gândească la o resetare de job. Tinerii de azi vor îmbrățișa noi meserii peste 5-10-15 ani, când lumea va fi deja și mai mult schimbată, iar inteligența artificială, robotica, imprimarea 3D, biotehnologiile, 5G, realitatea augmentată sau transportul autonom devin parte integrată a vieții noastre (Inaco, 2020).

Locurile de muncă ale viitorului vor fi cele care presupun interacțiune umană, dar și utilizarea de tehnologii AI.

În prezent, angajatorii pun mai mult accentul pe soft skills, pe abilitățile digitale, precum și pe cunoștințele despre metodologii de lucru cum ar fi Agile (proces de management de proiect), Scrum (metodă de gestionare a proiectelor de dezvoltare a programelor), Kanban (metodă modernă de management). Joburile viitorului vor diferi față de cele ale prezentului pentru că vor da posibilitate angajaților să-și poată alege unde vor ei să lucreze, să-și poată alege programul de lucru și să obțină productivitate și eficiență.

Ascultarea activă, adaptabilitatea, autodisciplina, autonomia în învățare, capacitatea de colaborare virtuală, creativitatea, empatia, flexibilitatea cognitivă, gândirea critică și rezolvarea problemelor complexe, inteligența culturală, leadership-ul colaborativ și inițiativa sunt abilitățile tot mai cerute pe piața muncii.

Este o realitate că mediul de lucru se schimbă într-un ritm rapid: automatizarea și mașinile înlocuiesc sarcinile umane și rolurile de muncă, schimbând astfel abilitățile de care organizațiile au nevoie pentru a prospera.

Locurile de muncă actuale și viitoare necesită tehnologie, dar și adaptare organizatorică și de proces pentru a realiza trecerea de la un loc de muncă tradițional la unul digital. Schimbările sociale și tehnologice au afectat mijloacele de comunicare, cooperare și colaborare.

Această transformare nu așteaptă ca indivizii sau organizațiile să fie pregătite în acest sens. Noua generație de angajați pe piața muncii va fi mai în control, mai rezistentă și mai confortabilă cu ambiguitatea comparativ cu cele de până acum (Abrudan și alții, 2021).

Majoritatea cercetătorilor contemporani percep locul de muncă digital ca pe un concept multidisciplinar.

Eckardt și alții (2018) afirmă că dintre factorii ce caracterizează noile locuri de muncă putem menționa: puterea care s-a mutat de la angajator la angajat și participarea proactivă a generațiilor X, Y, Z și R.

Ultimele două decenii sunt recunoscute prin dezvoltarea semnificativă a tehnologiilor informaționale și schimbările pe care acestea le-au adus pe piața muncii într-un ritm accelerat.

Un loc de muncă digital vine cu noi provocări, permițând angajaților să coopereze cu alți angajați aflați la o distanță relativ mare sau care au un fus orar diferit.

Meske și Junglas (2021) subliniază că locurile de muncă ale viitorului ar trebui să se focalizeze mai puțin pe operațiunile de rutină și mai mult pe efectele digitalizării, fie ele pozitive, fie ele negative - în ultimul caz, de exemplu, negativitatea și stresul.

Attaran și alții (2019) descriu un efect pozitiv care stă la baza unui loc de muncă digital și anume reducerea așa-numitului „time wasters”. Se reduc la minim costurile pentru transport, pentru rezervarea spațiului în care individul să își poată desfășura activitatea etc.

1. Impactul transformării digitale în educația 4.0

Potrivit lui Norton și alții (2020), transformarea digitală constă într-o schimbare în organizarea muncii motivată de tehnologiile digitale emergente și de modelele de afaceri inovatoare. Aceasta implică mai mult decât implementarea unei soluții tehnologice, este o aliniere între tehnologiile digitale, factorii umani și organizaționali.

Potrivit lui Mahlow și Hediger (2019), transformarea digitală construiește noi abilități și noi competențe prin tehnologii digitale într-un mod profund și strategic.

Educația generației 4.0 și locurile de muncă au nevoie de mai multe moduri prin care indivizii își pun în practică abilitățile digitale, cunoștințele și tehnologiile. Educația 4.0 conduce la o nouă paradigmă educațională bazată pe aplicarea abilităților relevante și pe necesitatea de îmbunătățire și de recalificare în muncă (Hong & Ma, 2020).

Printre rezultatele așteptate ale educației care se confruntă cu cerințele celei de-a patra Revoluții Industriale se numără: competența indivizilor în domeniul tehnologiilor digitale, percepută prin prisma unei lumi interconectate și cu multiple

fațete, în care îmbunătățirile de zi cu zi sunt bazate pe noile tehnologii digitale (WEF, 2020) și pedagogiile inovatoare pentru a încuraja educabilul să-și asume un rol activ în promovarea și exercitarea abilităților și atitudinilor necesare în procesul de învățare (Peterson și alții, 2018). Educația trebuie să se adapteze pentru a forma studenții cu abilitățile necesare pentru a crea o societate mai incluzivă, mai coerentă și mai productivă (OECD, 2018). Practic, vorbim de sisteme educaționale a căror misiune este să ofere educabililor abilitățile necesare pentru a construi o lume mai dreaptă și mai productivă. Școlile vor construi și dezvolta abilități hard, precum: proiectarea tehnologică și gestionarea resurselor, dar și abilități soft, cum sunt: comunicarea, empatia și conștientizarea socială, care în final conduc la modelarea unor societăți incluzive și echitabile (WEF, 2020). Aceste competențe sunt esențiale pentru a permite oamenilor să progreseze într-o lume mai complexă, interconectată și în schimbare rapidă (OCDE, 2019).

Școlile trebuie să pregătească studenții pentru locuri de muncă și tehnologii care nu au fost încă create și pentru a rezolva probleme care nu au fost încă prevăzute (OCDE, 2018b). Potrivit Forumului Economic Mondial (WEF, 2020), Educația 4.0 este o educație deschisă spre rezolvarea provocărilor presante din zilele noastre, cum ar fi: schimbările climatice globale, degradarea ecosistemelor și epuizarea resurselor naturale, punerea în aplicare a unui nou comportament pro ecologie cu scopul de a motiva angajamentul și acțiunea umană în rezolvarea problemelor de mediu.

Printre principalii factori tehnologici ai transformării digitale în educație se numără software-ul educațional.

Barbosa și Souza (2021) prezintă o metodă bazată pe factori și indicatori de inovare pentru a ghida dezvoltarea și evaluarea software-ului educațional. Astfel de factori și indicatori, clasificați în tehnologie și pedagogie, sunt asociați cu abilitățile și competențele necesare studenților pentru a învăța în secolul XXI.

2. TADEO - O metodă de predare și învățare caracteristică educației 4.0

Această metodă urmărește să ghideze dezvoltarea experiențelor de predare și învățare având în vedere natura multidisciplinară a cauzelor și efectelor schimbărilor climatice și să încurajeze exercitarea competențelor necesare pentru Educația 4.0.

Metoda se bazează pe factorii determinanți ai transformării digitale în educație, identificați din analiza rapoartelor produse de organizații internaționale cum ar fi OECD și WEF. Metoda TADEO este aliniată cu procesele pedagogice legate de introducerea temei schimbărilor climatice în educație și susținută tehnologic de un instrument software bazat pe WEB, dezvoltat în acest scop.

Instrumentul software de suport tehnologic pentru metoda aceasta, disponibil la adresa electronică <http://tadeo.com.br> poate fi utilizat de profesori pentru a ajuta la proiectarea experiențelor de predare și învățare cu privire la utilizarea unui set de driveri ce conduc la transformarea digitală în educație.

Instrumentul bazat pe web oferă următoarele funcționalități principale: panou interactiv cu factorii de transformare digitală; construirea de planuri de predare prin selectarea driverilor; scopul predării; durata activităților; materialele necesare și metoda de evaluare care va fi utilizată; depozit digital de produse de studenți în experiențele de predare și învățare; tablouri de bord cu rezultatul autoevaluărilor și recenziilor efectuate de studenți.

3. Resurse umane în era digitală - mai multe generații la același loc de muncă

Indivizii sunt unici în creativitatea și capacitatea lor de a aduce noi soluții la problemele lumii. Creativitatea, ingeniozitatea, antreprenorialul, descoperirile se bazează pe starea naturală a afacerilor (Organizația pentru cooperare și dezvoltare economică, 2019). Creativitatea și tehnologia sunt cele ce aduc, în prezent, un impact puternic asupra muncii.

Tehnologia afectează oamenii din diferite culturi, transformând modul în care aceștia interacționează, lucrează și se dezvoltă. Această tehnologie este marcată de automatizare, robotică, învățare automată, control de la distanță, baze de date (baze de cloud), sisteme Cyber-fizice, realitate virtuală, dispozitive care răspund prin comandă vocală - totul complet integrat în sisteme ce permit o comunicare interculturală, pe diferite meridiane ale globului în același timp.

În noua lume a muncii, forma hibridă este oferită ca o nouă oportunitate care aduce multe provocări. În general,

experții și cercetătorii încep să vorbească despre epoca post-pandemică și digitalizare, care aduc cu ele noi norme ale muncii (Forumul managementului oamenilor, 2021).

Epoca globalizării încurajează companiile să îmbrățișeze și să exploateze oportunitățile prezentate de strategiile digitale. Lumea pare a fi fără limite, iar dezvoltarea științifică și tehnologică este de neoprit.

Conform noului raport Digital 2020 publicat de *We are Social* și *Hootsuite*, peste 4,5 miliarde de oameni folosesc internetul, iar pe platformele de social media sunt peste 3,8 miliarde de utilizatori la începutul anului 2020. Aproximativ 60% din populația globală este online și, comparativ cu anul precedent, numărul utilizatorilor de internet a crescut cu aproximativ 7%, în timp ce numărul utilizatorilor de social media a crescut cu 9% (Kemp, 2020).

Aceste informații ne fac să înțelegem de ce nu se ajunge la un consens cu privire la definiția Big Data, în ciuda tuturor eforturilor. Motivul comun al tuturor studiilor efectuate de-a lungul a peste douăzeci de ani este acela că sunt produse cantități mari de date în fiecare zi datorită digitalizării, iar cea mai semnificativă bază de date nu a fost încă atinsă.

În această lume în care datele au mare importanță, este esențial să se sporească gradul de conștientizare, să se faciliteze accesul la date și să se lucreze la acest subiect. În afară de abundența datelor, devine foarte importantă calitatea datelor și prelucrarea lor, menținerea securității lor, detectarea erorilor și deficiențelor și, mai ales, capacitatea angajaților de a le putea gestiona.

Transformarea digitală accelerată creează adevărate provocări pentru angajatori în recrutarea persoanelor cu acele abilități, competențe și cunoștințe necesare pentru a se adapta și performa într-un mediu de lucru în schimbare.

Coexistența generațiilor X, Y și Z pe piața muncii este o realitate pe care o trăiește aproape fiecare organizație. Generații diferite, percepții diferite. Percepții diferite, care duc la procese și soluționări diferite tocmai fiindcă fiecare generație are propriile sale perspective, valori, nevoi și așteptări în spațiul de muncă. Dezvoltarea abilităților și înțelegerea diversității organizației pot conduce la creșterea calității performanței și a satisfacției angajaților la locul de muncă. Astăzi, mai mult ca oricând, avem nevoie de o cultură organizațională bazată pe colaborare și creativitate. Aceasta este capabilă să transforme modul existent de lucru.

Sondajul european realizat de către Centrul European pentru dezvoltarea formării profesionale (2021, p.11) a declarat că fiecare al cincilea angajat european trebuie să aibă competențe digitale avansate, în principal inovare, comunicare, competențe numerice și de alfabetizare.

Pandemia Covid-19 și impactul său amplu au accelerat cererea de competențe digitale în majoritatea ocupațiilor din diferite domenii. Ponderea competențelor digitale în totalul cererii în anunțurile online de locuri de muncă a crescut de la 20% în 2019, la 23% în 2020 (Centrul European pentru dezvoltarea formării profesionale, 2020). Aceasta face ca abilitățile digitale să fie un cluster cu cea mai pronunțată schimbare. În plus, ponderea persoanelor cu competențe digitale moderate sau avansate variază în țări din întreaga Europă. De exemplu, în Suedia, Danemarca și Norvegia, ponderea persoanelor cu competențe digitale intermediare sau avansate depășește 40%, în comparație cu Bulgaria sau România, unde este mai mică de 20% (Centrul European pentru dezvoltarea formării profesionale, 2020).

4. Studiu de caz: impactul asupra noii lumi a muncii, o perspectivă multigen la o companie din România

4.1 Metodologie

Lucrarea își propune să analizeze percepția angajaților unei companii din zona de vest a României care aparțin mai multor generații, cu privire la locurile de muncă din viitor.

Compania este lider mondial în furnizarea unor servicii de externalizare pentru produse și servicii de business complexe. Aceasta dezvoltă servicii integrate și novative în arii precum monitorizare, mobilitate, bunuri de larg consum, experiența clienților, tehnologie industrială, soluții de business dar și servicii globale.

În ceea ce privește designul metodologic, am optat pentru metoda de cercetare bazată pe anchetă sociologică, metoda cantitativă, o cercetare în profunzime presupunând chestionarea unui număr reprezentativ de indivizi cu date exacte și analizate din punct de vedere statistic, folosind ca și instrument de lucru chestionarul. Am optat pentru o cercetare cantitativă de colectare a datelor de la angajați care provin din medii diferite, cu vârste diferite, pentru a observa care este opinia lor cu privire la această transformare digitală.

În opinia noastră, un studiu care are răspunsuri eterogene de la un eșantion relativ mare cu opinii diferite, este mai elocvent decât un studiu bazat pe un eșantion cu un număr relativ mic, care au tendința de a fi subiectivi.

Obiective:

1. Identificarea regimului de lucru al angajaților în această companie
2. Analiza gradului de satisfacție asupra actualului loc de muncă al angajaților.
3. Identificarea percepției angajaților pe diferite categorii de vârstă în ceea ce privește inteligența artificială.
4. Măsurarea nivelului de încredere al angajaților cu privire la implicațiile pe care le-ar putea avea roboții în viitor.

Ipoteze:

1. Există diferențe semnificative între mediul de proveniență privind adaptarea la noile schimbări.
2. Există diferențe semnificative între genul respondentului în ceea ce privește inteligența artificială.
3. Există diferențe semnificative între genul respondenților cu privire la ceea ce va oferi un loc de muncă din viitor.

Conceptele care stau la baza acestui studiu sunt lumea digitală și impactul transformării muncii digitale.

Chestionarul a fost elaborat online prin intermediul platformei *Google Forms* (<https://docs.google.com/forms/u/0/>), pentru a facilita împărțirea pe itemi.

Au fost aleși ca eșantion de cercetare, angajații companiei din vestul României deoarece în această companie se lucrează în regim de homeoffice, în regim hibrid, dar se efectuează și activități la birou.

Chestionarul a fost distribuit în cadrul departamentului de contabilitate al companiei. A fost aplicat în perioada 3 decembrie 2021 - 11 ianuarie 2022.

Chestionarul este constituit dintr-o singură dimensiune, care măsoară percepția angajaților dintr-o companie din vestul României asupra locurilor de muncă viitoare. El cuprinde 13 întrebări, 12 cu răspunsuri închise și una cu răspuns deschis, ultimele trei întrebări reprezentând întrebări factuale. S-a utilizat scala de tip Likert de la 1 („m-am adaptat ușor”) la 4 („nu am reușit să mă adaptez”). A fost adăugată o singură grilă cu mai multe variante de răspuns la întrebarea care măsoară percepția asupra implicațiilor roboților în viitor (vor înlocui locurile de muncă actuale, recalificare, modul în care oamenii vor reacționa la această revoluție, modul în care corporațiile vor acționa în momentul apariției).

O limită a cercetării o reprezintă inegalitatea dintre grupuri, chestionarul fiind completat într-o proporție mai mare de către respondenți de gen feminin decât de către respondenți de gen masculin. Chestionarul a fost alcătuit din 13 variabile și a fost trimis un număr total de 168 de angajați din departamentul de contabilitate, în care erau 126 angajați de gen feminin și 42 angajați de gen masculin. La chestionar au răspuns 103 angajați (61,3%).

Cu ajutorul aplicației *IBM Statistics* au fost efectuate analize de frecvență, descriptive, corelații, comparații de medii și Independent T Test.

4.2 Rezultate

4.2.1 Analize descriptive - aspecte generale

Studiind răspunsurile primite, am observat că 23 din totalul de 103 respondenți fac parte din generația Z, 51 fac parte din generația Y, iar 29 fac parte din generația X. În ceea ce privește percepția generațiilor cu privire la inteligența artificială, generația Z consideră că are un impact puternic asupra omului, generația Y consideră că inteligența artificială este necesară pentru a ne feri de atacurile cibernetice, iar generația X consideră că este tot mai prezentă în viața noastră de zi cu zi.

Pentru început am efectuat o analiză descriptivă pe variabila „Gen”, pentru a demonstra limita cercetării, inegalitatea dintre grupurile de respondenți.

Tabelul nr. 1. Grupurile de respondenți					
	Gen	N	Medie	Deviație standard	Eroare standard
Implicații	feminin	61	10,33	2,300	0,295
	masculin	42	9,52	2,822	0,435

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din **Tabelul nr. 1** se poate observa inegalitatea dintre grupuri, 61 de respondenți fiind de gen feminin și 42 - de gen masculin.

Într-un studiu efectuat de către Institutul European pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați se arată că 9 din 10 fete/băieți (16-24 ani) au suficiente competențe pentru a utiliza tehnologiile digitale, însă diferența o face încrederea. Băieții sunt mai încrezători în ceea ce privește digitalizarea, 73% din totalul respondenților băieți au

încredere în competențele lor digitale în comparație cu fetele, unde proporția este de 63% din totalul respondenților fete din aceeași categorie de vârstă.

Așa cum am precizat anterior, 23 din total respondenți (103) fac parte din generația Z, 51 fac parte din generația Y, iar 29 fac parte din generația X.

Pentru prima variabilă am efectuat o analiză de frecvență pentru a vedea unde își desfășoară respondenții activitatea.

Tabelul nr. 2. Regim de lucru

	Frecvență	Procente	Procente valide	Procente cumulate
	45	43,7	43,7	43,7
În regim de homeoffice	34	33,0	33,0	76,7
În regim hibrid	24	23,3	23,3	100,0
Total	103	100,0	100,0	

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din **Tabelul nr. 2** se observă că 43,7% din totalul respondenților lucrează de la birou, 33% își desfășoară activitatea online de acasă și doar 23,3% au răspuns că își desfășoară activitatea în regim hibrid.

Pentru a doua variabilă am efectuat tot o analiză de frecvență, pentru a măsura gradul de mulțumire a respondenților cu privire la actualul loc de muncă.

Tabelul nr. 3. Aprecierea actualului loc de muncă

	Frecvență	Procente	Procente valide	Procente cumulate
Sunt mulțumit/ă	15	14,6	14,6	14,6
Sunt foarte mulțumit/ă	29	28,2	28,2	42,7
Sunt mai puțin mulțumit/ă	27	26,2	26,2	68,9
Sunt nemulțumit/ă	20	19,4	19,4	88,3
Sunt foarte nemulțumit/ă	12	11,7	11,7	100,0
Total	103	100,0	100,0	

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din **Tabelul nr. 3** se poate observa că 28,2%, reprezentând majoritatea, se consideră foarte mulțumiți de actualul loc de muncă și doar 11,7% din totalul respondenților, reprezentând o proporție mică, se consideră foarte nemulțumiți.

Pentru întrebarea „Peste 10 ani, dumneavoastră personal, vă vedeți lucrând tot în această companie?” am efectuat o analiză de frecvență pentru a vedea cum sunt împărțite răspunsurile în ceea ce privește percepția lucrului în viitor tot la această companie.

Tabelul nr. 4. Viitorul în companie

	Frecvență	Procente	Procente valide	Procente cumulate
Da	39	37,9	37,9	37,9
Nu	40	38,8	38,8	76,7
Nu știu/ nu răspund	24	23,3	23,3	100,0
Total	103	100,0	100,0	

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Așa cum se vede din **Tabelul nr. 4**, în ceea ce privește viitorul în această companie păreri sunt împărțite, în mare proporție reprezentând 38,8% din totalul respondenților nu se văd lucrând tot în această companie, 37,9% din totalul respondenților se văd lucrând în această companie și peste 10 ani, iar 23,3% nu se pronunță în

ceea ce privește un răspuns la această întrebare.

În cele ce urmează am efectuat un Independent t Test pentru a demonstra dacă există diferențe de opinii în ceea ce privește apariția roboților și implicațiile noii tehnologii asupra percepției angajaților. Rezultatele au fost sintetizate în **Tabelul nr. 5**.

Tabelul nr. 5. Implicațiile roboților										
Testul lui Levene pentru egalitatea variațiilor			Testul t pentru egalitatea mediilor						Intervalul de încredere de 95% al diferenței	
Implicații		F	Prag	t	df	Prag de semnificație	Diferențe de medii	Eroare standard	inferior	superior
	Variante egale propuse	1,607	0,208	1,588	101	0,115	,804	,506	-0,200	1,808
	Variante egale nepropuse			1,530	76,197	0,130	,804	,526	-0,243	1,851
Ce implicații credeți că vor avea roboții?							Răspunsuri		Procente din cazuri	
							N	procente		
	Vor înlocui locurile de muncă care necesită repetitivitate						33	41,8	60,0	
	Recalificare						10	12,7	18,2	
	Modul în care oamenii vor reacționa la această evoluție						16	20,3	29,1	
	Modul în care corporațiile vor acționa în momentul apariției						20	25,3	36,4	
Total							79	100,0	143,6	

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Pentru a putea efectua Independent Sample Test, am recodificat variabila „Ce implicații credeți că vor avea? (roboții)”. Efectuând testul t, am observat că pragul de semnificație al testului Levene $P = 0,208$ este mai mare decât 0,05; astfel ne vom raporta la prima linie a testului t, valoarea testului t, $t(101)=1,588$, $p=0,115$, $p>0.05$.

Rezultatul testului ne arată că avem diferențe semnificative în ceea ce privește alegerea respondenților cu privire la implicațiile pe care le-ar putea avea roboții în viitor.

În a doua parte a tabelului se confirmă faptul că avem diferențe semnificative în ceea ce privește opinia respondenților asupra implicațiilor: 41,8% reprezintă grija

actualilor angajați care efectuează o muncă repetitivă, 25,3% sunt îngrijorați de modul în care compania va acționa în momentul apariției roboților, iar cei mai puțini dintre ei se gândesc la recalificare (12,7%).

4.2.2. Testarea ipotezelor

Prin această variabilă se măsoară gradul de adaptare a angajaților la noile schimbări provocate de pandemie. Măsurăm prima ipoteză a acestui studiu „Există diferențe semnificative între mediul de proveniență privind adaptarea la noile schimbări”.

Tabelul nr. 6. Noile schimbări provocate de pandemie				
		urban	rural	total
Pe o scară de la 1 la 5, cum apreciați noile schimbări provocate de pandemie?	M-am adaptat ușor	9	8	17
	M-am adaptat	13	7	20
	Am încercat să mă adaptez	8	7	15
	Nu prea m-am adaptat	20	10	30
	Nu m-am adaptat încă	13	8	21
Total		63	40	103

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Am făcut o corelație cu mediul de proveniență al acestora, incluzând rezultatele în **Tabelul nr. 6**, și putem observa că 63 de persoane din totalul eșantionului provin din mediul urban, iar 40 - din mediul rural. Putem observa că în măsura cea mai mare respondenții din mediul urban (20) respectiv respondenții din mediul rural (10) nu s-au adaptat foarte bine cu noile schimbări.

Prin urmare, *prima ipoteză a cercetării se confirmă*, există diferențe semnificative între mediul de proveniență al respondenților privind adaptarea la noile schimbări.

Urmează să testăm cea de-a doua ipoteză a cercetării – *Există diferențe semnificative între genul respondentului în ceea ce privește inteligența artificială* – cu ajutorul variabilei: „Ce părere aveți despre inteligența artificială?”

Tabelul nr. 7. Inteligența artificială

		Feminin	Masculin	Total
Ce părere aveți despre inteligența artificială?	Este prezentă în viața noastră de zi cu zi	26	16	42
	Are un impact puternic asupra omului	21	13	34
	Ajută la combaterea atacurilor cibernetice	14	13	27
Total		61	42	103

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În ceea ce privește inteligența artificială, așa cum se reflectă în **Tabelul nr. 7** angajații de gen feminin consideră într-o măsură mare (26 de persoane) că este tot mai prezentă în viața noastră de zi cu zi, în timp ce angajații de gen masculin consideră acest lucru într-o proporție aproape dublă (42 persoane). Așadar, regăsim proporții diferite în ceea ce percep angajații de gen feminin, respectiv angajații de gen masculin cu privire la utilitatea inteligenței artificiale care poate ajuta la combaterea atacurilor cibernetice.

Ipoteza noastră se confirmă, deoarece există diferențe semnificative între grupurile de respondenți în ceea ce privește inteligența artificială.

Testăm în final și cea de-a treia ipoteză – *Există diferențe semnificative între genul respondenților cu privire la ceea ce va oferi un loc de muncă din viitor* – cu ajutorul variabilei „Joburile viitorului în opinia dumneavoastră vor oferi:”

Tabelul nr. 8. Clasament privind abilitățile necesare la locurile de muncă din viitor

		Feminin	Masculin	Total
Joburile viitorului în opinia dumneavoastră vor oferi:	Locuri de muncă flexibile	16	8	24
	Productivitate	13	10	23
	Eficiență	6	9	15
	Libertatea de a alege să lucrezi unde dorești	13	7	20
	Oportunitatea de a te dezvolta pe plan profesional	13	8	21
Total		61	42	103

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În **Tabelul nr. 8** putem observa un top al răspunsurilor pe grupuri de respondenți.

Respondenții de gen masculin clasează pe primul loc productivitatea, iar în opinia respondenților de gen feminin, locurile de muncă flexibile sunt pe primul loc. Femeile consideră în proporții egale că joburile viitorului

vor aduce productivitate, oportunitate de a te dezvolta pe plan personal, dar și libertate în alegerea locului de muncă, iar pe ultimul loc în clasamentul angajaților de gen feminin se află eficiența. Bărbații clasează pe locul doi eficiența la locul de muncă, pe locul trei clasează locurile de muncă flexibile și oportunitatea de a te dezvolta, iar pe ultimul loc în topul clasamentului obținut de grupul

masculin este libertatea de a alege unde să lucrezi. Drept urmare, *ipoteza noastră se confirmă parțial*, deoarece există diferențe, însă nu semnificative între genul respondenților și opinia lor cu privire la ce vor oferi locurile de muncă viitoare.

5. Concluzii

În era digitală oamenii pot face diferență. Angajații continuă să fie în centrul transformării digitale. Este fundamental să înțelegem la toate nivelurile că este vital să apreciem oamenii și capacitățile lor creative și profesionale, mai ales în prezent când apare tot mai dificil a identifica ce motivații țin angajații complet dedicați și implicați pentru a obține rezultatele dorite. De aceea, pentru a stimula implicarea și performanța acestora este nevoie să creăm și să dezvoltăm un mod de a gândi specific, în care tehnologia să se armonizeze cu natura umană. Managerii organizațiilor trebuie să înțeleagă că transformarea digitală impune o abordare holistică, care îl are în centrul său pe angajat.

Obiectivele cercetării au fost atinse.

Ele au vizat identificarea modului în care își desfășoară activitatea o parte din angajații unei companii din zona de vest a României, analiza gradului de satisfacție a acestora cu privire la actualul loc de muncă, reflectarea opiniei respondenților în funcție de generații cu privire la inteligența artificială și măsurarea nivelului de încredere al angajaților acestei companii în ceea ce privește apariția și implicațiile roboților.

S-a identificat că majoritatea respondenților acestui studiu de caz fac parte din generația Y, iar opinia acestora cu privire la implicațiile inteligenței artificiale reflectă faptul că este benefică pentru societate, deoarece ajută la împiedicarea atacurilor cibernetice.

Rezultatele studiului de caz arată că aproximativ jumătate (43,7%) dintre angajații care au răspuns la acest chestionar își desfășoară munca de la birou și doar 28,2%

se consideră foarte mulțumiți de actualul loc de muncă, iar 37,9% se văd și peste 10 ani lucrând tot în această companie.

În ceea ce privește implicațiile roboților în viitor, 41,8% din totalul respondenților consideră că aceștia vor înlocui locurile de muncă care necesită repetitivitate, însă chiar și în acest context doar 12,7% se gândesc la recalificare.

Ipotezele care stau la baza acestui studiu se confirmă, în sensul că există diferențe semnificative între genuri în ceea ce privește inteligența artificială, între genuri în ceea ce privește adaptarea la noile schimbări și mai puțin semnificative între genul respondentului cu privire la ceea ce va oferi un loc de muncă în viitor.

Limitele cercetării constau în accesul doar la un singur departament al companiei, precum și inegalitatea de gen între grupuri, fiind mai mulți angajați de gen feminin la filiala din România a companiei luate în studiu. O altă limită a cercetării o reprezintă structura chestionarului, care a fost construit foarte formal, succint tocmai pentru a obține o rată mai mare de completare al acestuia și pentru ca angajații să fie interesați.

Având în vedere că studiul a fost efectuat în cadrul departamentului de contabilitate la o companie cu filiala în zona de vest a României, pe viitor se dorește extinderea studiului în cadrul tuturor departamentelor pentru a vedea care este opinia angajaților cu privire la inteligența artificială. Acest lucru ar ajuta la generalizarea rezultatelor obținute și la identificarea unei opinii generale a angajaților companiei cu privire la viitorul muncii.

Mai mult decât atât, ne dorim un studiu mai amplu, să construim un instrument de măsurare a gradului de satisfacție al angajaților vizavi de avantajele și dezavantajele digitalizării, dar care să evidențieze și impactul acesteia asupra angajaților și să identificăm numărul angajaților din această filială care sunt dispuși să muncească alături de roboți.

BIBLIOGRAFIE

1. Abrudan D., Boșcai B., Iacob O. (2021). Managementul talentelor. Cariera profesională, *Ed. Solness*, Timișoara
2. Attaran, M., Attaran, S., & Kirkland, D. (2019). The need for digital workplace: Increasing workforce productivity in the information age. *International Journal of Enterprise Information Systems*, 15(1), 1–23. <https://doi.org/10.4018/IJEIS.2019010101>
3. Barbosa, R., & Souza, R. (2021). Drivers and Indicators of Innovation to Educational Software. *Informatics in Education*, 20(1), 1-17. Disponibil la: <https://doi.org/10.15388/infedu.2021.01>
4. Centrul European pentru Dezvoltarea Formării Profesionale (2020). Disponibil la: <https://www.cedefop.europa.eu/ro>

5. Eckhardt, A., Endter, F., Giordano, A., & Somers, P. (2018). Three stages to a virtual workforce. *MIS Quarterly Executive*, 18(1), 19–35. Disponibil la: <https://doi.org/10.17705/2msqe.00006>
6. Hong C., Ma W.W.K. (2020). Introduction: Education 4.0: Applied Degree Education and the Future of Work. In: *Hong C., Ma W. (eds) Applied Degree Education and the Future of Work*. Lecture Notes in Educational Technology. Springer, Singapore. Disponibil la: https://doi.org/10.1007/978981-15-3142-2_1.
7. Human Resources in the Digital Era: Hybrid Work Environment as a „New Normal” (2022), Handbook of Research on Smart Management for Digital Transformation, pg. 26, disponibil la: http://Resources in the Digital Era_Hybrid Work Environment as a “New Normal”_Business & Management Book Chapter _ IGI Global.mht.
8. IGI Global (2022), Handbook of Research Smart Management for Digital Transformation. Disponibil la: <https://www.igi-global.com/>.
9. INACO (2020), Ghidul meseriilor viitorului, <https://inaco.ro/wp-content/uploads/2020/10/Ghidul-meseriilor-viitorului-Editia-a-IIIa-INACO-Sep-2020-red.pdf>
10. Institutul European pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați, Egalitatea de șanse între femei și bărbați și Digitalizarea în Uniunea Europeană, disponibil la: <http://eige.europa.eu>.
11. Mahlow, C., & Hediger, A. (2019). Digital Transformation in Higher Education - Buzzword or Opportunity?. *eLearn Magazine*, 2019(5), 13. Disponibil la: <https://doi.org/10.1145/3331171>.
12. McKinsey Global Institute, Technology, Jobs, And Future of Work, updated May 2017, disponibil la: <http://dl.n.jaipuria.ac.in:8080/jspui/bitstream/123456789/1891/1/MGI-Future-of-Work-Briefing-note-May-2017.pdf>.
13. Meske, C., & Junglas, I. (2021). Investigating the elicitation of employees’ support towards digital workplace transformation. *Behaviour & Information Technology*, 40(11), 1120–1136. Disponibil la: <https://doi.org/10.1080/0144929X.2020.1742382>
14. Norton, A., Shroff, S., & Edwards, N. (2020). Digital Transformation: An Enterprise Architecture Perspective. *Publish Nation Limited*, UK.
15. OECD. Organization for Economic Co-operation and Development. (2018a). Teaching for the future: Effective classroom practices to transform education. *OECD Publishing*, Paris. Disponibil la: <https://doi.org/10.1787/9789264293243-en>.
16. OECD. Organization for Economic Co-operation and Development. (2018b). The future of education and skills: Education 2030. OECD Education 2030. *OECD Publishing, Paris*. Disponibil la: [http://www.oecd.org/education/2030-project/about/documents/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](http://www.oecd.org/education/2030-project/about/documents/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)
17. Oliveira, K. K. S., & Souza, R. A. C. (2020a). Habilitadores da transformação digital em direção à Educação 4.0. *RENOTE*, 18(1). Disponibil la: <https://doi.org/10.22456/1679-1916.106012>.
18. We are Social and Hootsuite (2021), disponibil la: <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/>
19. World Economic Forum. (2020a). Schools of the Future. Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution. In *Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society*. Cologny/ Geneva, Switzerland. Disponibil la: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Schools_of_the_Future_Report_2019.pdf.
20. World Economic Forum. (2020b). The Future of Jobs Report 2020. Cologny/Geneva, Switzerland. Disponibil la: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf

